

4655

Рисунки

219 12/10/55

3K11

A-68

Վ. ԲԻՍՏՐՅԱՆՍԿԻՅ
ՅԵՎ Վ. ՄԻԼՅՈՒՏԻՆ

ԱԶ ԹԵԲՈՒՄԸ

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ՇԱՐՔԵՐՈՒՄ

ՅԿՈՂ

Բ-68

ԽՍՀՄ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՄՈՍԿՎԱ 1929

74 NOV 2005
13 JUL 2005

68
6

Վ. ԲԻՍՏՐՅԱՆՍԿԻՅ ՅԵՎ Վ. ՄԻԼՅՈՒՏԻՆ

ԱԶ ԹԵՔՈՒՄԸ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՇԱՐԲԵՐՈՒՄ

20
+ 2-2

ԽՍՀՄ ԺՈՂՈՎՈՐԳՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ՄՈՍԿՎԱ 1929

~~12770-57~~
41203-68

Վ. ԲԻՍՏՐՅԱՆՍԿԻՑ

ԱՋ ԹԵՔՄԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

I. ԱՋ ԹԵՔՄԱՆ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԱՐՄԱՏՆԵՐԸ

Ահա արդեն 12-րդ տարին է, ինչ մեր կուսակցությունը հանդիսանում է յերկրագնդի մի վեցերորդ մասի վրա պրոլետարական դիկտատուրայի ղեկավարող ուժը: Դրանով մեր կուսակցությունը պարտական է մարքսիզմի-լենինիզմի թեորիային և մեթոդին: Միայն այդ միակ ճիշտ հեղափոխական թեորիայով ղեկավարվելով էր, վոր Համ. Կոմ. Կուս.-ը կարողացավ տապալել բուրժուական դիկտատուրան, հեղինակել ձեռքում իշխանությունն ամենադժվարագույն պայմաններում և յերկրի սոցիալիստական ռեկոնստրուկցիայի գործում հասնել խոշորագույն հաջողությունների: Բոլշևիզմի հաղթանակի անհրաժեշտ պայմանն այն էր, վոր նա կարողացավ «ամենադժվարին պայմաններում» մշակել «պրոլետարական հաղթանակի համար անհրաժեշտ յերկաթյա դիսցիպլինան» (Լենին): Սակայն բոլշևիզմի հաղթական քաղաքական գիծը և փորձված կազմակերպչական սկզբունքները պատրաստի չեն ծնվել, ինչպես Աթենքը: Զևսի գլխից, այլ մեծ փանջանքներով են ձեռք բերվել, յերկարամյա հեղափոխական պատմության, այն է՝ «վորոնումների, սովորելու, պրակտիկայում կատարված փորձերի, հիասթափությունների, ստուգումների» (Լենին) պատմության ընթացքում: Բոլշևիզմը «զարգացել, ամրացել և կոփվել է բանվորական շարժման ներսում գտնվող թշնամիների և... իր սեփական կուսակցության շեղումների դեմ մղած պայքարում»: Այդ թշնամիները յերկուսն են — ուպրոտունիզմը և մանր-բուրժուական հեղափոխականությունը: Ուպրոտունիզմը, գրում է Լենինը, «դա... բնական է, բոլշևիզմի գլխավոր թշնամին է բանվորական շարժման ներսում: Յեվ այդ թշնամին փուլում է գլխավորը՝ միջազգային մասշտաբով: Այդ թշնամու վրա բոլշևիզմը դարձրել և դարձնում է ամենից շատ ուշադրություն»: Յեթե Ռուսաստանում, «չնայած նրա ազդարնակչության ավելի մանր-բուրժուական կազմին»

համեմատած յեվրոպական յերկրների հետ», մանր-բուրժուական հեղափոխականության ավելի ցայտուն արտահայտությունը, այն է՝ անարխիզմը «ոգտվում եր... համեմատաբար չնչին ազդեցություններ, ապա այդ, անկասկած, պետք է համարել մասամբ բոյլշևիզմի գործը բոյլշևիզմի, վորը միշտ ել ամենաանխնայ և անհաշտ պայքար է մղել ոպպորտունիզմի դեմ» (Յերկերի ժողովածու, հատ. XVII, 124—5):

Յեվ ոպպորտունիզմը, և՛ մանր-բուրժուական հեղափոխականությունը հանդիսանում են բուրժուազիայի՝ պրոլետարիատի վրա ազդելու և բուրժուական իդեոլոգիայի՝ բանվոր դասակարգի մեջ թափանցելու արդյունք: Բուրժուազիայի՝ բանվոր դասակարգի վրա ազդելու անխուսափելիությունը բղխում է հենց իր կապիտալիստական հասարակության բնությունից, «վորովհետև ամեն մի կապիտալիստական յերկրում պրոլետարիատի հետ կողք-կողքի կանգնած են մանր-բուրժուազիայի, մանր գործատերերի լայն շերտերը... Մանր արտադրողները... շարժվում են պրոլետարիատի շարքերը: Միանգամայն բնական է, վոր մանր-բուրժուական աշխարհայացքը նորից և նորից ներս է խուժում բանվորական լայն կուսակցությունների շարքերը» (Լենին, «Մարքսիզմ և ռեվիզիոնիզմ»: Յերկ. ժող., հատ. XI, մաս I, էջ 60—61): Յեվ դրությունն այդպես է վոչ միայն կապիտալիզմի որոք: Պրոլետարական հեղափոխության հաղթանակն ամենևին ընդմիշտ վերջ չի դնում բուրժուազիայի ազդեցությանը պրոլետարիատի վրա, վորովհետև «դասակարգերը տարիներ մնացել են և մնում են ամենուրեք՝ պրոլետարիատի կողմից իշխանությունը նվաճելուց հետո ևս» (ընդգծումը Լենինինն է): Պրոլետարական դիկտատուրայի շրջանում ևս մանր գործատերերը «պրոլետարիատին ամեն կողմից շրջապատում են մանր բուրժուական տարերքով, դրանով նրան համակում են, պրոլետարիատի ներսում շարունակ առաջ են բերում (ընդգծումը մերն է) մանր-բուրժուական կամադրկություն, անջատողականության, ինդիվիդուալիզմի, հափշտակվելուց վհատության անցնելու ռեցիդիվներ: Վարպետի դրան դիմադրել, անհրաժեշտ է ամենախստագույն ցնտրալիզացիա և դիսցիպլինա պրոլետարիատի քաղաքական կուսակցության ներսում» (Լենին, հատ. XVII, 135—6):

Մանր-բուրժուական տարերքի ազդեցությունը պրոլետարիատի դիկտատուրայի որոք, յերբ մենք ունենք միայն մի լեզու կուսակցություն — կոմունիստական կուսակցությունը — թեքումներ է յերևան բերում պրոլետարական կուսակցության ներսում:

Այդ յերևույթի անխուսափելիությունը հրաշալի կերպով պարզել է Վ. Ի. Լենինը: «Նոր ժամանակներ, հին սխալներ նոր ձևով»

հոգևածում նա գրում է. «Պատմության յուրաքանչյուր առանձնահատուկ շրջադարձ առաջ է բերում վորոշ փոփոխություններ՝ մանր-բուրժուական տատանումներ՝ ձևով, վոր միշտ տեղի ունեն պրոլետարիատի կողքին, միշտ ել այս կամ այն չափով թափանցում են պրոլետարիատի միջավայրը:

«Մանր-բուրժուական ռեֆորմիզմը, այսինքն դեմոկրատական և «սոցիալ»-դեմոկրատական բարեբարո ֆոպիստիկ և անզոր իդեոլոգիայի ծածկված լաքեյությունը բուրժուազիայի առաջ և մանր-բուրժուական հեղափոխականությունը, անավոր, ուղեկցած, խոսքերով սնապարծ, անջատողականություն, ցրվածություն, անզխություն, դատարկություն, — սրանք են այդ տատանումների յերկու «հոսանքները»: Նրանք անխուսափելի յեն, քանի դեռ չեն վոչնչացված կապիտալիզմի ամենախոր արմատները: Այժմ խորհրդային իշխանության տնտեսական քաղաքականության հայտնի շրջադարձի հետևանքով նրանց ձևը կերպարանափոխվում է»:

Ռկյ X համագումարի բանաձևում, վոր գրել է Լենինը մեր կուսակցության մեջ յեղած սինդիկալիստական և անարխիստական թեքումների մասին, կարգում ենք. «Այդ թեքումն առաջ է յեկել գլխավորապես մանր-բուրժուական տարերքի ազդեցությամբ՝ պրոլետարիատի և Ռկյ վրա, տարերքի, վորը բացառապես ուժեղ է մեր յերկրում և վորն անխուսափելիորեն ծնում է տատանումներ դեպի անարխիզմը»:

Քանի վոր մանր-բուրժուական տարերքը ներխուժում է կենտրոնացված, յերկաթյա դիսցիպլինայի գրանիտային բազայի վրա կառուցված բոյլշևիզմի կուսակցության շարքերը, և քանի դեռ մենք չունենք ֆրակցիայի ծագման փաստ, այսինքն ներկուսակցական խմբավորումներ՝ կուսակցության գծից տարբերվող պլատֆորմով և իրենց խմբակային դիսցիպլինայով, — կուսակցությունը, Լենինին հետևելով, դա կոչում է թեքում (ուլլոն). Լենինը X համագումարում կուսակցության միասնականության և անարխո-սինդիկալիստական թեքման մասին արտասանած իր ճառում այսպես է պարզաբանում այդ տեղիները. —

«Թեքումը դեռ ևս պատրաստի հոսանք չէ: Թեքումն այն է, վորը կարելի չէ ուղղել: Մարդիկ մի քիչ շեղվել են ճանապարհից, կամ սկսում են շեղվել, բայց ուղղել դեռ կարելի չէ: Դա, իմ կարծիքով, և արտահայտվում է... «Թեքում» բառով: Դա ընդգծումն է նրա, վոր այստեղ տակավին վերջնական վորեք բան չկա, ընդգծումն է նրա, վոր դործը — դուրբությանը ուղղելի չէ, — դա ցանկություն է՝ նախազգուշացնելու և հարցը դնելու իր ամբողջ խորությունները և սկզբունքները»:

Հենց զանազան թեքումների — և՛ «աջերի» և՛ «ձախերի» — դեմ պայքար մղելու մեջ է հաղթանակել լենինյան գիծը: Համաձայն պատմական կացության փոխվել է և այդ թեքումների ձևը, սակայն նրանց ելուցիկները մնացել են անփոփոխ, անցումն պրոլետարական հեղափոխության ուղիք մանր-բուրժուական քաղաքականության, «մանր-բուրժուական ռեֆորմիզմի», կամ նույն չափով մանր-բուրժուական «հեղափոխականության» ուղիքի վրա: «Մանր-բուրժուական տատանումներն», — ուսուցել է մեզ Լենինը, — անխուսափելի յեն, քանի դեռ չեն վոչնչացված կապիտալիզմի ամենախոր արմատները: Յեւ ամեն անգամ նոր թեքման առաջ գալու ժամանակ «հին սխալները... միշտ էլ հանդես են գալիս անսպասելի առիթով, մի քիչ նոր ձևով, որդին էլ — ավելի քան որդին էլ պարագայում»: (հատ. XVII, 125):

Հին սխալների, այժմ մի քիչ նոր ձևով կրկին հանդես յեկած սխալների վրա, մեր որերի աջ թեքման վրա և պիտի մենք կանգ առնենք: Վճիռն է մանր-բուրժուական յերերումների առանձնահատկությունը մեր որերում, նրանց «մի քիչ նոր ձևը», նրանց որիդին էլ պայմանները:

1923-ից մինչև 1927 թիվը մեր կուսակցությանն անընդհատ պայքար է մղել տրոցկիզմի դեմ: Այդ պայքարն ավարտվեց լենինիզմի լիակատար հաղթանակով տրոցկիզմի վրա և տրոցկիստների վտարումով ՀամԿԿ շարքերից: Տրոցկին մեր կուսակցության մեջ մտնելուց հետո յել յերբեք չի ընդհատել իր պայքարը լենինյան գծի դեմ և Լենինի կենդանության ժամանակ Տրոցկու ամենասուր յիլույթները Լենինի դեմ վերաբերվում են 1918 (Բրեստ) և 1921 թվերին (պրոֆմիլիտենական դիսկուսիան), յերբ տրոցկիզմի հաղթանակը կուսակցության մեջ անմիջականորեն սպառնում էր պրոլետարական դիկտատուրայի կրախով մեր յերկրում: Սակայն լենինյան կուսակցության դեմ սխտեմատիկ և համառ արշավանք սկսելու համար Տրոցկին ընտրեց այնպիսի ժամանակ, յերբ ընկ. Լենինը ծանր հիվանդության պատճառով բոլորովին հեռացավ կուսակցական ղեկավարությունից 1923 թվի վերջը: Կուսակցության շրջանակներում սկսված այդ պայքարը, Տրոցկուն և նրա կողմնակիցներին դուրս բերեց կուսակցության շրջանակներից, — տրոցկիզմը նեփկուսակցական թեքումից վերածվեց «մենշևիկյան գրուպայի» և «ոբյեկտիվորեն դարձավ հակախորհրդային պայքարի գործոն» (XV համագումարի բանաձևը ԿԿ ղեկուցման առթիվ): XV համագումարից հետո, վորը հայտարարեց «տրոցկիստական ուղղուղիային պատկանելը և նրա հայացքների պրոպագանդը անհամատեղելի՝ բոյլշևիկյան կուսակցության շարքերում մտնելու հետ», իսկ իրեն տրոցկիստական ուղղուղիային՝ «յեր-

րորդ ուժի գործիք՝ ընդդեմ պրոլետարական դիկտատուրայի ուժի», տրոցկիստները և իրենց կողմնակիցներ սապրոնովցիները վերջնականապես դարձան հակախորհրդային, հակահեղափոխական մի խմբավորում: Ուստի և պայքարը տրոցկիզմի դեմ դադարեց լինել միայն կուսակցության գործը, և մտավ խորհրդային պետության համապատասխան որդանների գործնեյության ընազավառի մեջ: Պրոլետարական դիկտատուրայի ուժիմը ստիպված է ներկայումս տրոցկիստների դեմ ևս պայքարել նույն միջոցներով, ինչ միջոցներով նա պայքարում է բանվորական հեղափոխության հին թշնամիների — մենշևիկների դեմ:

Այդ, սակայն չի նշանակում, վոր պայքարը կուսակցության ներսում գտնվող տրոցկիստական տրամադրությունների դեմ վերջնականապես անցել է պատմության գիրկը: Մենք այստեղ չենք խոսում այն թագնված տրոցկիստների մասին, վորոնք ունենալով իրենց գրպանում կուսակցական անդամատու, շարժական-պրովակատուրական աշխատանք են տանում մեր կուսակցության մեջ, հանուն իրենց տրոցկիստական կուսակցության, — պայքարն ընդդեմ այդ քնասատուներին նմանապես հանձնված է մեր պետության համապատասխան որդանների իրավասությանը, վոչ, մենք ի նկատի ունենք կուսակցության այս կամ այն ողակում նկատվող տրոցկիստական տրամադրությունների ներկա և գուցե դեռ հետագա աշխուժացումը: Հիշենք, վոր Լենինը ևս ասում էր՝ ինչպես «մանր-բուրժուական ռեֆորմիզմի», նույնպես և «մանր-բուրժուական հեղափոխականության» անխուսափելիության մասին: Ահա թե ի՞նչու մեր կուսակցության ԿԿ նոյեմբերյան (1928) պլենումը մատնանշեց, թե՛ «աշխուժանում են սոցիալ-դեմոկրատական, միջակ գյուղացիությանը թշնամական, գերինդուստրիալիստական տենդենցները (տրոցկիզմ), վորոնք ձախ ֆրադիոլոգիայի տակ թագնում են կիսամենշևիկյան աջ բովանդակույթյուն, և իրապես տանում են դեպի նույն կործանարար հետևանքները, ինչպես և բացարձակ աջ թեքումը»: Ահա թե ինչու պլենումն այնուհետև շեշտում է պայքարը յերկու ֆրոնտում՝ ինչպես աջ, բացարձակ ուղղորտունիստական թեքման, այնպես էլ սոցիալ-դեմոկրատական, տրոցկիստական «ձախ», այսինքն ըստ ելուցյան՝ նույնպես աջ, սակայն ձախ ֆուդոլվ քողարկված թեքման (լենինյան գծից) դեմ: Սակայն միևնույն ժամանակ պլենումը հաստատում է, «վոր ներկայումս գլխավոր վտանգը ՀամԿԿ մեջ հանդիսանում է աջ, բացարձակ ուղղորտունիստական թեքման վտանգը, վոր բղխում է ինչպես արդի սոցիալիստական կացությունից, այնպես էլ և այն փաստից,

նափորապես մեր ժողովրդական ամբողջ տնտեսությունը սոցիալիզմի բազայի վրա վերակառուցելու բանալի հանդիսացող արտադրության միջոցների արտադրության զարգացման արագ տեմպի հիման վրա: Արդյունաբերության աճումից անհավասարապես և հենց դրանով էլ յերկրի ինդուստրացման խնդրի լուծմանը սպառնալիք հանդիսացող մեր գյուղական տնտեսության կոլեկտիվիզացիայի մասին XV համագումարի ընդունած բանաձևի հիման վրա, կուսակցությունը սկսել է գյուղատնտեսությունը տեխնիքական նոր բազայի (խոշոր արտադրության բազայի) վրա աստիճանաբար, սակայն սխտեմատիկ ղեկելու գործը, գյուղատնտեսությունը սոցիալիստական արդյունաբերության աստիճանին հասցնելու գործը: Իր առաջ ղեկելով այդ խնդիրները, կուսակցությունը դեռ XV համագումարում, խոսելով «տնտեսական զարգացման ընթացիք շրջանի ընդհանուր հաղորդական» մասին, մատնանշեց սակայն առկայությունը այն «գեղարվեստականությունների, վտանգների և հակասությունների, վորոնք կապված են մեր աճման առանձնահատկությունների հետ, մեր յերկրի տեխնիկո-տնտեսական յետաֆուգության և պրոլետարիատին թշնամի՝ սոցիալ-դասակարգային ուժերի ճնշման հետ, վորոնց դեմ սխտեմատիկ պայքար տանելով միայն՝ կարելի չէ հասնել այդ գեղարվեստականության հաղթանարմանը և հետագա առաջխաղացմանը դեպի սոցիալիզմ»: Մատնանշելով կուսակցության առաջ դրված խնդիրների գեղարվեստականությունը, համագումարը «ամբողջ կուսակցության ուղադրությունը» դարձրեց «նրա վրա, վոր այդ պրոլետներին հաջող լուծումը պահանջում է կուսակցության բոլոր ուժերի առանձին լարում, միասնականություն և կամք, և կուսակցական դիրեկտիվների միահամուռ իրականացում»:

Կուսակցությունը հիմա յեղ, ինչպես և անցյալում, իր առաջ դնում է գեղարվեստական խնդիրներ, վորոնք կարող են լուծվել այն դեպքում, յերբ նա լիովին լարված աշխատանք տանի. կուսակցությունը իր առաջ կանգնած գեղարվեստականության վրա աչք չի փակում, ընդհակառակը, նա բանվորների ուղադրությունն է հրավիրում այդ գեղարվեստականության անխուսափելիության վրա, գեղարվեստականության, վորոնք հանդիսանում են աճման, մեր տնտեսության վերելքի գեղարվեստականություն: Սակայն հենց այդ գեղարվեստականությունն են, վոր ծնում են աջ թեքում, վորը մեր աչքերի առաջ վերածվում է աջ ֆրակցիայի՝ մեր կուսակցության մեջ: Այդ գեղարվեստականության հողի վրա ուժեղանում են տատանումները և յերբերումները աշխատավորության մեջ, առաջին հերթին՝ գյուղացիության շրջանում: Այստեղից տատանումներն անցնում են և պրոլետարիատի մի շարք ավելի յետաֆուգ խավերի մեջ,

պրոլետարիատի, վորի շարքերը վերջին տարիներս լրացվել են նոր բանվորների լայն հոսանքով: Դա իր հերթին չի կարող չանդրադառնալ և մեր կուսակցության մի շարք ավելի թույլ ողակների վրա: Այստեղից ահա — աջ թեքման և նրա հանդեպ հաշտվողականության վերաբերմունքի ձևակերպումը Համկի շարքերում: Ուստի և կուսակցությունը անհրաժեշտորեն պետք է տվյալ ժամանակամիջոցում գլխավոր կրակը կենտրոնացնի, գլխավոր կրակը ուղղե աջ թեքման և հաշտվողականության դեմ:

Այն, ինչը ընդհանուր է մանր-բուրժուական տատանումներին (բոլոր ձևերում և կերպարանափոխություններում), ինչպես նաև «մանր-բուրժուական ռեֆորմիզմին», այնպես էլ «մանր-բուրժուական հեղափոխականությունը» — դա խոճապայնությունն է, հոռետեսությունը, սարսափը և ահը գեղարվեստականության հանդեպ, բանվոր դասակարգի ուժերին չհավատալը՝ դրանց հաղթանարելու գործում: Մեր հեղափոխության բոլոր ետպնդումը մանր-բուրժուական տատանումների տարածողները Համկի մեջ՝ մեղանշել են հենց այս ուղղությամբ, — նրանք խոճապի ելին մատնվում սոցիալիստական հեղափոխության անխուսափելի գեղարվեստականության հանդեպ, նրանք բանվոր դասակարգի և նրա կուսակցության համար վոչ մի հնարավորություն չեյին տեսնում այդ գեղարվեստականության հաղթանարելու գործում: Իր հայտնի նամակներում՝ «Հոկտեմբերի շտրեյկերիսների» մասին — Զինովյեվի և Կամենևի մասին, — վորոնք հոկտեմբերյան ապստամբությունը դեմ դուրս յեկան, Լենինը մատնանշում է «ծանր գաղափարությունը գեղարվեստականի, ծանր խնդիրների» հանդեպ. Լենինը խոսում է «մի գույք ընկերների» «աղաղակող հոռետեսության» մասին. «բուրժուազիայի և Կերենսկու մոտ ամեն ինչ հրաշալի յե, մեզ մոտ ամեն բան վատ: Կապիտալիստների մոտ բոլորը պատրաստված է հիանալի, բանվորների մոտ — վատ»: (Հատ. XXI, 352): Խոճապայնությունը՝ իշխանությունը խլելու անկասկած գեղարվեստականության հանդեպ, չհավատալը, վոր բանվոր դասակարգը իր ուժերով կկարողանա հաղթանարել պատմության կողմից իր վրա դրած խնդրի գեղարվեստականությունը, — բնութագրում էյին հոկտեմբերյան ուղադրատուխտների դիրքը:

1918 թվի սկզբին Լենինը ստիպված սկսում է պայքարը ձախ կոմունիստների դեմ, վորոնք սարսափահար էյին յեղել գերմանական իմպերիալիզմի՝ Խորհրդային յերկրի վզին փաթաթած Բրեստի կողոպտիչ հաշտության գեղարվեստականություններից և կորցրել էյին հավատը դեպի կոմունիստական հեղափոխության հաղթանակը: Ամենախորագույն անյեղանելի հոռետեսության տրամադրություն, լիակատար հիասթա-

վության զգացմունք» — այդպես է բնութագրում տվյալ թեքման դիրքը ընկ. Լենինը՝ «Տարորինակ և հրեշավոր» հոդվածում (հատ. XV, 113): 1918 թվին, Համառուսական Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նիստում խորհրդային Իշխանության հերթական խնդիրների մասին արած իր ղեկուցման մեջ, Լենինն ասում է, վոր «այն յերկրում, վորին դեպքերը նշանակալի չափով, շնորհիվ նրա յետամնացության, առաջ են քաշել մյուս՝ ավելի առաջավոր յերկրներին, այդ հեղափոխությունն անխուսափելիորեն մատնված է այն բանին, վոր նա պետք է վերադրի ամենադժվարին, ամենածանր և մոտիկ ապագայում գուցե և ամենատխուր մոմենտներ: Յեվ յենթադրել, վոր նա այդպիսի մոմենտներում իր շարքերում չի ունենալու տատանվողներ, դա միանգամայն անբնական կլիներ»: Սակայն, հենց Լենինի կարծիքով, «մանր-բորժուական տարրերի այդ տատանումներից մենք ամենափոքր չափով անգամ չենք կարող վոչ մի հիմք ունենալ հոռետեսության կամ հիասթափության համար» (հատ. XV, 227 — 8): Հեղափոխությունը չի կարող անսայթակ և հաղթական յերթ լինել, — ասում է Լենինը, — դրան վիճակվելու յե կրել պարտություններ, ընկնել ծանր դրություն մեջ, սակայն դա հիմք չի կարող լինել նրա համար, վոր մատնվենք խուճապի և հիասթափվենք, — հեղափոխական դասակարգի անսպառ ուժերի վրա հենվող հեղափոխական կուսակցությունը կկարողանա յեղք գտնել նաև ծայրահեղ դժվարություններից:

1921 թվին, «Խորհրդային Իշխանության տնտեսական քաղաքականության հայտնի շրջադարձի հետևանքով», Լենինը պայքարում է մեր շարքերում յեղած նոր տատանումների դեմ, բանվորական ուղղողիցիայի խմբակի դեմ, վորը վատ եր հասկանում այդ շրջադարձի անհրաժեշտությունը: Լենինն անհրաժեշտ է համարում «դասակարգային փաստական ուժերի հաշվառումը և անվիճելի փաստերը վորքան կարելի յե վողջախոհ և ճշգրիտ կերպով հակադրել ռեֆորմիզմից և ռևոլյուցիոնարիզմից դուրս յեկած ֆիլիստերների վիատությունը և խուճապին»: Մյասնիկովին գրած իր նամակում Լենինը ասում է. «Ահա թե ինչի վրա... դուք սայթաքվեցիք: Դուք թույլ տվիք, վոր վորոշ քանակությամբ տխուր և դառն փաստերը ձեզ ձնշեն և անկարող յեղաք ուժերը առողջ կերպով հաշվի առնելու»: Լենինը չի ժխտում, վոր «թշվառություններ մեզ մոտ շատ են», վոր «սխալներ... ավելի շատ են սրել մեր դրության հիվանդությունները», վոր «կարիքը և հիվանդությունները մեծ են»: Բայց մեծ հեղափոխականը դիտե, վոր հեղափոխական դասակարգը հաղթահարելու յե և թշվառությունն ու աղքատությունը և դժվարությունները: «Դուրս ենք գալու և սկսել ենք դուրս գալ,

ասում է նա. — դուրս ենք գալու, վորովհետև հիմնականում ճիշտ է մեր քաղաքականությունը, վորը հաշվի յե առնում բոլոր դասակարգային ուժերը միջադպյին մասշտաբով: Դուրս ենք գալու, վորովհետև մեր դրությունը վառ գույներով չենք նկարում: Գիտենք բոլոր դժվարությունները: Տեսնում ենք բոլոր հիվանդությունները և բժշկում ենք նրանց սխալմամտիկ, համառ կերպով առանց խուճապի մատնվելու: Իսկ դուք, — գրում է Լենինը իր թղթակցին, թույլ եք ների և հիվանդությունների մի կույտ՝ հիասթափություն էք մատնվել և ընկել ոտարի, բուրժուական դիպյի գիրկը... Իսկ իմ խորհուրդն է՝ հիասթափություն և խուճապի չմատնվել» (հատ. XVIII, մաս I, 341 — 2):

Խուճապային տրամադեությունները բնութագրում են և տրոցկիստական ուղղողիցիայի 1923 թվի յեկույթները:

Կենտկոմի սեպտեմբերյան (1923 թ.) պլենումից հետո, Տրոցկու և 46-ի նամակներում յերկրի տնտեսական դրությունը միանգամայն սխալ եր գնահատվում, նախագուշակվում եր խոր տնտեսական ճգնաժամ յերկրում և ներքին տագնապ կուսակցության մեջ: 46-ի հայտաբարության մեջ կարդում ենք. «Դադարյուրյի քաղաքականության շարունակելն սպառնում է ամբողջ կուսակցության համար ծանր թրշվառություններ... Մենք կանգնելու յենք արտակարգ սուր տնտեսական ցնցման հնարավորության առաջ, ցնցման, վոր կապված է ներկան ցնցման հնարավորության առաջ, ցնցման, վոր կապված է ներքին քաղաքական բարդությունների հետ»: Ընկ. Կամենևը կուսակցաբերին քաղաքական բարդությունների հետ: Ընկ. Կամենևը կուսակցական XIII կոնֆերենցիայում դուրս գալով տրոցկիստական ուղղողիկայի դեմ, մատնանշեց, վոր բոլոր ուղղողիցիոնների համար «ընդհանուրը» հանդիսանում է «խուճապը, չհավատալն այն բանին, վոր սոցիալիստական տնտեսության տարրերն իսկապես աճում են մեր աղքատ, կողոպտված Ռուսաստանում»: Յեթե այնուհետև դառնանք Լենինգրադի 1925 թ. ուղղողիցիային և 1926 — 1927 թ.թ. ուղղողիցիոն բլոկին, ապա կրկին վորպես այդ խմբերի պլատֆորմի ամենաբնութաբերական դիմ նկատելու յենք — մեր յերկրում սոցիալիստական շինադրական դիմ նկատելու յենք — մեր յերկրում սոցիալիստական շինադրության հաղթանակին չհավատալը, խուճապ՝ մեր զարգացման դժվարությունների հանդեպ, մեր յերկրի կապիտալիստական տարրերի դժվարությունների հանդեպ, մեր յերկրի կապիտալիստական տարրերի ուժերի գերազնահատում: Կուսակցությունը վճռապես դատապարտեց այդ խուճապային տրամադրությունները, բնութագրելով դրանց վորպես «սոցիալ-դեմոկրատական թեքում»: Նույն խուճապայնությունը, նույն հիասթափությունը մեր աճման դժվարությունների հանդեպ, հատուկ է և մեր որերի աջ թեքման ներկայացուցիչներին: Ուրիշ Լենին

միտք ունեն պնդումները մեր գյուղատնտեսության «անհուսություն» և «անհեռանկարություն» մասին, պնդումները այն մասին, վոր անհրաժեշտ է գյուղի կապիտալիստական տարրերի համար նորանոր գիշումներ անել: Այլ թեքման խուճապայնության մեջ ևս նկատում ենք մանր-բուրժուական յերերումների, մանր-բուրժուական կամադրկության ղեկավարի, թերահավատություն՝ վոր պրոլետարիատը իր ուժերով կարող է հաղթահարել մեր շինարարության դժվարությունները, վորոնք ըդիսում են մեր յերկրի մանր-բուրժուական բնույթից:

Կուսակցության XI համագումարում ընկ. Լենինն ասում է, վոր «խուճապը — ամենավտանգավոր բանն է նահանջելու ժամանակ», նա խոսում է այն մարդկանց մասին, վորոնք «խուճապ են մտցնում», թեկուզ և ղեկավարվելով լավ ձգտումներով, և առաջարկում է «գիտցիլիինայի ամենաչնչին խախտումը պատժել խիստ, դաժան և անխնա կերպով» (հատ. XVIII, մաս II, 37—8): Բայց յեթե խուճապն առանձնապես վտանգավոր է նահանջի ժամանակ, ապա այդ է նշանակում, վոր նա վտանգավոր է հարձակման ժամանակ, մասնավորապես, կապիտալիստական տարրերի վրա կատարվող այն հարձակման ժամանակ, վոր մենք գործում ենք այժմ:

Լենինը սիրում էր հիշել «ուսման հեղափոխական» Չերնիշևսկու խոսքերը — «պատմական գործնելիությունը՝ նեակու պրոսպեկտի տրոտուարը չէ»: Դրան Լենինն ավելացնում էր — «ով պրոլետարիատի հեղափոխությունը թույլ է տալիս» միայն «այն պայմանով», վոր պեսզի նա կատարվի հեշտ ու հարթ... վորպեսզի նախորդ գրավական տրված լինի, վոր պարտություններ չեն լինելու, վորպեսզի հեղափոխության ուղին լայն լինի, ազատ, ուղիղ, վորպեսզի՝ գնալով դեպի հաղթանակը՝ հարկ չլինի յերբեմն կրել ծանրագույն դոհեր... կամ անցնել ամենանեղ անանցների, վորոքապատույտ և վտանգավոր լեռնային շավիղներով, — նա հեղափոխական չէ, նա դեռ էի ազատագրվել բուրժուական ինտելիգենցիայի պետանդությունից, նա գործի մեջ հանդիսանալու յե՝ շարունակ դեպի հակահեղափոխական բուրժուական բանակը գլորվող» (հատ. XV, 408—9):

Պրոլետարական ավանգարդը գիտե, վոր հեղափոխության ուղին, վորով նա տանում է բանվորական մասսային, դժվար, տառապնոտ, վտանգներով լի ուղի յե. հեղափոխական դասակարգը տեսնում է դժվարությունները, բայց վոչ թե նրա համար, վորպեսզի նրանց տեղի տա, այլ նրա համար, վորպեսզի նրանց հաղթահարի, վորովհետև չկան այնպիսի խոչընդոտներ, վորոնք կանգուն մնային հեղափոխական դասակարգի գործության առաջ: Ահա թե ինչու բանվոր դասա-

կարգը խուճապի էի մատնվում, էի հիասթափվում, էի ընկնում բուրժուազիայի գիրկը, այլ համառ կերպով շարունակում է սոցիալիզմի կառուցման իր գործը, յերկրի ինդուստրացման, գյուղական տնտեսության կոլեկտիվացման գործը:

Այժմ կուսակցությունը ուժեղ աշխատանք է տանում, վորպեսզի լայն մասսաներին բացատրի և հասկացնի աջ թեքման բնույթը, չնայած վոր այդ թեքումը տակավին վերջնականապես էի ձևակերպվել, պատրաստի հոսանքի էի վերածվել և վերջնական ու ավարտված պլատֆորմ դեռ էի մշակել: Կուսակցությունն ուզում է որ առաջ վերջ դնել այդ աջ թեքմանը, քանի դեռ նա խոշոր չափեր էի ընդունել, քանի դեռ նա կուսակցությանը զգալի քանակներ էի հասցրել: Այլ թեքման ահա հենց այդ անբավարար ձևակերպումն է, վոր վորոշ չափով դժվարացնում է նրա պլատֆորմի ավարտված բնութագրությունը տալը — այդ պլատֆորմի մեջ դեռ շատ անորոշություններ, մթություններ և ցրվածություններ կան: Իրենք՝ թեքման յենթակաները համառ և հաստատորեն պնդում են, վոր իրենք լիովին համաձայն են կուսակցության քաղաքականության, նրա գծի հետ, վորը իր արտահայտությունը գտել է նրա համագումարների և Կենտկոմի վորոշումների մեջ, և վոր իրենց վոչինչ էի բաժանում կուսակցությունից, իրենք համաձայն չեն միայն կուսակցության գծի՝ պրակտիկայում անցկացնելու հետ միայն — իբր թե կուսակցական ղեկավարությունն ազավաղում է կուսակցության քաղաքականությունը՝ վերջինս կյանքում անցկացնելիս: Սակայն այստեղ անհրաժեշտ է հիշել, վոր տարտամությունը, անձակերպությունը, ցրվածությունը, հարցի պարզ և վորոշ դնելուց վախենալը — վաղուց էի վեր հատուկ և ոպպորտունիստական բոլոր հոսանքներին, ինչ ձևով էլ վոր նրանք հանդես յեկած կլինեն մեր կուսակցության պատմության այս կամ այն շրջանում: Ընկ. Լենինը շատ հրաշալի կերպով է նկատել ոպպորտունիզմի այդ հատկությունը: Նա ասում է, վոր յերբ խոսվում է ոպպորտունիզմի դեմ պայքարելու մասին, էի կարելի յերբեք մոռանալ արդի ամբողջ ոպպորտունիզմի բնութագրերը բոլոր և ամեն տեսակ բնագավառներում. — նրա անորոշությունը, ցրվածությունը և նրան բռնելու դժվարությունը: Ոպպորտունիստը, ըստ իր սեփական բնության, միշտ էլ խուսափում է հարցի պարզ և անշեղ դրումից, փնտրում է միջին ճամբան, գալարվում է մեկը մյուսին ժխտող տեսակետների միջև, աշխատելով «համաձայն լինել» և՛ մեկի և՛ մյուսի հետ, իր տարաձայնությունները արտահայտելով զանազան ուղղումների, կասկածանքների, բարի և անմեղ ցանկությունների ձևով և այլն և այլն:

Այդպես և 1928 — 29 թվի ուղարկումները կուսակցության հետ ունեցած «իրենց տարաձայնություններին» ձգնում են ուղղումներին, կասկածներին, բարի և անմեղ ցանկությունների ձև տալ... Սակայն դա վատ է հաջողվում աշխարհին. չնայած նրանց բոլոր խորամանկություններին, խարտախություններին և խուսափումներին, հետզհետե ավելի և ավելի յե պարզ հանգես դալիս նրանց առանձին գիծը, վորը վոչ միայն տարբեր է, այլ և հակադիր է մեր կուսակցության ամբողջ քաղաքականությանը: Չնայած վոր նրանք դիտավորյալ կերպով հարցը դնում են անորոշ ու ցրված ձևով, հիմա արդեն հենց իրենց փաստաթղթերի մեջ միանգամայն պարզ յերևում է, թե վոր ուղղությամբ է աճում իրենց իդեոլոգիան — մենշևիզմի ուղղությամբ, դեպի բուրժուական աշխարհայացքը:

Ահա թե ինչու հիմա արդեն հնարավոր է, մի շարք փաստաթղթերի հիման վրա, փաստաթղթերի, վորոնք շարունակ հարստանում են նորանոր մատերիալներով, ընդհանուր դժբերով տալ պատկերն աջ թեքման իդեոլոգիայի, վորը սկզբունքորեն թշնամի յե բոլշևիկյան կուսակցության ամբողջ քաղաքականությանը:

Ուղարկումներին տատանումների թափը ավելի և ավելի մեծանում է, նրանց շեղումները կուսակցության գծից ավելի և ավելի մեծ չափեր են ընդունում: Ներկայումս ուկրոնիստներն արդեն չեն սահմանափակվում նրանով, վոր հարձակման են յենթարկում կուսակցության ընդունած գլխավոր գիծը՝ խոսելով յերկրի ինդուստրացման տեմպի թուլացման ոգտին և կասկածի յենթարկելով կուսակցության քաղաքականությունը գյուղատնտեսության կոլեկտիվացման բնագավառում, — մենք արդեն կանգնած ենք կուսակցության ղեկավարության, լենինյան Կենտկոմի վրա անմիջական հարձակում գործելու հանդես: մենք արդեն դեմ առ դեմ կանգնած ենք այն փաստի առաջ, վոր աջ թեքման ներկայացուցիչները փորձեր են անում քննադատել լենինիզմի կազմակերպչա ան սկզբունքները, և վոր նրանք արդեն, թեկուզ յերկչոտ, բայց այնուամենայնիվ վորոշ ոգնություն են ցույց տալիս Կոմիտեներում գտնվող աջ և հաշտվողական տարրերին:

II. ԱՁԵՐԸ ՅԵՎ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳԻԾԸ

Աջ թեքման ներկայացուցիչները կուսակցության գիծը քննադատելիս, վորպես մեկնակետ ունեն շատ թե քիչ պարզ ձևակերպված կասկածներն այն մասին, թե արդյոք ձևից է կուսակցության քաղաքականությունը՝ յերկրի ինդուստրացման արագ տեմպի վերաբերյալ: Վոչ վոր սիրտ չի անում բացահայտ կերպով դուրս գալու դեռևս XIV համագումարի կողմից հաստատված՝ կուսակցության գլխավոր գծի դեմ, վորպես մեր յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու միակ ուղի, վորպես նրա տնտեսական յետամնացությունը հաղթահարելու միակ միջոցի դեմ: Այդ պատճառով ել խոսում են այն մասին, վոր մեր յերկրի ուժերից վեր բան է այն «լարված» տեմպը, վորով կուսակցությունը ստիպված է իրականացնել ինդուստրացումը, հարց են դնում՝ թե չի՞ կարելի արդյոք այդ աշխատանքը տանել ավելի դանդաղ տեմպով:

Սակայն ինդուստրիայի զարգացման արագ տեմպը քննադատողները չեն ուղում հասկանալ, վոր պատմությունն այլ ընտրություն չի թողնում մեզ համար, վոր մենք ստիպված ենք ուժեղացրած մարշով գնալ ինդուստրացման ճանապարհով, վորովհետև մեր տեխնիկոտնտեսական յետամնացությունը հաղթահարելու համար այլ միջոց չկա, վորովհետև այլ կերպ մենք չենք կարողանա հասնել և անցնել առաջավոր կապիտալիստական յերկրներից, այլ կերպ չենք կարողանա անջատ և ցիր ու ցան յեղած գյուղատնտեսությունը դնել նոր տեխնիքական բազայի վրա, խոշոր արտադրության բազայի վրա, առանց վորի անկարելի յե և գյուղատնտեսության կոլեկտիվացումը: Հենց մեր հսկայական տեխնիկոտնտեսական յետամնացությունը կապիտալիզմի առաջավոր յերկրներից, մեր գյուղատնտեսության բնագավառում ցիր ու ցան, յետամնաց, մանր արտադրության հրակայական գերակշռումը — դրանք են, վոր ստիպում են մեր կուսակցությանը բռնել ինդուստրիայի զարգացման արագ տեմպի ճանապարհը: Դեռ 1917 թ. սեպտեմբերին, իմպերիալիստական պատերազմի ժամանակ, «Գալիք կատաստրոֆը և ինչպես պայքարել նրա դեմ» բրոշյուրում, Լենինը ձևակերպեց հետևյալ դիլեման, վոր մեր յերկրի առաջ դրված է պատմության կողմից. «կամ կործանվել, կամ հասնել առաջավոր յերկրներին և անցնել նրանցից նաև տնտեսապես... Կործանվել կամ ամբողջ ուժերով ընթանալ առաջ: Այդպես է դրված հարցը պատմության կողմից» (տե՛ս XIV, մաս 2, 213): Իսկ 1923 թ.

մարտին Լենինը գրում է, վոր անհրաժեշտ է ձգնել հասնել այն վիճակին, վորպեսզի ամեն մի չնչին խնայողությունն պահվի մեր խոշոր մեքենային ինդուստրիայի զարգացման համար, ելեկտրիֆիկացիայի, հիդրոտորֆի զարգացման համար, Վոլխովստրոյի կառուցումն ավարտելու համար և այլն: Դրանում և միմիայն դրանումն է լինելու մեր հույսը (ընդգծումը մերն է): Միայն այդ դեպքում մենք ի վիճակի կլինենք, արտահայտվելով պատկերավոր կերպով, նստել մի ձիուց մյուսի վրա, այն է՝ գյուղացիական, մուսուլման, ուստապառ ձիուց, քայքայված գյուղացիական յերկրի խնայողություններին հարմարացված ձիուց, այն ձիու վրա, վորին փնտրում և չի կարող իր համար չփնտրել պրոլետարիատը, — խոշոր մեքենային ինդուստրիայի, ելեկտրիֆիկացիայի, Վոլխովստրոյի և այլն ձիու վրա»:

Լենինը մեր առաջ խնդիրն է դնում «մնալ վոչ թե մանր-գյուղացիական յերկրի մակարդակի վրա, այլ այն մակարդակի վրա, վորն անշեղորեն ընթանում է միշտ առաջ և առաջ՝ դեպի խոշոր մեքենային ինդուստրիան» (հատ. XVIII, մաս 2, 138—139): Լենինի այս խոսքերում մենք ունենք յերկրի ինդուստրացման և բոլոր իրադրության լարված տեմպի անհրաժեշտության պարզ ձևակերպումը:

Մեր գլխավոր գիծը ուսույթիստական են համարում մենշևիկները. — կապիտալիստական ողակման պայմաններում սոցիալիստական յերկրի ինքնուրույնությունն ապահովելու պրոբլեմը նրանց թվում է անլուծելի, իսկ ինդուստրացման մեր վերցրած տեմպը — չափազանց: «Խորհրդային տնտեսությունը — քայքայված և հնացած հիմնական կապիտալի վերակառուցումը կատարում է առանց զրսի կապիտալի զգալի ներհոսման, համարյա բացառապես իր ներքին միջոցներով» — կարդում ենք Ո. Դոմաշևսկու «Խորհրդային շինարարության սխալները» հոդվածում: «Յեթե նկատի ունենանք, վոր պատերազմի ժամանակի քայքայումներից հետո ավելի հարուստ յերկրներն անգամ իրենց վերքերը բուծելու համար արտասահմանյան վարկեր ստանալու կարիք ունեյին, ապա պարզ կլինի այն հսկայական ֆինանսական լարվածությունը, վոր պետք է վերապրի Խորհրդային Ռուսաստանը»: Յեվ մենշևիկը յենթադրում է, վոր «այն խնդիրը, վորը իր առաջ դրել է կուսակցությունը, պահպանելով այժմյան բոլշևիկյան քաղաքականությունը, անլուծելի է» («Соц. Вестник» № 15, 3/VII, 1928 г.): Ուրեմն մենշևիկյան թեքումներ են հանդիսանում այն բոլոր փորձերը, վորոնք աշխատում են կասկածի յենթարկել մեր կուսակցության գլխավոր գիծը և նրա (գծի) հետ անխզելիորեն կապված՝ ինդուստրիայի և հատկապես ծանր ինդուստրիայի զարգացման արագ տեմպը»:

Այսպես, ընկ. Ֆրոմկինը 1928 թ. նոյեմբերին ԿԿ և ԿՎՀ անդամներին ուղղած իր նամակում, արդեն առանձին թեորիա յե դարգանում այն մասին, վոր անհրաժեշտ է արդյունաբերական շինարարության վրա վորքան կարելի է քիչ ծախսել. նա համարում է, վոր մենք անպայման վատացնելու յենք մեր տնտեսության գործը, յեթե ԺՏԳԽ-ին կապիտալ շինարարության համար բաց թողնենք 650 միլիոն ուրբուց ավել: Հենց դա յել նշանակում է, վոր ընկ. Ֆրոմկինը դեմ է մեր ինդուստրիայի զարգացման ներկա տեմպի պահպանմանը: Մեր մամուլում ևս վերջերս յերևան յեկան հոդվածներ, վորտեղ ասվում էր, թե մեր հնարավորություններից վեր բան է ինդուստրացման տեմպի ուժեղացումը:

Սակայն յեթե աջ թեքման ներկայացուցիչները տակավին չեն վճռում բացել բաց ուղղակի դուրս գալ ինդուստրացման քաղաքականության դեմ և սահմանափակվում են նրանով, վոր հարձակումներ են գործում՝ այն բանի դեմ, վոր իբր թե մեր յերկրի ուժերից վեր է այդ տեմպը, ապա նրանք ավելի անկեղծ են մեր յերկրում տարվող պրոլետարական քաղաքականության հիմնական հարցում, այն է՝ բանվոր դասակարգի և գյուղացիության միջև գոյություն ունեցող փոխհարաբերությունների հարցում, մեր գյուղացիական քաղաքականության հարցում: Այստեղ ցուցադրվում են մի ամբողջ կույտ հայացքներ և տեսակետներ, վորոնք ի վերջո ընդհանրապես հանգում են այն բանին, վոր լենինիզմի սահմաններից դուրս են հանում դրանց կրողներին: Այլ թեքման ներկայացուցիչները և կրողները այստեղ բռնում են այնպիսի դիրք, վորը կտրուկ կերպով տարբերվում է և դեմ է Իլյիչի պատգամներին ու մեր կուսակցության վորոշումներին. այդ դիրքը հետևողականորեն զարգանալու դեպքում, դրա կողմնակիցներն անխուսափելիորեն դիմելու յեն դեպի մենշևիկյան ճահիճը:

Պետք է շատ խիստ և լուրջ ուշադրություն դարձնել նրա վրա, թե ոպպորտունիստներն ինչ տեսակետ ունեն գյուղացիական հարցում, վորովհետև այդ հարցի ճիշտ վորոշումից է, վոր, Լենինի խոսքերով ասած, «վերջին հաշվով կախված է մեր հանրապետության բախտը» (Ինչպես վերակազմել բանգյուղտեսչությունը):

Այդերի տեսակետը կուսակցության՝ գյուղացիության վերաբերյալ ունեցած քաղաքականության խնդրում, առաջին անգամ պարզ ձևակերպվել է ընկ. Ֆրոմկինի նամակներում (առաջին նամակը — 1928 թ. հունիսին, յերկրորդը — նույն թվի նոյեմբերին): — «Դյուրը, բացի չքավորության մի փոքր մասից, տրամադրված է մեր դեմ», —

գրում է նա իր առաջին նամակում: «Վերջին ժամանակվա վերցրած ընդհանուր ուղղությունը՝ միջ. գյուղ. հիմնական մասսաներին հասցրել է անհույս և անհեռանկար դրություն», — կարդում ենք նույն նամակում: Ընկ. Ֆրոնակինի յերկրորդ նամակը, վոր խորագրում է առաջինի սխալները, խոսում է արդեն գյուղատնտեսության «զեզրագացիայի» մասին: Սա վոչ այլ ինչ է, բայց յեթե վարիանտներն այն թեմաների, վոր մենշևիկները վաղուց են մշակել իրենց մամուլում:

Ընկ. Ֆրոնակինը, վորպես աջ թեքման ավելի ցայտուն արտահայտիչ, չի վախենում իր մտքերը ասել մինչև վերջը: Նա ուղղակի պնդում է, վոր բանվոր դասակարգի և գյուղացիության դաշինքի վերջն արդեն հասել է, և վոր այժմ այդ դաշինքը խզված է: Նույն միտքը մանրամասն կերպով զարգացվում է „Социалистический Вестник“-ի 1928 թ. 3/V-ի 8 և 9 համարներում տպված „Смычка и размычка“ հոդվածում: Այստեղ մենք կարդում ենք «դաշինքի» փաստական խզման» մասին, այն մասին, վոր խորհրդային կառավարությունը գյուղացիությանը իր դեմ է «ապստամբեցրել» և այլն: Այլ կերպ ասած, մենշևիկյան հրատարակության եջերում մենք գտնում ենք նույն մտքերը, ինչ վոր և աջերի փատաթղթերում, միայն այն տարբերությամբ, վոր մենշևիկներն ավելի հետևողականորեն են զարգացնում իրենց մտքերը: Այն, ինչ վոր ասում են հիմա աջերը, արդեն վաղուց է, վոր մենշևիկները հաստատում են:

խորհրդային կառավարության՝ գյուղացիության նկատմամբ ունեցած քաղաքականությունը ընդթափանցում է համար վերջերս նոր տերմին է գործածության մեջ մտցվում, այն է՝ «գյուղացիության ռազմա-ֆեոդալական շահագործում»: Միանգամայն հասկանալի յե, վոր յեթե մենք ունենք գյուղացիության ռազմա-ֆեոդալական շահագործում, ուրեմն խոսք չի կարող լինել վոչ մի դաշինքի, բանվորների ու գյուղացիների վոչ մի միություն մասին, ուրեմն մենք գտնվում ենք այդ յերկու դասակարգերի միջև տեղի ունեցող խուլ և ծածկված կռվի կացության մեջ: Պարզ է, վոր գյուղացիության ռազմա-ֆեոդալական շահագործման այդ թեորիան ամենակտրուկ կերպով հակադեմ է Իլյինի պատգամներին: Յուրաքանչյուր լենինիստի համար պարզ է, վոր պրոլետարական դիկտատուրայի ռեժիմը մեր յերկրում չի կարելի հիմնել գյուղացիության ռազմա-ֆեոդալական շահագործման վրա, և վոր նման քաղաքականությունը կտաներ դեպի խորհրդային Իշխանության անխուսափելի կործանումը: Սակայն հա՛վոր է յերազը, բայց վորդորմած է աստված, — ասում է հին ռուսական առածը: Վերջում են աղբյուրներն այդ ողորդ տերմինալոգիայի: Այստեղ կրկին ստիպված

ենք դիմելու «Социалистический Вестник»-ին — անշուշտ նրան է պատկանում առաջնությունը:

Մեր առաջն է հայտնի Դ. Դալինի՝ «տնտեսական հաղթանակների և մեր պարտությունների մասին» հոդվածը («Соц. Вестник», № 19, 13/X, 1928 թ.): Նրա խոսքերով, «խորհրդային արտադրությունը բարձրացել է գյուղի անչափ շահագործման զնով»: Մենշևիկները — մտածում է Դալինը — սխալ գործեցին, ժխտելով խորհրդային արտադրության արագ վերելքի հնարավորությունը, վորովհետև թե՛ բազմահատեցին խորհրդային իշխանության՝ գյուղացիությունից միջոցներ կորզելու հնարավորությունները: Յեվ մենշևիկը անալոգիա յե բերում խորհրդային եկոնոմիկայի և «ճորտատիրական տնտեսության» միջև: «Պատկերացնենք մեզ միանգամայն անհեթեթ մի որինակ — գրում է նա. — Գերմանիայում տակավին կան միջնադարյան շատ ուժմանտիկներ, և քիչ չեն նաև՝ վաղուց անցած ժամանակներին վերադառնալու մասին յերազողներ: Յենթադրենք, վոր վորեն ռեակցեոն անկյունում, ասենք՝ Բավարիայում, վորոշված է վորեն շրջան զնել միջնադարյան դրության մեջ: Վաստալներ, բարոններ, ֆեոդալական ամրոցներ և ճորտական գյուղացիական աշխատանք: Ի՞նչպիսի տնտեսական հետևանքներ են լինելու: Յեթե այդ շրջանը թողնել իր բախտին, — լինելու յե սով, եպիդեմիա, և ապստամբությունները շուտով վերջ են զնելու այդ անհեթեթ գյուտին: Իսկ յեթե պետությունը ցանկանա խրախուսել, պաշտպանել այդ «մեծ ֆեոդալական (ընդգծումը մերն է) փորձը», յեթե նա որեցոր մատակարարի այդ ֆեոդալական շրջանը ուրիշ կապիտալիստական տնտեսություններից իր մոտ հոսող խողոր ռեալ և դրամական արժեքներով, ապա ուժմանտիկների փորձը կարող է շատ փայլուն հաջողություն ունենալ — նրանք կտանեն հաղթանակ հաղթանակի յետևից»:

Ահա կուսակցության կողմից «գյուղացիությանը ռազմա-ֆեոդալական շահագործման» յենթարկելու մասին խոսակցությունների սկզբնական աղբյուրը, խոսակցություններ, վոր մենք լսում ենք XV-րդ համագումարի վորոշումների և աջ թեքման միջև տատանվող ընկերներից. բանից դուրս է դալիս, վոր այստեղ մենք գործ ունենք մեր հին ծանոթ Դալինից բանագործություն կատարելու հետ: Դալինի հոդվածը տպված է «Соц. Вестник»-ի 1928 թ. 13/X, իսկ տատանվող ընկերները սկսեցին Կենտկոմի դեմ ոգտվել այդ փթած, մենշևիկյան զինապահեստից վերցրած զենքով միայն հռչակարի վերջերից: Նրանց մոտ է միայն հետևել Դալինին, յերբ նա խորհրդային տնտեսությունը «ճորտատիրական տնտեսության» հետ համեմատելուց ավելի

հետոն է գնում և զուգահեռ է անցկացնում մեր և ճորտատիրական տնտեսության միջև:

Այսպիսով, մեր սոցիալիստական արդյունաբերության հաջողությունները բացատրվում են նրանով, վոր նա ճորտատիրական և ստրկատիրական տնտեսությունների նման «կերակրվում, պահվում և աճում է մյուս ազգաբնակչության հաշվին», — «գյուղացիության ռազմա-ֆեոդալական շահագործման» հաշվին, ինչպես այժմ ասում են մեզ մոտ մի քանի ընկերներ: Մենշևիկ Դալինի մոտ մենք գտնում ենք նաև սկզբնական աղբյուրը՝ մեր պետական արդյունաբերության ոգտին գյուղացիների արած հավելյալ վճարների մասին, գյուղի վրա հավելյալ լրացուցիչ տուրքեր դնելու մասին գոյություն ունեցող բողոքները, վոր մենք այժմ ավելի հաճախ ենք լսում աջերից և նրանց հարող՝ մեր կուսակցության տատանվող տարրերից: Դալինի տեսակետով, մեր սոցիալիստական եկոնոմիկան «կարող է գոյություն ունենալ միայն վորպես ոազիս մի խոշոր տնտեսական ամբողջության մեջ, վորը նրան սնում է իր հյութերով: Նա (եկոնոմիկան) հենց դրանով դառնում է տնտեսական պարադիտային սխտեմ, շահագործում է ժողովրդական տնտեսության մնացած մասը»: Խորհրդային արդյունաբերության զարգացման հնարավորությունը շարունակ ժխտող մենշևիկների սխալը Դալինը գտնում է նրանում, վոր նրանք թերազնահատել են գյուղացիներից միջոցներ կորզելու հնարավորությունները. «խորհրդային տնտեսության նոր ֆոնդերը հավաքվել են վոչ թե սեփական արտադրությունից, այլ այն մասը վտակներից, վոր քսան միլիոն գյուղացիական տնտեսություններից թափվում են պետական մի կաթսայի մեջ»: Այստեղից և Դալինը հետևեցնում է՝ աջ թեքման համար բնութագրական՝ գյուղի դեգրադացիան. «դա ամբողջ ուժիմի դժբախտությունն է վոր նա արդյունաբերական հաջողությունները կարողանում է գնել միայն ծանր պարտությունների գնով ազդարային ֆրոնտում... Հարյուրավոր միլիոնների կորզումը գյուղից՝ հոգուտ պետական արդյունաբերության, տանում է դեպի գյուղատնտեսության թուլացում. նա չի կարող զարգանալ և կանգ կառնի, գյուղացիության աղքատությունը ստաբիլիզացիայի կենթարկվի. անընդհատ տեղի կունենան կրիզիսներ» — կզգացվեն հումքի, տեխնիքական կուլտուրաների պակասություն և, վերջապես, հացի պակասություն... Այն հարյուրավոր միլիոն ռուբլիները, վոր գյուղացիությունը դնելու յեր գյուղատնտեսության մեջ, գնում են ինդուստրիայի կարիքների վրա, և անդունդը գյուղի յետպատերազմյան զարգացման ու քաղաքի միջև տարեց-տարի գնալով ավելի և ավելի յե խորանում»: Ահա գյուղի դե-

գրադացիայի «թեորիայի» լրացված ձևակերպումը, վոր զարգացնում են աջ թեքման ներկայացուցիչները: Միթե ընկ. Պրումկինը չի գնում Դալինի հետքերով, յերբ յուր առաջին նամակում պնդում է, վոր «վերջին ժամանակվա վերցրած ընդհանուր ուղղությունը միջակ գյուղացիության հիմնական մասսաներին հասցրել է անհույս և անհետանկար դրություն», իսկ յերկրորդ նամակում, վորպես առաջինի խորացում, խոսում է գյուղատնտեսության «դեգրադացիայի» մասին:

Այսպես ուրեմն, աջ ուղիոնիստները և տատանվողները կուսակցության քաղաքականությունը գյուղում, չքավոր և միջակ գյուղացիների անհատական տնտեսությունների բարձրացման համար թափվող աշխատանքը, հոգուտ կոնտրակտացիաների տարվող աշխատանքը, հոգուտ կոոպերացիայի զարգացման կատարվող աշխատանքը, բերքատվությունը բարձրացնելու, միջակի տուրքերը թեթևացնելու, կուլեկտիվ տնտեսությունները և խորհրդային տնտեսությունները զարգացնելու աշխատանքը — այդ ամենը նրանք, հետևելով մենշևիկներին, անվանում են գյուղացիության ռազմա-ֆեոդալական շահագործման քաղաքականություն: Մինչդեռ կուսակցությունը, յեկակետ ունենալով լենինի այն միտքը, թե՝ «զասակարգին խաբել չի կարելի», մասսաներին ասում է ամբողջ ճշմարտությունը: Այո, գյուղացիությունը առայժմ դեռ ավել է վճարում՝ արդյունաբերական ապրանքների համեմատաբար բարձր գների շնորհիվ, և պակաս է ստանում՝ գյուղատնտեսական պրոդուկտների համեմատաբար ցածր գների հետևանքով: Դա անխուսափելի յե, վորովհետև այլ կերպ մենք չենք կարող բարձրացնել մեր ինդուստրիան, վորը սպասարկում է ամբողջ յերկրին, նաև գյուղացիությունը: Առանց դրա մենք չեյինք կարողանալու պահել և ավելի ուժեղացնել ինդուստրիայի զարգացման արդի տեմպը, առանց վորի ուժեղացնել կարող՝ տեխնիքական ավելի բարձր բաղայի վրա՝ վերամենք չենք կարող՝ տեխնիքական ավելի բարձր բաղայի վրա՝ վերականգնել նաև մեր գյուղական տնտեսությունը, վորպեսզի այդպիսով բարձրացվի գյուղի բարեկեցությունը և այնուհետև բոլորովին վոչնբարձրացվի գյուղի բարեկեցությունը և այնուհետև բոլորովին վոչնբարձրացվի գյուղի հավելյալ վճարումները, այդ «մկրատը» քաղաքի և գյուղի չացվեն այդ հավելյալ վճարումները, այդ «նշանակում է խանգարել միջև: Իսկ դրանց վոչնչացնել հենց այժմ, — նշանակում է խանգարել յերկրի ինդուստրացման գործը, նույն թվում է գյուղատնտեսության ինդուստրացումը, նշանակում է քայքայել մեր տակավին չամրացած սոցիալիստական արդյունաբերությունը և այդպիսով հարվածել մեր ժողովրդական ամբողջ տնտեսությանը: Պարզ է, վոր այժմ այդ անել չի կարելի:

Կուսակցության քաղաքականությունը ձգտում է վերացնել այդ «մկրատը» քաղաքի և գյուղի միջև, ձգտում է վերացնել այդ պակաս

և ավել վճարումները: Բայց այդ «մկրատն» հենց այժմ վոչնչացնել չի կարելի առանց վտանգելու մեր արդյունաբերությունը՝ մեր ամբողջ ժողովրդական տնտեսության այդ հիմնական մղիչը: Մեր քաղաքականությունը պետք է կայանա նրանում, վոր այդ «մկրատն» հետզհետե թուլացնենք, տարեց տարի իրար մոտեցնելով նրա ծայրերը, իջեցնելով արդյունաբերական ապրանքների գները և բարձրացնելով հողագործության տեխնիկան, վորը հացի արտադրությունը եփանացնելու յե, և այդպիսով աստիճանաբար լիովին վերացնենք այդ՝ պակաս կամ ավել վճարումները: Գյուղացիությունը կհասկանա նման քաղաքականության անհրաժեշտությունը, քանի վոր «մկրատն» ծանրությունը տարեց տարի կթուլացվի. մյուս կողմից ել, պետք է նկատել, վոր սովորականից բարձր վճարները հոգուտ սոցիալիստական արդյունաբերության, տեղի յեն ունենում վոչ թե կապիտալիստական զարգացման պայմաններում, վորտեղ գյուղացիության մեծ մասսան մատնված է լինում աղքատության, ավերման, այլ նա տեղի յե ունենում խորհրդային կարգերում, սոցիալիստական պետության մեջ, վոր բացասում է գյուղացիության շահագործումը և ապահովում է գյուղացիության նյութական դրության հետզհետե բարելավման գործը: Ընկ. Ռիկովը 1928 թ. VII/13-ի Մոսկվայում կայացած կուսակցության ժողովում ասում եր «մանր ապրանքային տնտեսության արտադրության և խոշոր արդյունաբերություն տված արտադրության այսպես ասած եկվիվալենտային փոխանակության անկարելիության մասին: Սա բացատրվում է նրանով վոր յերկրի ինդուստրացումը տվյալ շրջանում համեմայն դեպս կապված է այն բանի հետ, վոր միջոցները վոչ սոցիալիստական հատվածից փոխադրվեն սոցիալիստական հատվածը: Ինդուստրիալիզացիան չի կարող դիմանալ առանց ժողովրդական տնտեսության այլ հատվածների հաշվին կատարված այդպիսի լրացուցիչ աղբյուրների, վորոնցից նա ուժ է ստանում, վորովհետե մենք չունենք ոտար կապիտալի շատ թե քիչ եյական աղբյուր (վարկ, փոխառություն)» (Ա. Ի. Ռիկով. Ընթացիկ մոմենտը և կուսակցության անելիքները. եջ 15 — 16).

Միանգամայն պարզ է վոր մենք սոցիալիստական ինդուստրիայի կառուցման այլ ճանապարհ չունենք, վորովհետե մենք չենք կարող սպասել ոտարյերկրյա կապիտալի՝ նշանակալից չափով ներմուծմանը մեր յերկիրը, իսկ շահագործող դասակարգերը՝ կալվածատերերը և կապիտալիստները վաղուց արդեն եքսպրոպրիացիայի յեն յենթարկված հոկտեմբերյան հեղափոխության կողմից, այդպիսով միայն բուրժուազիային տուրքադրելով՝ սոցիալիստական արդյունաբերություն

չես կառուցի: Կուլակից ել մենք առնում ենք համարյա ամենը՝ ինչ վոր կարելի յե վերցնել՝ առանց նրան իսպառ քայքայելու: Մեր սոցիալիստական ինդուստրիան մենք կարող ենք ստեղծել միմիայն բանվորների և գյուղացիների հաշվին: Մեր միություն բանվոր դասակարգը կարող մասնակցություն է ցույց տալիս ինդուստրիալիզացիայի ծախքերին. քանի շատ է աճում մեր սոցիալիստական արդյունաբերության տեսակարար կշիռը մեր ժողովրդական տնտեսության ընդհանուր կառուցվածքում, այնքան ավելի կլինի և մեր պրոլետարիատի մասը սոցիալիստական շինարարության ծախքերի մեջ: Պրոլետարիատը՝ մեր Միության իշխող դասակարգը՝ գիտակցաբար կտրում է իրենից, քչացնում է իր սպառման բաժինը, վորպեսզի դրանով ուժեղացնի մեր սոցիալիստական կուսակման ֆոնդի չափը: Պարզ է ուրեմն, վոր բանվոր դասակարգի դաշնակիցն ևս մեր յերկրում — գյուղացիությունը պահանջվող ծախքերի իր բաժինը, վորովհետե ինքը՝ գյուղացիությունը պակաս չի շահագործված մեր ինդուստրիայի աճման մեջ, վորը մեր գյուղատնտեսության սոցիալիստական վերակառուցման բանալին է հանդիսանում. դրանից դուրս մենք մի ճանապարհ ունենք միայն՝ կապիտալիզմի վերականգնման ճանապարհը, վերադարձ՝ դեպի կալվածատերերի ու կապիտալիստների իշխանությունը:

Կուսակցության վարած քաղաքականությունը գյուղացիության հանդեպ, քողաղուրդ է անում «գյուղացիության ռազմա-ֆեոդալական շահագործման» մասին հրեշային հայտարարությունը: Հիշենք թեկուզ այս վերջին տարվա ձեռնարկությունները: Ինչ եր նշանակում Կենտրոնական Կոմիտեյի հուլիսյան պլենումի բանաձևը գյուղատնտեսության գների բարձրացման մասին, արտակարգ միջոցները վերացնելու մասին: Դա մի վորոշում եր, վոր ուղղված եր անհատական գյուղական տնտեսությունների զարգացման ազդակների ուժեղացման կողմը: Կենտրոնական Կոմիտեյի նոյեմբերյան պլենումին մի անգամ ել լողմը: Կենտրոնական Կոմիտեյի հարցը: Պլենումի վորոշումների հեղացման գործոնների ուժեղացման հարցը: Պլենումի վորոշումների հետագա զարգացման դիմաց մենք ունենք Կենտր. Գործադիր Կոմիտեյի սեսիայի վորոշումը բերքայնության բարձրացման մասին, վորտեղ ասված է վոր անհրաժեշտ է ընդառաջ գնալ անհատական գյուղացիական տնտեսության՝ նրա բերքայնությունը բարձրացնելու գործում:

Այնքան վորոշում են սպեկուլյացիա անել, ասելով — գյուղացիության գյուղհարկի չափը մեծ է: Բայց նրանք մոռանում են հետևյալը — նախ՝ գյուղացիների 35% (չքավորությունը) աղատված է հարկից,

յերկրորդ՝ ուժեղացված և ունևոր-կուլակային գյուղացիութեան հարկաւորումը (արդյոք այդ մասին նրանք չեն վշտանում): Ծիշտ և վոր անցյալ տարվա գյուղհարկի հավելումը՝ մինչև 420 միլ. ռուբլու, և գյուղացիութեան 35%-ին հարկից ազատելը վորոշ դժվարութեաններ եր ստեղծել միջակ գյուղացիութեան մի մասի համար: Այժմ այդ աչքաթողի արած հանգամանքը ուղղված և գյուղահարկի վորոշակի փոփոխութեամբ, նվազեցնելով այն մինչև 375 միլիոն ռուբլու: Ինչպես հայտնի յե, մենք մի վորոշում ենք ընդունել՝ հարկային արտոնութեաններ տալու այն չքավոր և միջակ տնտեսութեաններին, վորոնք կլայնացնեն իրենց ցանքսերը: Այդպիսով պարզ և, վոր չարաչար սխալվում են աչքերը և նրանց դաշնակիցները, վորոնք ասում են թե գյուղացիութեան «գեր-հարկադրումը» կուսակցութեան քաղաքականութեան քաղաքիչ մասն և հանդիսանում, վոր իբր կուսակցութեան և Կենտրոնական Կոմիտեն չեն կիրառում կուսակցութեան վորոշումները՝ անհատական տնտեսութեաններին ուժ տալու և դրանց բերքայնութեան բարձրացման մասին: Այն լայնածավալ պայքարը վոր տանում և ամբողջ կուսակցութեանը բերքայնութեան բարձրացման համար, այն պայքարը, վոր հատկապես ուժեղացավ ԽՍՀՄ Կենտրոնական վերջին նստաշրջանից հետո, այն կոնֆերենցիաները, վոր հրավիրվում են բոլոր հացաշրջաններում՝ հացահատիկների հարցերի վերաբերյալ, կոնտրակտացիաների լայն կիրառումը, այդ բոլորը ապացուցում են, վոր ամբողջ կուսակցութեան և նրա Կենտրոնական Կոմիտեի ուշադրութեանը լիովին դարձված և անհատական գյուղացիական տնտեսութեանը ուժ տալու հարցի վրա:

Այստեղ մենք մոտենում ենք մի ուրիշ մոմենտին, վոր բնորոշ և աջ թեքման իդեոլոգիայի համար — այդ այն և, վոր նրանք չեն ընդունում լենինյան ուսմունքը այն ղեկավար դերի մասին, վոր պրոլետարիատն ունի բանվորների և գյուղացիների դաշինքում: Ինչպես հայտնի յե՝ լենինյան ուսմունքը բանվորների և գյուղացիների դաշինքի մասին՝ իբրև անհրաժեշտ պայման՝ մեր յերկրում պրոլետարիատի ղեկատուութեան հաստատուն լինելու համար, այդ ուսմունքը վերաքննվում եր նաև տրոցկիստական ուղղութեան կողմից. վերջինս չեր հասկանում միջակի հետ կնքած դաշինքի ամբապնդման անհրաժեշտութեանը, չեր հավատում բանվորների և գյուղացիների ամուր դաշինքի հնարավորութեանը: Աջ թեքումը հակառակ սխալն և գործում, նա ինչպես հարկն և հաշվի չե առնում բանվոր դասակարգի ղեկավարող դերը բանվոր-գյուղացիական դաշինքում:

Լենինն ասում և, «վոր գյուղացիութեան հետ համաձայնութեանը միայն կարող և փրկել Ռուսաստանում սոցիալիստական հեղափոխութեանը, քանի դեռ մյուս յերկրներում հեղափոխութեանը վրա չի հասել» (հ. XVIII, մ. I, 138): Սակայն դրա հետ միասին, մեր ուսուցիչը հայտնում և — «դիկտատուրայի գերագույն սկզբունքն և՛ պահպանել պրոլետարիատի և գյուղացիութեան դաշինքը, վորպեսզի պրոլետարիատը կարողանա պահպանել ղեկավարող դերն ու պետական իշխանութեանը» (հ. XVIII, մ. I, 331): Տրոցկիստական ուղղութեան չի հասկանում այդ ֆորմուլայի առաջին մասը, նա չի հավատում բանվորների և գյուղացիների դաշինքի ամրութեանը, չի տեսնում այն հնարավորութեանը, վորով պետք և մասնակից անել գյուղացիական մասսան, սրանց թվում նաև միջակներին, սոցիալիստական շինարարութեանը: Աջ թեքումը չի ուզում գիտենալ Լենինի սկզբունքները պրոլետարիատի ղեկավարող դերի մասին՝ բանվոր-գյուղացիական բլոկում, և այդպիսով իսկ խախտում և Լենինի ուսմունքը պրոլետարիատի դիկտատուրայի մասին:

Բանվոր-գյուղացիական դաշինքի մեջ պրոլետարիատի ղեկավար դերի սկզբունքն և, վոր զանազանում ու բնորոշում և Լենինի ուսմունքը՝ բանվորների ու գյուղացիների փոխհարաբերութեան մասին՝ մենշևիկների ու եսերների ունեցած ըմբռնողութեանից: Չե վոր մանրբուժական դեմոկրատներն ել են կողմնակից բանվորների ու գյուղացիների դաշինքին, սակայն... զուտ դեմոկրատիայի հիմունքով, հավասարութեան հիմունքով, ձայների մեծամասնութեան հիմունքով: Իսկ յեթե Լենինն ասում և բանվորների և գյուղացիների դաշինքի մասին, նա շեշտում և, վոր դա առանձնահատուկ դաշինք և: «Պրոլետարիատի դիկտատուրան, — ասում և Լենինը, — դասակարգային դաշինքի մի հատուկ ձև և՛ պրոլետարիատի, աշխատավորների ավանգարդի և բազմաթիվ աշխատավորների վոչ պրոլետարական խավերի հետ: Դա մի առանձնահատուկ դաշինք և, վոր ձևակերպվում ու ստեղծվում և հատուկ պայմաններում... դա սոցիալիզմի հաստատ կողմնակիցների միութեանն և նրա տատանվող դաշնակիցների միջև, տնտեսապես, քաղաքականապես, սոցիալապես, հոգեպես տարբեր դասակարգերի դաշինք և» (հ. XVI, 241): Պրոլետարիատի դիկտատուրայի, մի դասակարգի տիրապետութեան գաղափարը բնավ չի հակասում այն դաշինքին, վոր կապվում և պրոլետարիատի և մյուս դասակարգերի միջև հենց այն պատճառով վոր այդ դաշինքն՝ ըստ Լենինի՝ ուրույն տեսակի յե, դաշինքի մի առանձնահատուկ ձևն և՛ տնտեսապես և քաղաքականապես տարբեր դասակարգերի միջև: Բանվորների և գյուղացիների դաշինքում պրոլետարիատի ունեցած հենց այդ ղեկավար դերիցն և վոր պատրաստ

են հրաժարվել մեր աջ ուղիներս և դրանով իսկ նահանջ են տալիս լենինիզմից: «Մանր բուրժուազիայի ուժը յերերվող ուժ է — ասում է մեզ Լենինը, — տատանումները ընդհանուր առմամբ մանր արտադրողի իսկական «բնությունն» են» (հ. XVIII, մ. I, 229): «Տատանվողները — տնտեսականապես ինքնուրույն չեն. պրոլետարիատը տնտեսականապես ինքնուրույն է» (հ. XVIII, մ. I, 223 — 224). «Ահա ինչու այդ դասակարգի հանդեպ, կամ այդ հասարակական տարրերի վերաբերմամբ (գյուղացիության. վ. Բ.) պրոլետարիատի անելիքը կայանում է նրան ղեկավարելու և նրան իր ազդեցության տակ առնելու պայքարի մեջ: Քաշել իր յետևից տատանվողներին, անկայուններին — ահա թե ինչ պետք է անի պրոլետարիատը» (հ. XV, 335). Ահա թե ինչու յե բանվորների և գյուղացիության դաշինքը հանդիսանում անհավասար դասակարգերի դաշինք. ահա թե ինչու յե անհրաժեշտ պրոլետարիատի ղեկավարությունը այդ դաշինքում, վորովհետև նրա հաստատուն ղեկավարությունը կարող է հաղթահարել այն տատանումներն ու յերերումները, վոր անխուսափելի յեն մանր արտադրողի համար:

Լենինը տրանսպորտի բանվորների համառուսական համագումարում, 1921 թ. III/27, պարզորոշ ասում է. «Այն դասակարգը, վորն իր ձեռքն է առել քաղաքական գերիշխանությունը, առել է այն՝ դիտակցելով, վոր մենակ է վերցնում այն: Դա ամփոփված է պրոլետարիատի ղեկատուության հասկացողության մեջ: Այդ հասկացողությունը իմաստ է ունենում այն ժամանակ, յերբ մի դասակարգ գիտե, վոր նա միայնակ է իր ձեռքն առնում քաղաքական իշխանությունը և ինքն իրեն և այլոց չի խաբում «իշխանությունը համաժողովրդական, ընդհանուր ընտրողական, ազգովին սրբազորված լինելու մասին» խոսակցություններով...» (հ. XVIII, մ. I, 174 — 5):

Լենինը Կոմիտեների III կոնգրեսին «Ռիկ տակտիկայի մասին» արտասանած իր ճառի մեջ պրոլետարիատի՝ գյուղացիության հանդեպ ունեցած վերաբերմունքի մասին այսպես է դնում հարցը. «գյուղացիությունը կազմում է ազգաբնակչության հոծ մեծամասնությունը: Նա անշուշտ, շատ է յետ մնացել: Ի՞նչպես է գործնականում արտահայտվում հեղափոխության զարգացման ընթացքում իշխանությունը իր ձեռքերում պահած պրոլետարիատի վերաբերմունքը դեպի գյուղացիությունը: Առաջին ձևը՝ միությունն է, սերտ դաշինք: Սա շատ դժվար խնդիր է, բայց համենայն դեպս հնարավոր է տնտեսապես և քաղաքականապես:

«Ի՞նչպես մենք մոտեցանք այդ հարցին գործնականորեն: Մենք գյուղացիության հետ դաշինք կնքեցինք: Մենք այդ

դաշինքը այսպես ենք հասկանում՝ պրոլետարիատն ազատագրում է գյուղացիությանը բուրժուազիայի շահագործումից, ազատում է նրան բուրժուազիայի ղեկավարությունից և ազդեցությունից: Պրոլետարիատը իր կողմն է դրավում նրան, վորպեսզի յերկուստեք միասին հաղթեն շահագործողներին:

«Մենք ինչն ենք այսպես են ասում՝ գյուղացիությունը մեծամասնություն է կազմում, մենք զուտ դեմոկրատներ ենք, վորոշողը՝ մեծամասնությունն է: Իսկ վորովհետև գյուղացիությունը չի կարող ինքնուրույն լինել, ապա գործնականորեն սա նշանակում է վոչ այլ ինչ յետք վոչ՝ կապիտալիզմի վերականգնումը: Լոգոնդն էլ նույնն է՝ դաշինք գյուղացիության հետ: Յերբ այդ մենք ենք ասում, ապա մենք հասկանում ենք սրանով պրոլետարիատի ուժեղացումն ու ամրացումը» (հ. XVIII, մ. I, 326):

Գյուղացիության հետ դաշնադիր լինելու գլխավոր իմաստը Լենինը գտնում է «պրոլետարիատի ուժեղացման և ամրացման» մեջ: Թող լավ այս միտները պահեն թեքված ընկերները, վորոնց վարքագիծը անխուսափելի կերպով տանում է դեպի պրոլետարիատի դիրքերի թուլացումը, կորցնելով այդպիսով այն ղեկավարող դերը, վոր պետք է նա ունենա բանվորա-գյուղացիության դաշինքի մեջ:

«Այժմ պրոլետարիատը իր ձեռքն է առած իշխանությունը և ղեկավարում է այն: Նա ղեկավարում է գյուղացիությանը: Ի՞նչ է նշանակում «ղեկավարել գյուղացիությանը»: Սա նշանակում է նախ տանել դասակարգերի վոչնչացման գիծ և վոչ թե մանր արտադրողին պահպանել: Յետք մենք այդ արմատական և հիմնական գծից շեղվելիք, այն ժամանակ մենք կդադարեցինք սոցիալիստ լինելուց և կընկնեինք մանր բուրժուաների, ես-երների ու մենշեկների բանակը, վորոնք այս րոպեյիս պրոլետարիատի ամենավտխերիմ թշնամիներն են հանդիսանում» (հ. XVIII, մ. I, էջ 249):

«Դասակարգերի վոչնչացման կողմը տանող գիծը» — դա հենց սոցիալիզմի կառուցման գիծն է: Պրոլետարիատին անհրաժեշտ է գյուղացիության դաշինքը սոցիալիստական հասարակարգի կառուցման նպատակով: Մինչդեռ աջերը և նրանց կողմը դրոլող հաշտվողականները «այս արմատական, հիմնական գծից դուրս են ընկել»: Կրթարվելով բանվորա-գյուղացիական դաշինքում բանվորներին ղեկավարող դերից, նրանք փաստորեն տանում են մանր արտադրողին նպաստելու գիծը — նրանց սպառնում է մանր-բուրժուական ճահիճն ընկնելու վտանգը: Բանվորա-գյուղացիական դաշինքի մեջ պրոլետարիատի ղեկավարող դերը պահպանելու անհրաժեշտության խնդիրը, ըստ Լենինի՝

են հրաժարվել մեր աջ ուղիները և դրանով իսկ նահանջ են տալիս լենինիզմից: «Մանր բուրժուազիայի ուժը յերեւոյող ուժ է — ասում է մեզ Լենինը, — տատանումները ընդհանուր առմամբ մանր արտադրողի իսկական «բնությունն» են» (հ. XVIII, մ. I, 229): «Տատանվողները — տնտեսականապես ինքնուրույն չեն. պրոլետարիատը տնտեսականապես ինքնուրույն է» (հ. XVIII, մ. I, 223 — 224). «Ահա ինչու այդ դասակարգի հանդեպ, կամ այդ հասարակական տարրերի վերաբերմամբ (գյուղացիության. Վ. Բ.) պրոլետարիատի անելիքը կայանում է նրան ղեկավարելու և նրան իր ազդեցության տակ առնելու պայքարի մեջ: Դաշել իր յետևից տատանվողներին, անկայուններին — ահա թե ինչ պետք է անի պրոլետարիատը» (հ. XV, 335). Ահա թե ինչու յե բանվորների և գյուղացիության դաշինքը հանդիսանում անհավասար դասակարգերի դաշինք. ահա թե ինչու յե անհրաժեշտ պրոլետարիատի ղեկավարութունը այդ դաշինքում, վորովհետև նրա հաստատուն ղեկավարութունը կարող է հաղթահարել այն տատանումներն ու յերեւոյողները, վոր անխուսափելի յեն մանր արտադրողի համար:

Լենինը տրանսպորտի բանվորների համառուսական համագումարում, 1921 թ. III/27, պարզորոշ ասում է. «Այն դասակարգը, վորն իր ձեռքն է առել քաղաքական գերիշխանությունը, առել է այն՝ գիտակցելով, վոր մենակ է վերցնում այն: Դա ամփոփված է պրոլետարիատի ղեկատուության հասկացողության մեջ: Այդ հասկացողութունը իմաստ է ունենում այն ժամանակ, յերբ մի դասակարգ գիտե, վոր նա միայնակ է իր ձեռքն առնում քաղաքական իշխանությունը և ինքն իրեն և այլոց չի խաբում «իշխանությունը համաժողովրդական, ընդհանուր ընտրողական, ազգովին սրբագործված լինելու մասին» խոսակցություններով...» (հ. XVIII, մ. I, 174 — 5):

Լենինը Կոմիտեների III կոնգրեսին «Խիչ տակտիկայի մասին» արտասանած իր ճառի մեջ պրոլետարիատի՝ գյուղացիութան հանդեպ ունեցած վերաբերմունքի մասին այսպես է դնում հարցը. «գյուղացիութունը կազմում է ազգաբնակչության հոծ մեծամասնութունը: Նա անշուշտ, շատ է յետ մնացել: Ի՞նչպես է գործնականում արտահայտվում հեղափոխության զարգացման ընթացքում իշխանությունը իր ձեռքերում պահած պրոլետարիատի վերաբերմունքը դեպի գյուղացիութունը: Առաջին ձևը՝ միությունն է, սերտ դաշինք: Սա շատ դժվար խնդիր է, բայց համենայն դեպս հնարավոր է տնտեսապես և քաղաքականապես:

«Ի՞նչպես մենք մոտեցանք այդ հարցին գործնականորեն: Մենք գյուղացիության հետ դաշինք կ'ենք եցինք: Մենք այդ

դաշինքը այսպես ենք հասկանում՝ պրոլետարիատն ազատագրում է գյուղացիությանը բուրժուազիայի շահագործումից, ազատում է նրան բուրժուազիայի ղեկավարութունից և ազդեցութունից: Պրոլետարիատը իր կողմն է գրավում նրան, վորպեսզի յերկուստեք միասին հաղթեն շահագործողներին:

«Մենշևիկներն այսպես են ասում՝ գյուղացիութունը մեծամասնութուն է կազմում, մենք դուռ դեմոկրատներ ենք, վորոշողը՝ մեծամասնութունն է: Իսկ վորովհետև գյուղացիութունը չի կարող ինքնուրույն լինել, ապա գործնականորեն սա նշանակում է վոչ այլ ինչ յեթե վոչ՝ կապի տալի դմի վերականգնումը: Լոգունգն ել նույնն է՝ դաշինք գյուղացիության հետ: Յերբ այդ մենք ենք ասում, ապա մենք հասկանում ենք սրանով պրոլետարիատի ուժեղացումն ու ամրացումը» (հ. XVIII, մ. I, 326):

Գյուղացիության հետ դաշնագիր լինելու գլխավոր իմաստը Լենինը գտնում է «պրոլետարիատի ուժեղացման և ամրացման» մեջ: Թող լավ այս միտները պահեն թեքված ընկերները, վորոնց վարձագիծը անխուսափելի կերպով տանում է դեպի պրոլետարիատի դիրքերի թուլացումը, կորցնելով այդպիսով այն ղեկավարող դերը, վոր պետք է նա ունենա բանվորա-գյուղացիության դաշինքի մեջ:

«Այժմ պրոլետարիատը իր ձեռքն է առած իշխանությունը և ղեկավարում է այն: Նա ղեկավարում է գյուղացիությանը: Ի՞նչ է նշանակում «ղեկավարել գյուղացիությանը»: Սա նշանակում է նախ տանել դասակարգերի վոչնչացման գիծ և վոչ թե մանր արտադրողին պահպանել: Յեթե մենք այդ արմատական և հիմնական գծից շեղվեյինք, այն ժամանակ մենք կդադարեյինք սոցիալիստ լինելուց և կընկնեյինք մանր բուրժուաների, ես-երների ու մենշևիկների բանակը, վորոնք այս րոպեյիս պրոլետարիատի ամենավոխերիմ թշնամիներն են հանդիսանում» (հ. XVIII, մ. I, էջ 249):

«Դասակարգերի վոչնչացման կողմը տանող գիծը» — դա հենց սոցիալիզմի կառուցման գիծն է: Պրոլետարիատին անհրաժեշտ է գյուղացիության դաշինքը սոցիալիստական հասարակարգի կառուցման նպատակով: Մինչդեռ աջերը և նրանց կողմը գլորվող հաշտվողականները «այս արմատական, հիմնական գծից դուրս են ընկել». հրաժարվելով բանվորա-գյուղացիական դաշինքում բանվորներին ղեկավարող դերից, նրանք փաստորեն տանում են մանր արտադրողին նպաստելու գիծը — նրանց սպառնում է մանր-բուրժուական ճահիճն ընկնելու վտանգը: Բանվորա-գյուղացիական դաշինքի մեջ պրոլետարիատի ղեկավարող դերը պահպանելու անհրաժեշտության խնդիրը, ըստ Լենինի՝

«պրոլետարիատի զիկտատուրայի գերագույն սկզբունքը»՝ սերտորեն կապված է նաև այն զիջումների հետ վոր բանվորը կարող է և պետք է անի իր դաշնակից գյուղացուն։ Մենք հիշում ենք, վոր ըստ Լենինի՝ պրոլետարիատի զիկտատուրան հանգում է տնտեսապես, քաղաքակա- նապես, հոգեպես վոչ միանման դասակարգերի միության վրա, — այս- տեղից և — շատ հնարավոր կլինեն այդ միության ներսում հակա- սություններ, բանվորների և գյուղացիների տարակարծիքներ։ Կուսակ- ցության X-րդ համագումարում բնահարկի մասին իր ձառի մեջ Լենինը ուղղակի խոսում է «պրոլետարիատի և մանր հողագործի տնտեսական շահերի գիտակցական խորը տարբերության» մասին։ «Դասակարգերին խաբել չի կարելի — ասում է նա։ Մեզ հարկավոր է — համաձայն մեր աշխարհայացքի, մեր տասնամյա հեղափոխական փորձի, մեր հեղափոխության տված դասերի — հարցերը դնել շեշ- տակի։ — Դասակարգերի շահերը տարբեր են, մանր հողագործը այն չի ուզում, ինչ վոր ցանկանում է բանվորը»։

Բայց և այնպես ի՞նչ կերպ է հնարավոր այս յերկու դասա- կարգերի միությունը, յեթե «գյուղացին այն չի ուզում, ինչ բան- վորը»։ Լենինը հարց է տալիս. «Հաշիվ կա արդյոք գյուղացիության համար բաժանվել պրոլետարիատից, վորպեսզի յետ գոլորվի դեպի կապիտալիստների և կալվածատերերի իշխանությունը, թե՞ հաշիվ չկա։ Հաշիվ արեք և յեկեք միասին անենք այդ հաշիվը»։

Յեվ մենք կարծում ենք վոր յեթե ճիշտ կերպով հաշիվ անենք, ապա պրոլետարիատի և մանր հողագործի՝ տնտեսական շահերի ըստ ամենայնի գիտակցական խորը պարբերությամբ՝ հաշիվը կլինի մեր ոգտին»։

Գյուղացու համար հաշիվ չկա, ապացուցում է Լենինը, վերադառ- նալ կալվածատերերի ու կապիտալիստների իշխանությունը, նրան շահա- վետ է բանվոր դասակարգի հետ միությունը պահպանել, վորովհետև վերջինս իր ճիշտ քաղաքականությամբ լիովին կարող է բավարարել գյուղացիությանը։ Պրոլետարիատին ու գյուղացիությանը միացնող արժատական, հիմնական շահերի ընդհանուր լինելը — կալվածատերերի և բուրժուազիայի դեմ միատեղ կռիվը, կապիտալիզմի վերականգնում թույլ չտալը — հնարավոր է դարձնում բանվորների և գյուղացիների հիմնավոր դաշինքի գոյությունը։ Բայց այս համերաշխությունը հիմնա- կանում չի վերացնում դաշնակիցների տարաձայնությունները մասնավոր խնդիրների վերաբերմամբ. պրոլետարիատի և գյուղացիության «հարա- բերության ձևը» կարող է փոխվել, պրոլետարիատը այդ «փոխհարաբե- րությունների ձևը» կարող է ժամանակ առ ժամանակ վերադնենել։

Այսպես եր գրությունը՝ ինչպես հայտնի յե՝ 1921 թ. դարնանը՝ նոր տնտեսական քաղաքականությունը անցնելիս։ Մեր կուսակցությունը «վորպես աշխույժ քաղաքագետ» գիտեր «նկատի առնել աշխատավոր- ազգաբնակչության հոծ մասսաների կամքը», մեր կուսակցությունն ըմբռնեց, վոր «գյուղացիությունը դժգոհ է հարաբերությունների այն ձևից, վոր մեզանում սահմանվել եր» (Լենին) — և ընդառաջ գնաց գյուղացիության անհրաժեշտ զիջումներին։ Լենինը հարցնում է՝ «Կա- րելի՞ յե այդ անել տեսականորեն, խոսքերով, կարելի՞ յե վորոշ աս- տիճանի վերականգնել առևտրի ազատությունը, մանր հողագործների համար կապիտալիզմի ազատությունը, դրանով իսկ չխախտելով պրո- Լետարիատի քաղաքական իշխանության արժատները։ Արդյոք կարելի՞ յե այդ։ Կարելի յե, վորովհետև խնդիրը չափի մեջն է»։

Ամբողջ «խնդիրը զիջումների չափի մեջն է», ասում է Լենինը, զիջումները հնարավոր են այն դեպքում միայն, յեթե նրանցով չի խախտվում պրոլետարիատի իշխանությունը։ «Վարվեցեք այնպես, ասում է այնուհետև Լենինը, վոր մաքսիմալ չափով բավարարվի միջակ գյուղացիությունը՝ չխախտելով պրոլետարիատի շահերը» (հ. XVIII, մ. I, 143, ընդգծ. մերն է)։ Թե ի՞նչ «չափով» կարող է թույլատրվել կապիտալիզմի այդ վերածնունդը, Լենինն ասում է բնա- տուրքի մասին արած զեկուցման մեջ, Մոսկվայի քարտուղարների ժողովում, IV/9, 1921 թ. (հ. XVIII, մ. I, 187)։

«Համաձայնությունը՝ սա մի շատ լայն հասկացողություն է, վոր իր մեջ է առնում մի ամբողջ շարք միջոցներ և ուղիներ», ասում է Լենինը X Համագումարում (հ. XVIII, մ. I, 137)։

Լենինի համար բանվորների և գյուղացիների համաձայնության շրջանակներում թույլատրելի յեն ներկայանում լուկ այն միջոցները, վորոնք չեն թուլացնում պրոլետարիատի իշխանությունը։ Ռիկ Հա- մառուսական Կոնֆերենցիայում բնատուրքի մասին արած զեկուց- ման մեջ (1921 թ. V/26-ին) Լենինն ասում է՝ «Մեզ համար գլխավոր հարցը մնում է — և մի շարք յերկար տարիների ընթացքում անխու- սափելիորեն կմնա — այդ յերկու դասակարգերի միջև հարաբերություն- ների կանոնավոր սահմանումը, կանոնավոր՝ դասակարգերի վոչնչաց- ման տեսակետից։ Խորհրդային իշխանության թշնամիները բանվոր ման տեսակետից։ Խորհրդային իշխանության թշնամիները բանվոր դասակարգի և գյուղացիության համաձայնության ֆորմուլայի վրա շատ հաճախ են կանգ առնում և շատ հաճախ դա դործ են ածում մեր դեմ, վորովհետև ինքն ըստ ինքյան այդ ֆորմուլան բոլորովին անո- ըոշ է։ Բանվոր դասակարգի և գյուղացիության համաձայնության տակ ինչ ուզենաք կարելի յե հասկանալ։ Յեթե ի նկատի չունենանք, վոր

բանվոր դասակարգի տեսակետից համաձայնությունն այն դեպքում և թույլատրելի հանդիսանում և կանոնավոր ու սկզբունքորեն հնարավոր և, յերբ նա պաշտպանում է բանվոր դասակարգի ղեկատարության և հանդիսանում է այն միջոցներից մինը, վորն ուղղված է դասակարգերի վոլնչացման կողմը, ապա այդ բանվոր դասակարգի և գյուղացիության միջև կնքած համաձայնության ֆորմուլան, իհարկե այնպիսի ֆորմուլա չէ, վորը խորհրդային իշխանության թշնամիները և ղեկատարության թշնամի ներս իրենց տեսակետներում առաջ են բերում»:

Այստեղից պարզ է թե Լենինից վաճառ հեռացել ընկերներից մի քանիսը, վորոնք վաղուց է, վոր առաջ եյին քաջում բանվոր դասակարգի կողմից գյուղացիության նկատմամբ արվող պերմանենտ զիջումների «տեսությունը» և խոսում եյին զիջումների ռեզերվի մասին, զիջումների, վորոնք և միայն անել գետե պրոլետարիատը: Բանվոր դասակարգի զիջումները իր դաշնակից գյուղացիությանը՝ թույլատրելի չեն լուրջ այն դեպքում, յեթե նրանք էն թուլացնում այլ ամրացնում են պրոլետարիատի ղեկատարության:

Թե լճնչպես եր նայում Լենինը գյուղացիներին արվող «զիջումներին», դա հիանալի յերևում է Ռիկի Լենինի կազմած ծրագրից, վոր ընդունված է կուսակցության VIII համագումարում 10 տարի առաջ: Մենք կարդում ենք այնտեղ. — «Միջակ գյուղացու վերաբերությամբ Ռիկի քաղաքականությունը կայանում է նրան՝ աստիճանաբար և պլանաչափ՝ սոցիալիստական շինարարությանը մասնակից անելու մեջ: Կուսակցությունը զնում է նրան (միջ. գյուղաց.) կուլակներից բաժանելու խնդիրը, քաջել նրան բանվոր դասակարգի կողմը՝ նրա կարիքներին ուղադիր վերաբերմունք ցույց տալով, պայքարելով նրա հետամնացության դեմ իդեական ազգացության միջոցներով և վոչ բնավ ճնշիչ միջոցներով, ձգտելով բոլոր դեպքերում, յերբ շոշափված են նրա կենսական շահերը՝ գործնական համաձայնության գալ նրա հետ, նրան զիջումներ անել՝ սոցիալիստական վերաշինության կիրառման միջոցների վորոշման հարցում»:

Ի՞նչ է սովորեցնում մեզ կուսակցության ծրագիրը՝ գյուղացիներին զիջումներ անելու մասին: Հաշվի առնելով միջակ գյուղացիության կենսական շահերը, կուսակցությունը գործնական համաձայնության է գալիս նրա հետ, զիջումներ է անում նրան, սակայն այդ զիջումները վերաբերում են միայն «սոցիալիստական վերաշինության կիրառման միջոցների վորոշման», և վոչ ավելին: Կուսակցությունը կարող է և պետք է պայմանավորվի գյուղացիության հետ՝ իր ծրագիրը կյանքում անցկացնելու վերաբերմամբ,

բայց նա, կուսակցությունը՝ չի հրաժարվելու իր ծրագրային պահանջներից և վոչ մեկից, նա չի համաձայնվի պրոլետարական ղեկատարության ղեկքերի հանձնմանը, նա վոչ վոքի թույլ չի տա ձեռք բարձրացնել իր սոցիալիստական քաղաքականության հիմքերի վրա:

Այստեղ անհրաժեշտ է կանգ առնել նաև պրոլետարիատի ղեկատարության շրջանում դասակարգային կռիվի բնույթի հարցի նկատմամբ աջ թեքման ունեցած վերաբերմունքի վրա: Այստեղ ել՝ ուղադրատուներին մոտ տեսնում ենք բաց և ի բաց նահանջ Լենինիզմից, Լենինի ուսմունքի աղավաղումն: Մեծ ուսուցչի մի քանի յեղույթներից՝ նրան ցույցադրում են իբրև քաղաքացիական հաշտության մի գաղափարախոս, յուրատեսակ «Burgfrieden»՝ պրոլետարիատի ղեկատարության շրջանում: Գործը իրենց պատկերացնում են այնպես, թե՛ կապիտալիզմից դեպի կոմունիզմի փոխանցման շրջանում մենք ունենք դասակարգային հակասությունների ավտոմատիկ մեղմացում, — իբր թե սոցիալիզմին անցնելը կատարվում է հարթ, անսայթաք, առանց պայքարի ու ցնցումների: Սակայն անհրաժեշտ է հիշեցնել, վոր Լենինը բոլորովին այլ կերպ եր պատկերացնում պրոլետարիատի ղեկատարության շրջանում դասակարգային կռիվի մեխանիկան, — նա իրեն պատկերացնում եր այն վոչ իբրև խաղաղ, անվտանգ, հարթ զարգացման պրոցեսս: Տվյալ հարցի մասին Լենինի վերաբերմունքը պարզելու համար՝ հատկապես կարևոր են նրա ակնարկները «Պրոլետարիատի ղեկատարության մասին» (տպագրված Լենինյան III հավաքածուի մեջ): Այստեղ Լենինը խոսում է «պրոլետարիատի ղեկատարության իբրև դասակարգային կռիվի նոր ձևի մասին» (ընդգծ. մերն է): «Պրոլետարիատի ղեկատարության դասակարգային կռիվի շարունակություն է (ընդգծ. մերն է) նոր ձևերով»: Լենինը պրոլետարիատի ղեկատարության շրջանում դասակարգային կռիվ յերկու հիմնական խնդիրները (և համապատասխան յերկու նոր ձևերը) տարբերում է իրարից՝ 1) շահագործողների ընդդիմադրության ճնշումը (նաև այն ամեն շարժման, վոր յետ է տանում դեպի կապիտալիզմը և կապիտալիստական տրադիցիաները), 2) սխտեմատիկ ղեկավարող ներգործություն բոլոր (ընդգծումը Լենինինն է) վոչ պրոլետար աշխատավորների վրա (նույնպես կռիվ է, սակայն առանձին տեսակի և հաղթահարումն՝ վորոշ, ճիշտ է, բոլորովին այլ ընդդիմադրության, և բոլորովին այլ տեսակի հաղթահարումն):

Ուրեմն, յեթե Լենինը խոսում է՝ վոչ պրոլետարական աշխատավոր մասսայի վրա պրոլետարիատի սխտեմատիկ ղեկավարող ներգործության մասին, յեթե նա վորոշում է «պրոլետարիատի ղեկատարու-

րան իբրև մի դեկավարություն (ընդծումը Լենինինն է) պրոլետարիատի կողմից՝ աշխատավոր մասսաների և ամբողջ հասարակության վրա», ապա այդ «ներգործումը», այդ դեկավարությունն ել առանձին տեսակի դասակարգային կռիվ է։ Պրոլետարիատի զիկտատուրան պրոլետարիատի դասակարգային կռիվի շարունակությունն է (ընդգծ. Լենինինն է) նոր ձևերով։ Մյս է ելականը։ Սա չեն հասկանում։ Պրոլետարիատն իբրև ուրույն (ամեն տեղ ընդգծ. Լենինինն է) դասակարգ իր դասակարգային կռիվը մենակ է շարունակում մղել։ Բանից դուրս է գալիս վոր այդ ելականն է վոր չեն ըմբռնել մեր աջերը, յետ գլորվելով դեպի լենինյան ուսմունքի բացասումը (պրոլետարիատի զիկտատուրայի որոք՝ դասակարգային կռիվի շարունակության մասին)։

Բուրժուազիան ուժեղացնում է իր ընդդիմադրությունը պրոլետարիատի հաղթությունից հետո, — վորովհետև նա փայփայում է՝ իշխանությունն ու հարստություններն իրեն վերադարձնելու միտքը. — և ըստ այնմ ել՝ դասակարգային կռիվը չի թուլանում, այլ սրվում է։ «Պրոլետարիատի զիկտատուրան, ասում եր Լենինը, — համառ կռիվ է, արյունահեղ և անարյուն, բռնացող և խաղաղ, ռազմական և տնտեսական, դադափարական և վարչական՝ ընդդեմ հին հասարակության ուժերի և տրադիցիաների» (հ. XVII, 137)։

Լենինը՝ շարունակ շեշտում է, վոր պրոլետարիատը իրականացնելով գյուղացու հետ դաշինքը, վարում է մի ուղեգիծ, վոր տանում է դեպի դասակարգային վոչնչացումը, և վոչ թե մանր արտագործի պահպանումը, իսկ այդ ուղեգծի կիրառումը առանց համառ կռիվի անհնարին է։ Լենինը II Ինտերնացիոնալի պարագլուխների սխալը գտնում է նրանում, վոր «ներանք վախենում են խոստովանել, վոր դասակարգային կռիվը չի դադարում մինչև դասակարգերի վոչնչացվելը» (Լենին, հ. XVI, 249)։ Դա «մանր-բուրժուական դեմոկրատներն է հատուկ — զգվանք դեպի դասակարգային կռիվը, յերազել առանց նրան մի կերպ «յոլա դնալ», ձգտումն՝ հարթել և հաշտեցնել, բթացնել սուր անկյունները» (հ. XVI, 347)։ Իսկ Լենինը փոխանցման շրջանում կուսակցության ուղեգիծը վորոշում է հետևյալ խոսքերով. «Դասակարգերը վոչնչացնել — կնշանակի վոչ միայն վոնտել կալվածատերերին և կապիտալիստներին — այդ մենք համեմատաբար հեղուկությամբ արինք — դա կնշանակի նույնպես՝ վոչնչացնել մանր ապրանքարտադրողներին, իսկ նրանց չի կարելի վոնտել, նրանց չի կարելի ճնշել, նրանց հետ պետք է սովորել հաշտ ապրել, նրանց կարելի չէ (և պետք է) վերամշակել, վերադաստիարակել» (հ. XVII, 135 — 6)։

Տվյալ ժամանակամիջոցում, վոր ապրում է մեր յերկիրը, լիովին արդարանում է Լենինի դրույքը՝ պրոլետարիատի զիկտատուրայի որոք դասակարգային կռիվի ուժեղացման մասին։ Կապիտալիզմից դեպի կոմունիզմի փոխանցման շրջանում, զանազան մոմենտներում, ըստ հանգամանքների, դասակարգային կռիվը կարող է շատ կամ քիչ սուր բնույթ ունենալ։ Ներկայումս, յերբ մենք ընդհուպ ձեռնարկել ենք արդյունաբերական և գյուղական տնտեսության սոցիալիստական վերաշինությունը, յերբ մենք ուժեղացրել ենք սոցիալիստական առաջընթացը քաղաքի և գյուղի կապիտալիստական տարրերի վրա, այդ տարրերի ընդդիմադրության ուժեղացումը՝ ընդդեմ պրոլետարական պետության արշավին — անխուսափելի չէ։ Մեր դասակարգային թշնամիների բարձրացած ակտիվությունը քաղաքում և գյուղում հայտնաբերվում է բազմաթիվ փաստերում և ծառայում է իբրև պարզ հերքում մեր Միության մեջ դասակարգային պայքարի նսեմացման մասին աջերի առաջ քաշած թեզիսի։ Դեռ ևս հուլիսյան պլենումն եր շեշտել հացամթերման մասին ընդունած բանաձևում, «վոր տնտեսության սոցիալիստական ձևերի դարգացումը նեպի հիմունքներով տանում է վոչ թե դեպի թուլացումն, այլ դեպի իմպերիալիստական տարրերի կողմից գործ դրած ընդդիմադրության ուժեղացումն»։ Հետագայում, յերբ մենք խոշոր վորոշակի հաջողություններ կունենանք, վոչ միայն քաղաքի, այլ և գյուղի սոցիալիստական ռեկոնստրուկցիայի գործում, յերբ մենք գյուղատնտեսության արտադրության մի խոշոր մասն ևս կփոխադրենք կոլեկտիվիզացիայի բազան՝ մեքենայացման տեխնիկայի հիմունքներով, յերբ մենք վերջնական հարվածը կհասցնենք շահագործող դասակարգերի մնացորդներին, հարված, վորից նրանք այլևս վոտքի չեն կանգնի — կարելի չէ խոսել դասակարգային կռիվի վոչնչացման մասին։ Իսկ առայժմ դեռ հեռու չէ այդ։

Այն ընկերները, վորոնք պատկերացնում են Լենինին, իբրև դասակարգային հաշտության մի ինչ վոր առաքյալ, յերբեմն մեջ են բերում Լենինի՝ Մյասնիկովին գրած նամակի (1921 թ. ոգոստոսի սկիզբը) հայտնի տեղը, վորտեղ Լենինն ասում է՝ «Այո, ով չի հասկանում քաղաքացիական պատերազմի լոգունդի փոխարինումը՝ քաղաքացիական խաղաղության լոգունդով, նա ծիծաղելի չէ, յեթե վոչ ավելին» (հ. XVIII, մ. I, 339)։ Բայց այստեղ Լենինը խոսում է վոչ թե դասակարգային կռիվի՝ դասակարգային հաշտությամբ փոխարինելու մասին, ինչպես կարծում են աջերը։ Լենինն արձանագրում եր ով այն անկասկած փաստը, վոր քաղաքացիական կռվում շահագործողներին հաղթելուց հետո այս դասակարգային կռիվի սպեցիֆիկ ձևը

քաղաքացիական կռիվը դադարում է մեր լոգոսոփոյ լինելուց: Հաղթական պրոլետարիատի դեմ քաղաքացիական կռիվ քարոզում են պրո-լետարական դիկտատուրայի թշնամիները:

Մենք շահագրգռված չենք դասակարգային կռիվը քաղաքացիական պատերազմի ձևով տանելուն, վորովհետև պրոլետարիատի հաղթությունից հետո քաղաքացիական կռիվ նշանակում է զինված կռիվ՝ պրոլետարական դիկտատուրայի դեմ, — հակահեղափոխություն: Մենք դասակարգային կռիվը վարում ենք այն ձևերով, վորոնք ապահովում են մեզ կապիտալիզմի վերջին արժանիքները պահելու, կապիտալիստական տարրերին հաղթահարելու գործը: «Պրոլետարիատի դասակարգային կռիվ ձևերը նրա դիկտատուրայի որոշ չեն կարող առաջվանը լինել» — ասում է Լենինը: Սակայն դասակարգային պայքարը չի դադարում դասակարգային պայքար լինելուց՝ թեև ուղիղ նա չգրսկորվեր քաղաքացիական կռիվ ձևով:

Դասակարգային կռիվը մեղմացնելու գաղափարը մեր որերում սերտորեն կապված է, ալ թեքման համար բնորոշ, կուլակի մասին հնարած այն «թեորիայի» հետ, ըստ վորի՝ կուլակը իբր թե «ներաճում» է սոցիալիզմի մեջ: Սոսկում եր «կուլակային» կոոպերատիվային բների ներաճման մասին՝ դեցուք բանկերի միջոցով՝ սոցիալիստական տնտեսության սխառմի մեջ, այն մասին, թե կուլակին և կուլակային կազմակերպություններին, բոլորը մեկ է, ուրիշ ճար չկա, քանի վոր նրանց զարգացման շրջանակները մեր յերկրում վաղորդ սահմանափակված են պրոլետարական դիկտատուրայի ամբողջ կառուցվածքով: * Ըստ յերևույթին յենթադրվում է թե կուլակը պատրաստ է հաշտվել խորհրդային կարգի՝ իրեն նախորդ տրված շրջանակների հետ, վոր նա չի փորձի նրանց քանդել, վոր նա իրեն կնդուռի պրոլետարական հեղափոխության հաղթված և կհրաժարվի նրա դեմ կռվելուց: Այստեղից են ընկ. Ֆրոմմելինի լոգոսոփոյները թե՛ «մենք չպետք է խանդարենք կուլակային տնտեսությունների արտադրությունը», այսինքն չխանգարել կուլակին զարգացնել իր շահագործական տնտեսությունը: Այստեղից ել բոլոր աշերին հատուկ այն կուրսն է, թե պետք է գյուղում կուլակային տարիքին ազատ ընթացք տալ, մեր գյուղական

* Տե՛ս, որինալ՝ А. Айхенвальд — Советская экономика. Экономика и экономическая политика СССР (Ն. Բուխարինի առաջաբանով). — Մենք պետք է — ասում է նա — նոր հունի մեջ գցենք և ոգտագործենք... հարստացման ձգտումը, իբրև սոցիալիստական շինարարության հիմք և շարժիչ» (եջ 275). «Մենք պետք է սոցիալիստականորեն վերաշինենք մեր ներքին կապիտալիստական փշրանքները» (եջ 278): Այստեղ կուլակության դեմ պայքարելու մասին վոչ մի խոսք չի առված — պատկերացված է կուլակի՝ սոցիալիզմի մեջ ներաճման իդիլիան:

տնտեսության կապիտալիստական տարրերին չսահմանափակել՝ կուլակների շահագործական ձգտումներին, տնտեսական դեմ կռվելուց հրաժարվել: Իսկ յեթե կուլակը հրաժարվում է պրոլետարիատի դեմ կռվելուց, ապա ուրեմն «դեպի սոցիալիզմ» տանող ամբողջ «ճանապարհը» ընթանում է «դասակարգային հարմոնիայի» նշանի տակ, դասակարգային պայքարը լուծվում է արդեն մեր զարգացման ներկա շրջանում:

Չի կարելի դրժել այդ կառուցվածքի վորոշ ներդաշնակությունը. բայց ամբողջ ցաֆե այն է վոր նա հիմնովին տարբերվում է մարքսիզմից և լենինիզմից և բնավ փաստերին չի համապատասխանում: Իրականությունը մեզ ցույց չի տալիս, վոր կուլակը պատրաստ կլիներ աշխատակցելու բանվոր դասակարգին և աշխատավոր գյուղացիության հետ՝ սոցիալիստական շինարարության գործում, պատրաստ կլիներ «խուզվել» սոցիալիստական պետության համար: Ընդհակառակը՝ մենք տեսնում ենք, վոր կուլակը անընդհատ ուժեղացնում է իր ընդդիմադրությունը մեր քաղաքականության հանդեպ: Կուլակը յերբեք ցանկություն չի հայտնում ոգնելու մեզ սոցիալիստական շինարարության գործում: Ընդհակառակը՝ ինչքան ուժ ու հնար ունի, նա փնտրում է մեզ, — կուլակն արեց ամեն ինչ, ինչ կարող եր՝ վիժեցնելու համար 1927/28 թ. հացամթերման կամպանիան: Այդ նա յե, վոր կռվում է մեր դեմ՝ միջակի վրա ազդեցություն ձեռք բերելու համար, նա յե, վոր ուժեղացնում է գյուղում տեռորը՝ խորհրդային իշխանության մարտիկների դեմ: Քանի դեռ պրոլետարական հեղափոխությունը մի քանի առաջավոր կապիտալիստական յերկրներում չի հաղթահարել, քանի դեռ մենք յերաշխիք չունենք ռեստավրացիայի (ցարական կապիտալիստական իշխանության վերականգման) դեմ, մինչև այդ ժամանակ կուլակը գյուղում և նեպմանը քաղաքում չեն կարող հրաժարվել կապիտալիզմի վերականգման հույսից, մինչև այդ ժամանակ պայքարը մեր դեմ չեն դադարեցնի:

Կուլակցության XV համագումարն իր բանաձևում ասում եր այն մասին, վոր անհրաժեշտ է կիրառել «ավելի ևս վճռական վանդակաճար քաղաքականություն, դուրս մղել մասնավոր կապիտալիստական տնտեսության տարրերը, վորոնք համեմատաբար աճել են, թեպետ ավելի փոքր չափով քան տնտեսության սոցիալիստական հատվածը», «կապիտալիստական տարրերի վրա հետագայում տնտեսական արշավանք» գործել: Բանաձևը նշում է «դասակարգային հակասությունների մասնակի աճման անխուսափելիությունը՝ Քաղաքի և գյուղի մասնավոր կապիտալիստական շերտերը, վորոնք կաշում են խորհրդային և տնտեսական ապարատի այս կամ այն բյուրոկրատական տար-

ըրեին, ձգտում են ուժեղացնել իրենց ընդդիմադրությունը՝ բանվոր դասակարգի գրոհի դեմ, փորձում են պրոլետարական դիկտատուրային թշնամական ազդեցություն գործել ծառայողների վրա՝ խավերի, տնայնագործների ու արհեստավորների յետամնաց խավերի, գյուղացիների և բանվորների վրա։ Այդ ազդեցությունը յերևան և գալիս նաև կուլտուրական-քաղաքական և իդեոլոգիական ասպարիզում։

Կուսակցության քաղաքականության հանդեպ նույն դիրքն է քննում ալ թեքումը նաև այն բանի համար, վոր կուսակցությունը ընդլայնում է գյուղի սոցիալիստական հատվածը — կոլտնտեսությունները և խորհրդային տնտեսությունները։ Այժերը թերագնահատում են կապիտալիստական տարրերի ընդդիմադրությունը պրոլետարիատին, նրանք չեն տեսնում կուլակային վտանգը, նրանք յենթադրում են, վոր կուլակն ել է «ներաճում» սոցիալիզմի մեջ։ Այստեղից և՛ գյուղում սոցիալիստական հատվածի դերը չհասկանալը, գյուղում սոցիալիզմի կառուցման անըմբռնումը։ Այստեղից ել առաջ է գալիս այն առարկությունը վոր անում են աջերը՝ կոլտնտեսությունների և խորհրդային տնտեսությունների լայնատարած շինարարության դեմ։ Իսկապես, յեթե ամբողջ գյուղը — կուլակն ել հետը — շարժվում է դեպի սոցիալիզմ՝ սոցիալիստական քաղաքին հետևելով, յեթե գյուղի վոչ կապիտալիստական զարգացումը ավտոմատիկ կերպով ապահովված է մեզ մոտ, — ապա միանգամայն ավելորդ են կուսակցության ձեռնարկումները, վորոնք ուղղված են մեր գյուղատնտեսության մեջ սոցիալիստական հատվածի ուժեղացման կողմը։

Այժերը ցանկանում են կապիտալիզմից սոցիալիզմի փոխանցման շրջանում հեռանալ դասակարգային կռիվից (յերբեմն այդ հեռացումը փորձում են արդարացնել՝ Մարքսին դիմելով)։ Դրա հետ միաժամանակ՝ սոցիալիստական շինարարության դժվարությունները նրանք ցանկանում են բացատրել մեր ղեկավարող որգանների սխալներով, պլանային ղեկավարության բացերով։ Սակայն իր ժամանակին ընկ. Բուխարինը՝ տրոցկիստների հետ բանակուլի ժամանակ ցույց տվեց, վոր չի կարելի գերագնահատել պլանային սկզբունքը և չտեսնել տարերայնության խիստ զգալի չափով ելեմենտներ, և վոր ավելի քան յերկու տասնյակ միլիոն գյուղացիական տնտեսության առկայությամբ մեր պլանավորումը բավականին հարաբերական է (տես ընկ. Բուխարինի ժողովածուն՝ «Տրոցկիզմի հարցի շուրջը»)։ Սխալ է ուրեմն 1928 թվի (սկզբում) հացամթերման ձգնաժամի մեջ տեսնել, ինչպես տրամադիր են տեսնել աջերը, առավելապես պլանային, տնտեսական ղեկավարության սխալներ — դա կնշանակի աջից բաց թողնել յերկրի դասակարգային

հակասությունների սրումը, կուլակության յելույթը խորհրդային իշխանության դեմ, մի յելույթ, վոր հացամթերման կամպանիայի անհաջողությունների հիմնական պատճառներից մեկը դարձավ։

Այժերի և նրանց պաշտպան հաշտողականների հիմնական սխալը կայանում է այն համոզման մեջ թե կուլակի ձեռքերն արձակելով, կուլակային տնտեսությունը չսահմանափակելով, մենք մեր հացային դժվարությունների լուծման կհասնենք։ Այժերը կարծում են, վոր յեթե կուսակցությունը հրաժարվի կուլակի շահադիտական ձգտումների սահմանափակման քաղաքականությունից, նրան ազատություն տա, ապա դրանով իսկ մենք կլուծենք հացահատիկային պրոբլեմը։ Սակայն աջերը աչքաթող են անում այն, վոր կուլակի հարստացումը կարող է տեղի ունենալ լոկ ի հաշիվ չքավորության և բատրակների, և, հետևապես, կուլակային տնտեսության տարերքին ազատ ընթացք տալով՝ մենք դրանով կորցրած կլինենք գյուղական չքավորությունը, ուժեղացրած կլինենք միջակի տատանումները մեր յերկրում, դրա հետ միասին կբարձրանան կապիտալիստական տարրերի շանսերը, կվատթարանա քաղաքական դրությունը։ Իդուր են յենթադրում աջերը թե կուլակին կապանքներից արձակելով՝ կհեշտանան հացային դժվարությունները. — չե վոր մեկ է, կուլակը հաց չի տալիս՝ քանի դեռ խորհրդային մարմինների կողմից հացամթերման քաղաքականության և հացի շուկայի կանոնավորման այսպիսի քաղաքականություն է տարվում։ Իսկ հրաժարվել առևտրի պետական կանոնավորման քաղաքականությունից կուսակցությունը չի կարող, վորովհետև այդ կխախտեր պրոլետարիատի դիկտատուրան։

Հաշտողականները դեռ բացերիաց չեն համերաշխում աջերի հետ, սակայն դիպլոմատիորեն նրանց պաշտպանում են։ Վերջին ժամանակներս ավելի ակտիվ դարձող հաշտողականները ավելի յեն գլորվում դեպի աջերը։ Մինչդեռ անհրաժեշտ է հասկանալ վոր կա միայն յերկու ուղեգիծ, վորոնցից մեկն ու մեկը պետք է ընտրել։ Մեկը — կուսակցության ուղեգիծը, Կենտրոնական կոմիտեյի ուղեգիծն է, վոր նկատի ունի կապիտալիստական տարրերի սահմանափակումը, արշավանք կուլակի դեմ, ամենատեսակ ոգնություն անհատական չքավոր-միջակային տնտեսություններին, խորհրդային և կոլլեկտիվ տնտեսությունների ամենալայն զարգացում, կոոպերացիայի և կոնտրակտացիայի զարգացում։ Մյուս ուղեգիծը — դա ընկ. Ֆրոմկինի ուղեգիծն է — նրա բռնած կուրսը՝ գյուղում կապիտալիստական տարրերին ազատ ընթացք տալը, կուլակի վրա արշավելուց հրաժարվելը, գյուղական տնտեսության սոցիալիստական հատվածի կծկում, պետության բոլոր

ուժերի ու բոլոր միջոցների հանձնումը անհատական գյուղացիական տնտեսության ոգնության գործին՝ սրա մեջ նաև կուլակային տնտեսության: Այստեղ անհրաժեշտ է ընտրել: Կամ այս, կամ այն: Վոչ մի յերրորդ ուղեգիծ չկա և չի կարող լինել:

Վերևում մենք փորձեցինք տալ, թե աջերը և ետպես նրանց ձգտող հաշտվողականները ինչպիսի հայացքներ ունեն կուսակցության քաղաքականության հիմնական խնդիրների, մեր յերկրի դասակարգային ուժերի դասավորման մասին: Մենք համոզվեցինք, վոր նրանք ունեն մի առանձնահատուկ պլատֆորմ, սակայն դեռ սաղմնային վիճակում, վոր պարզապես հակադրված է կուսակցության այն վորոշումներին, վոր արտահայտված են XV համագումարի բանաձևերում և Կենտկոմի հետագա պլենումներում: Կուսակցության քաղաքականության բոլոր հիմնական խնդիրներում աջերը ներկայումս համաձայն չեն կուսակցական դեկլարության քաղաքական ուղեգծին և իրենց հատուկ վորոշումներն են առաջարկում: Իսկ հաշտվողականները փորձում են դիմակավորել իրենց տարաձայնությունը կուսակցության ուղեգծի շուրջը, իրենց սկզբունքային հարակցությունը աջերի հետ՝ հայտնելով, վոր նրանք համաձայն են XV համագումարի և Կենտկոմի պլենումների վորոշումներին, վոր նրանք կուսակցության հիմնական ուղեգծի դեմ չեն առարկում, և վոր նրանք համաձայն չեն միայն այն բանում թե այդ ուղեգիծը կյանքում ինչ ձևով է կիրառվում: Մինչդեռ այդ ընկերները վոչ մի գործնական առաջարկներ չեն անում, վոր ոգնեյին կուսակցությանը իր դժվարին աշխատանքի մեջ, և այսպիսով մենք նրանցից լսում ենք կուսակցության քաղաքականության լոկ քննադատություն և վոչ թե ոգնություն՝ մեր դժվարին աշխատանքում:

Վերջան սա նման է այն բանին, վոր ընկ. Զինովյեֆը ասում էր XIV համագումարում՝ իր լրացուցիչ զեկուցման մեջ. Կենտկոմի ուղեգծի դեմ նա (Զինովյեֆը) չի առարկում, սակայն նա գտնում է, վոր Կենտրոնական Կոմիտեն այդ ուղեգծի կիրառման մեջ չի ունեցել «ամուր քաղաքականություն», այլ գործ է դրել կազմակերպչական ճնշում:

Հայտնի չէ վոր յուրաքանչյուր ֆրակցիոնական խմբավորումն՝ կուսակցության ուղեգծի դեմ իր պայքարն սկսել է՝ կուսակցության հիմնական վորոշումներին համաձայնվելու «ծխի պատվարի» տակ թափնվելով: Մեր կուսակցության պատմության մեջ չի յեղել այնպիսի ֆրակցիա, վորոնց ներկայացուցիչները համաձայնվելիս լինելին այն բանում, վոր իրենք ֆրակցիոններն են: Ինչպես հայտնի

յե՛ թե տրոցկիստները 1923 թ. և թե 1925 թ. «լենինգրադյան» ոպպոզիցիան համառորեն բացասում էին իրենց դիրքի ֆրակցիոնականության բոլոր բացաշկարա նշանները: Այստեղ ևս պատմությունը կրկնվում է.

Das ist eine alte Geschichte

Doch bleibt sie immer neu. (Հայնե)

(Սա հին պատմություն է, բայց միշտ նոր կմնա):

III. ԱՋԵՐԻ ՆԱՀԱՆՁԸ ԲՈՅԼՇԵՎԻԶՄԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՉԱԿԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԻՑ

Հենց վերջին ժամանակներս, յերբ թե իդեալես և թե կազմակերպչորեն ձևակերպվում է աջ թեքումը, յերբ նրա դիրքերին ավելի յեն մոտենում իրենց տատանումների մեջ նաև հաշտվողականները, մենք արդեն կարող ենք արձանագրել բոյլշևիզմի կազմակերպչական սկզբունքներից ծայր առնող տարաձայնությունների փաստը: Այստեղ ել մեր որերի այ ուղղոնիստները գնում են այն ֆրակցիաների ու խմբավորումների հետքով, վորոնք տեղի ունեյին մեր կուսակցության պատմության անցյալ շրջաններում: Այժմ ել, ինչպես առաջ, փոքրիկ տարաձայնություններից բանում են մեծերը, սկզբում աննշան, ժամանակին չուղղված սխալներից բանում են խոշոր սխալներ: Քաղաքական տարաձայնություններին միանում են և կազմակերպչական տարաձայնություններ: Կուսակցության և կուսակցական ղեկավարության դեմ նորից առաջ ե բերվում հին մեղադրանքը, վոր մեզ շատ լավ ծանոթ է բոլոր հին ոպադիցիաներից՝ սկսած 1918 թվի ձախ կոմունիստների ֆրակցիայից և վերջացած 1923 — 27 թ.թ. տրոցկիստական ոպադիցիայով: Արխիվից դուրս են քաշվում կուսակցությանը հայտնի՝ տրոցկիստական ոպադիցիայի հին նեյնիմները. մեր որերի աջերը Կենտկոմի դեմ պայքարելու համար զենքեր են դուրս քաշում տրոցկիստական արսենալից, նրանց նոր կեղևի մեջ լսվում են տրոցկիզմի մաշված մտքերը: Յեվ իսկապես, ինչպես կարելի յե այլ կերպ հասկանալ այն պնդումը, թե՝ կուսակցության կազմակերպչական պրակտիկան սուր կերպով տարբերվում է նրա պաշտոնական հայտարարություններից, ինքնաքննադատության մասին արած իր կոչից: Աջերը պնդում են, վոր մեր կուսակցության մեջ բյուրոկրատիզացիայի տարրերն աճել են, վոր մենք վոչ մի տեղ չենք տեսել իսկապես ընտրված նահանգական քարտուղար, վոր կուսակցական կյանքի հիմնական խնդիրները գաղտնի յեն պահվում, վոր ամբողջ կուսակցությունը քննում է դրանք տնավարի — մի-յերկու-յերեք հոգով: Մեզ ասում են թե կուսակցության անդամների մեջ ել է առաջ յեկել կրկնակի ուղեգրի: Հոգու համար մի հաշիվ, ուրիշների համար՝ ուրիշ հաշիվ: Ժողովներին հաճախելը, միաձայն քվեարկելը, պաշտոնական բանաձևի ընդունումը դառնում է մի ուսուցիչ, վոր անհրաժեշտ է կուսակցական ծիսակատարության համար: Բյուրոկրատիզմի դեմ կռիվելու փոխարեն մենք այդ

բյուրոկրատիզմը զարգացնում ենք: Մասնանիշ են անում՝ մի շարք ընկերներին պրովինցիա ուղարկելը, կուսակցականներին իրենց տարրական, կանոնադրությամբ տրված, իրավունքներից զրկելը:

Հարց է տրվում, ուրիշ ել ի՞նչ նոր բան են ասում աջերը, վոր ասած չլինեյին Տրոցկին ու տրոցկիստները: Յեթե աջերը վոչ մի նոր բան հնարել չեն կարող, կամ յեթե ստիպվում են իրենց փաստաբանությունները փոխ առնել տրոցկիստական պլատֆորմից, այդ մեկն արդեն ապացուցում է, թե ի՞նչպիսի վտանգալից խաղ են սկսել ուղղոնիստները, թե դեպի վո՞ր կողմն է ուղղված նրանց պլատֆորմը: Յեվ շատ խզճուկ է նրանց առարկությունը, թե վոչ վոք իրենց չի մղի ֆրակցիոնական պայքարի ճանապարհը: Չե՛ վոր գործնականում նման հայտարարությունները, վորոնց մասին արդեն հիշատակեցինք, իսկական իմաստով ֆրակցիոն պայքարի սկիզբն են հանդիսանում:

Ինչո՞վ է տարբերվում տրոցկիստական դրույքից կազմակերպչական խնդրում այն հայտարարությունը, թե Մոսկվայի կազմակերպությունից հանված է հին կուսակցական բանվորների մի խումբ: Ո՛ւմ հայտնի չե, վոր վերջիններս «հանվել» եյին իրենց մասսաների ձեռքով, վորոնք իրավացի կերպով միաբերան պահանջում եյին իրենց ղեկավարներից կուսակցության հիմնական ուղեգրին վերաբերող հարցերում՝ պարզորոշություն: Ի՞նչ է նշանակում այն հայտարարությունը, թե բՆիժնեում վոչ մի հիվանդագին հարց չի յենթարկվում լուրջ քննության: Ո՛ւմնից եյինք մենք լսում խոսքեր այն մասին, վոր Կենտկոմի մեջ կոլլեկտիվ ղեկավարությունը փաստորեն վոչնչացված է, այն մասին, վոր «հատանելու» կուրս է ընդունված, վոր առանձին ընկերների դեմ, նրանց վոչնչացնելու նպատակով, պատեքազմ է հայտարարված: Այս բոլորը մեզ համար շատ հասկանալի տրոցկիզմի լեյդ-մոտիվներն են: Այսպես է «աջ թեքումը ուղղակի գողվում ձախի հետ»։ Կուսակցության մեջ բյուրոկրատիզմի աճման մասին սաղրանքները արդարացնելու համար մատնացույց են անում Կենտրոնական Կոմիտեյի հուլիսյան դիմումը՝ ինքնաքննադատության մասին: Իսկ չե վոր հենց այդ փաստաթուղթն է ապացուցում, վոր կուսակցական ղեկավարությունը պայքարում է բյուրոկրատիզմի տարրերի դեմ, վոր գոյություն ունեն կուսակցության կազմակերպությունների մեջ, իսկ մեզ ուզում են հավատացնել, թե նա ինքն է բյուրոկրատիզմին նպաստում:

Այստեղ արժե հիշատակել, վոր 1918 թվին կուսակցության VII համագումարին ներկայացրած՝ «ձախ» կոմունիստների թեզիսների մեջ ևս մենք կարգում եյինք, վոր «կուսակցության ղեկավարող

հիմնարկների քաղաքականությունը տատանման կոմպրոմիսների քաղաքականություն եր», վոր «նման քաղաքականության սոցիալական հիմունքը յեղել է կուսակցության վերասերման պրոցեսը՝ զուտ պրոլետարականից դառնալով համաժողովուրդական», և վոր «կուսակցությունը՝ փոխանակ դեպի իրեն բարձրացնելու գլուղացիական մասսաները, ինքն է իջել մինչև նրանց մակերևույթը, հեղափոխության ավանգարդից դարձել սերեղնյակ»։ Պետք է 1929 թվին գնալ կրկնել Բրեստի շրջանի սխալները — միայն ծովելով հակառակ կողմը։

Տրոցկիստների և նրանց՝ Լենինգրադի ու պոլոդնիայի նախկին կողմնակիցների հետքով են գնում ընկերները նաև մեր կուսակցության առանձին ղեկավարների անձնավորության դեմ իրենց արած հարձակումները մեջ, — այստեղ վոչ մի նոր բան չկա, այս ամենը կուսակցությունը լսել է XV համագումարից առաջ և այդ հարձակումների պատշաճ գնահատականը տվել։

Կուսակցության ղեկավարության քաղաքական և կազմակերպչական ուղեգծի դեմ աջերի հիստերիկ կանչերի առթիվ հիշենք թե ինչ եր ասում ընկ. Բուխարին իր՝ Լենինգրադի կազմակերպության ակտիվին արած ղեկուցման մեջ 1926 թ. III/28-ին՝ Կենտր. Կոմիտեյի և ԿՎՀ-ի հոլիսյան պլենումի արդյունքների մասին։

«Յերբ մեզ քննադատում են և ասում — «այստեղ այս չի արված, այնտեղ այն չի արված» և այնպես չեն քննադատում վորպեսզի ոգնած լինեն մեր սխալները ուղղելուն, այլ նրա համար վոր իրենց համար ֆրակցիոնական կապիտալ վաստակեն՝ հսկայական չափազանցություններով, բամբասանքներով մեր կուսակցության դեմ, խորհրդային իշխանության հասցեյին, յերբ մեր պետապարատի և կուսապարատի առանձին սխալներն ու առանձին հիվանդությունները հազար անգամ բազմապատկում են, սրանից շինում են ֆրակցիոն պլատֆորմ և չեն ոգնում վերացնելու մեր իսկական դժվարությունները, այլ փորձում են իրենց համար ֆրակցիոնական դրամագլուխ շահել, — մենք նման քննադատության դեմ կռվի կելենք, նման ուղղիցիայի դեմ կռվի կսկսենք, վորովհետև դա մեր պակասությունները վերացնելու գործնական ոգնություն չէ, այլ մեր կուսակցության միասնականությունը խախտելու սխտեմատիկ կրկնվող փորձեր՝ ֆրակցիաների և խմբավորումների միջոցով... Դա պրոլետարական դիկտատուրայի ուղեգծից ցած սողալ է նշանակում, թեկուզ և վոչ «գիտակցված» (ն. Բուխարին. «Կուսակցությունը և ուղղիցիոն բլոկը», 81—2)։

Իհարկե, մեր աջերն ու հաշտվողականները դեռ ևս այն դիրքում չեն գտնվում, վորպիսին բռնել եյին տրոցկիստներն ու նրանց

բարեկամները 1926 թվին, — սակայն միջկուսակցական պայքարն իր տրամաբանությունն ունի — մեր կուսակցության մեջ նախկին ֆրակցիաների պատմությունը ցույց է տալիս թե դեպի ուր է աճում ներկայումս ձևավորման պրոցեսսի մեջ գտնվող ներկուսակցական խմբավորումը, ինչ է նրա անխուսափելի ապագան՝ յեթե ընկերներն իր ժամանակին ուշքի չգան և չկանգնեն կուսակցական դիրքերի վրա։

Վորեք ներկուսակցական հոսանքի ֆրակցիոնական առանձնացումը յենթադրում է վոր պետք է սահմանվի վոչ միայն առանձին՝ կուսակցությունից տարբեր քաղաքական պլատֆորմ, այլ և առանձին դիսցիպլին։ Լենինը «ֆրակցիոնականության նշանները» տեսնում է «այն խմբակների առաջացման մեջ, վորոնք ունեն առանձին պլատֆորմ և ձգտում վորոչ չափով պարփակվելու և իր խմբակային դիսցիպլինը ստեղծելու» (X համագումարի ռեզոլյուցիան կուսակցության միասնականության մասին)։ Ներկայումս մենք ականատես ենք լինում այն յերևույթին, վոր այն ընկերները, վորոնք հեռանում են կուսակցական ուղեգծից դեպի աջ թեքումը — ընդհանուր կուսակցական դիսցիպլինային վորոչ ազատ վերաբերմունքի նշաններ են ցուցադրում, — չեն ցանկանում տանել կուսակցության կողմից իրենց հանձնած աշխատանքը, մնալ այն դիրքերում, վորտեղ նրանց դրել է կուսակցությունը։ Պարզ է, վոր կուսակցությունը պետք է սաղմի մեջ խեղդի այս «ֆրակցիոնական նշանները», — կուսակցական դիսցիպլինը պետք է պարտադիր լինի կուսակցության բոլոր անդամների համար՝ անկախ այն դիրքից, վոր նրանք գրավում են կուսակցության մեջ. — մեր կուսակցության մեջ չկան և չեն կարող լինել ազնվականներ, չի կարող յերկու դիսցիպլին լինել՝ մինը շաքարային կուսակցականի, իսկ մյուսը «վոժդի» (դեկալարի) համար։ Իր ժամանակին կուսակցությունը այդ ճշմարտությունը լիովին պարզել է 1926 — 27 թվականների ուղղիցիոն բլոկի լիդերներին։ Այս մասին աշխատում ու ջանում եյին նաև այն ընկերները, վորոնք այս բոլորիս կարծես թե վտոք են դնում ֆրակցիոնականության վոտնահարված ճանապարհը։ Կուսակցությունն այժմ էլ, ինչպես և առաջ, չի հանդուրժի վոչ վոքի կողմից «աղայական անարխիզմի» ցուցադրման։

Այստեղ հարկավոր է հիշատակել ընկ. Տոմսկու դիմումը ուղղիցիայի լիդերներին՝ XIV համագումարում. «Յեկեք պայմանավորվենք, վոր յերբ խոսում են դիսցիպլինի մասին, թող այդ դիսցիպլինան բոլորի համար մեկ լինի»։ Վոչ թե յերկու դիսցիպլին — մեկը ներքին գործածության համար, իսկ մյուսը՝ քարտերով, լայն գործա-

ծուծյան համար, — այլ մեկ: Տոմսկին դիմելով ուղղորդիցիոներներին ասում էր. «Ասացե՛ք, ի՞նչ եք առաջարկում դուք: Վոչինչ, բացի հին, բոլորին հայտնի լողուններին» — կարծիքների ազատություն, դիսկուսիայի ազատություն, յերանգների ազատություն դուք չեք առաջարկելու: Իսկ այդ մենք լենինյան կուսակցության մեջ անվանում ենք քայքայում: Ընկ. Տոմսկին հանդիմանում էր ուղղորդիցիայի լիզերներին այն բանում, վոր նրանք «մոռացել էին Իլյիչի խոսքերը. նա ասում էր՝ յեթե դու աշխատում ես կոլլեկտիվի մեջ, ապա նրա պատասխանատվությունը տար (ընդգծ. մերն է): Յեվ վոչ թե՛ աշխատելով համագումարի մինչև վերջին օրը և վերջը սկսում ես գոռալ, թե քեզ ճնշել են»:

Նորից (ինչպես և այն ժամանակ, յերբ կուսակցությունը ուղղորդիցիոն բոլի դեմ պայքար էր մղում) զանգատներ են լսվում այն մասին թե ղեկավար կուսակցական կենտրոնները առանձին ընկերներին կուսակցական ղեկավարությունից հատանելու գիծն են տանում, թե կուսակցությունը զբաղված է նրանց «մշակելով»: Այս հայտարարությունների ցնորալից լինելը պարզ յերևում է նրանից, վոր կուսակցական ղեկավարությունն ամեն ջանք գործ է դնում, վորպեսզի բոլոր ընկերները աշխատեն այն դիրքերում, վորտեղ նրանք գտնվում են, վորպեսզի նրանք բոլորը կատարեն կուսակցության կողմից նրանց հանձնված գործը. ղեկավարությունը «հատանման» գծին բացարձակ հակառակ գիծ է բռնած: «Հատանման» մասին, ինչպես հայտնի յե, չեյին դադարում խոսելուց Տրոցկին և իր բարեկամները 1926—27 թվերին: Մինչդեռ ուղղորդիցիոն բոլի լիզերներին ևս վոչ վոք չի հատանել, ընդհակառակն, կուսակցությունը մինչև վերջին հնարավորությունը պահպանում էր նրանց վոչ միայն իր շարքերում այլ և կուսակցական ղեկավար կենտրոններում:

«Միքիլ դեմոկրատիան միշտ զարգարում է ուղղորդիցիայի սանցիդիկին — ասում էր ընկ. Տոմսկին XIV համագումարում կուսակցության մեջ բյուրոկրատական ճնշման մասին՝ ղինովյեվականների խոսակցությունների առթիվ: Սրա մեջ է յուրաքանչյուր ուղղորդիցիայի լոգիկան: Տեսե՛ք, ընկերներ, թե ինչպես է դա ձանձրալի կերպով կրկնվում: Յեվ «վորպեսզի վոչ մի կասկած չլինի», ընկ. Տոմսկին հայտարարում էր, թե ինքը «մնում է այս հարցում հին դիրքերում» — «յերանգների», «դիսկուսիաների», «խմբավորումների» հարցերում: Կուսակցության գլխավոր քարտուղարի դեմ լենինգրադցիների հարձակումներին ընկ. Տոմսկին պատասխանում էր. — «ասացե՛ք, խնդրե՛մ, այդ ի՞նչ սոցիալական, եկոնոմիական, քաղաքա-

կան և այլն պայմաններ են ստեղծել այնպիսի դրություն, վոր կեքարտուղար Ստալինի շուրջը կազմակերպվել է կե անդամների մեծամասնություն, իսկ ընկ. Կամենևի և Զինովյեի շուրջը... գոյացել է փոքրամասնություն և դատարկություն... ինչպե՛ս է պատահել այդ: Պատահել է այդ իրական կոլլեկտիվ ղեկավարման հիման վրա, թե Պոլիտ-Բյուրոյի յուրաքանչյուր անդամի և թե ամենքի վերաբերմամբ հավասար և միատեսակ վերաբերմունքի հիման վրա: Ահա թե ինչու՞ն է բանը: Յեվ բացի այդ. «յեկեք վերջ դնե՛ք այդ ասեկոսեներին՝ իբր թե Զինովյեվին և Կամենևին ուղում են վոչնչացնել, ճնշել, հեռացնել»:

Ճշմարիտ է, ուղղորդիցիայի լիզերները վերջ ի վերջո իրանք իրանց հեռացրին ղեկավարումից: Կուսակցությունը լոկ հետևեց ընկ. Բուխարին այդ խորհրդին — «Յեթե նրանք չեն ցանկանա ոգնել կուսակցության ղեկավարման գործում, մենք առանց նրանց կղեկավարենք կուսակցությունը» (Ն. Բուխարին, Կուսակցությունն է ուղղորդիցիոն բոլի. էջ 78): Իսկ մինչ այդ կուսակցությունը պայքարում էր, պայքարում է, և պայքարելու յե կուսակցության յուրաքանչյուր դասակի անդամի դեմ, նրան հանձնած դիրքը թափուր թողնելու դեմ:

Մի գուցե մի քանի ընկերներ մտածում են այնպես, ինչպես վոր դատում էր ուղղորդիցիան 1926 թվին, յերբ նրա լիզերները դեռ ևս կե շարքերում էյին գտնվում բայց չեյին ոգնում կուսակցությանը՝ աշխատանքներում. — ներկա կենտրոնական կոմիտեն առանց նրանց՝ առանց մեծանուն գերմարդկանց, անկարող կլինի ղեկավարել կուսակցությունը, վոր նա կխեղդվի ուժից վեր աշխատանքից: Սակայն 1926 թ. ուղղորդիցիան սխալվեց, կսխալվեն նաև նրանք, վորոնք կցանկանան կրկնել նրա տակտիկան 1929 թվին: Զափաղանց տարորինակ է, վոր «հատանման» կամ կուսակցության ղեկավարության ջլատման քաղաքականության գործադրումն են ուղում տեսնել նույն իսկ պրոֆմիությունների VIII համագումարից հետո կուսակցության ձեռք առած միջոցների մեջ՝ պրոֆեսիոնալ շարժումը կուսակցական լավագույն ղեկավարման յենթարկելու հարցում: Շատ տեղին է հիշել այստեղ, թե ինչ էր գրում Լենինը պրոֆեսիոնալ միությունների «վորոշ» (ընդգծումը Լենինինն է) ղեկցիոն հատկանշանների վերաբերմամբ, վորոշ համքարական անձկության վերաբերմամբ, դեպի ապոլիտիցիզմը ունեցած վորոշ համքարական հակման վերաբերմամբ, և այլն: «Պրոֆեսիոնալ միությունների վորոշ ղեկցիոնականությունը հիշած իմաստով անխուսափելի յե պրոլետարիատի դիտատուրիայի ժամանակ»: (Հ. XVII, էջ 141, ընդգծումը Լենինինն է):

Մեր աճման դժվարությունների շրջանում, յերբ հարյուր հազարավոր նոր բանվորներ, վորոնք չեն անցել խոշոր արտադրության շկոլան, լցվում են պրոֆեսիոնալ միությունների շարքերը և բերում են իրանց հետ դեռևս պահպանված մանր-բուրժուական հոգեբանություն, — ավելի քան յերբևիցե անհրաժեշտ և ուժեղացնել կուսակցության դեկավարությունը պրոֆեսիոնալ միությունների մեջ:

Այժմ — «մշակման» մասին: Բոլորովին պարզ է, վոր այն ընկերները, վորոնք կուսակցության ուղեգծից տարբեր ուղեգիծ են ընդունում և չեն յենթարկվում կուսակցական վճիռներին, իրենք են նյութ տալիս «մշակման» համար, այսինքն վոր նրանց դիրքը կուսակցական մասսան ստիպված է քննադատել: Այլ կերպ էլ չի կարող լինել ինքնաքննադատության ուժեղացման և ներկուսակցական դեմոկրատիայի լայնածավալ տարածման շրջանում: Չի կարելի շարքային կուսակցականի բերանը խցկել, յերբ նա ուզում է իմանալ թե ինչ է կատարվում կուսակցության մեջ: Ընդհակառակը, կուսակցության անդամներից շարունակ դանդաղաներ են լսվում ներկուսակցական դրության մասին թերի ինֆորմացիայի վերաբերմամբ — իսկ հենց այդ ինֆորմացիան է վոր մի քանի ընկերների լեզվով «մշակում» անունն և կրում: Ով չի ուզում մշակման յենթարկվել, նա պետք է լիովին և ամբողջովին վերադառնա դեպի կուսակցության դիրքերը, կանգնի կուսակցության շարքերում, և յյուր չտա «մշակման» համար:

«Մշակումները» արտահայտում են կուսակցական մասսայի իդեյալան-քաղաքական մակերևույթի աճումը, ներկուսակցական դեմոկրատիայի զարգացումն, կուսակցական մասսան ցանկանում է քննադատության յենթարկել իր կուսակցության գործերը և յենթարկելու յե քննադատության: Ընկ. Լենինը ոպպորտունիստների մասին հետևյալն էր գրում. —

«Դիսցիպլինի ատելության հետ սերտ հոգեբանական կապ ունի վերավորանքի այն անլուելի և տաղտկալի ձայնը, վոր հընչում է առհասարակ ժամանակակից բոլոր ոպպորտունիստների և մասնավորապես մեր փոքրամասնության բոլոր գրվածքներում: Նրանց հալածում են, նրանց ճնշում են, նրանց վճնտում են, նրանց յետ են մղում, նրանց հաշվի չեն առնում: Այդ խոսքերում շատ ավելի հոգեբանական և քաղաքական ճշմարտություն կա, քան յերևի, յենթադրում եր ինքը հեղինակը՝ հալածողների և հալածվողների մասին թույլ տված սրամիտ և գողտրիկ կատակի հեղինակը»:

Մեր որերի ուղիղիստները դանդաղում են նույնպես ամեն տեսակ «վերավորանքների» համար: Այստեղ էլ կարելի յե ընկ. Լենինի

հետ միասին ասել, վոր այդ խոսքերում շատ ճշմարտություն կա: Բայց չէ վոր աջերին «վերավորում եյին» ըստ արժանույն, վորովհետև նրանք թեքվում են, շեղվում են մեր կուսակցության գլխավոր ուղեգծից, հեղավոխական պրոլետարական քաղաքականությունից: «Այդ բոլոր դառը վերավորանքները, — գրում եր ընկ. Լենինը 1904 թ. — վոչ թե անթույլատրելի սրախոսությունների, խիստ յեղույթների, կատաղի պոլեմիկայի, դուռը շրխկացնելու և բուռնցք ցույց տալու, պատահական հետևանք եյին — ինչպես մինչև այժմ կարծում են շատ և շատ ֆիլիստերներ, այլ անխուսափելի քաղաքական հետևանք եյին «Իսկրա»-յի ամբողջ յերեք տարվա իդեյական աշխատանքի» (հատոր V, 475):

Նույնպես և մեր որերում աջերին կուսակցության հասցրած «դառն վերավորանքները» անխուսափելի քաղաքական հետևանք են կուսակցության բազմամյա ամբողջ աշխատանքի. կուսակցությունը Լենինից ժառանգել է իր շարքերում ոպպորտունիզմի դեմ անխնայապայքար մղելու տրադիցիա: Յեվ չպետք է վերավորվել, յեթե կուսակցությունը հաջորդական կապ է գտնում ընկերների ներկա սխալների և լենինյան գծից ունեցած նրանց նախկին շեղումների մեջ, վորովհետև այդ հաջորդականությունը անժխտելի փաստ է, վորի պարզաբանումը ոգնում է մերկացնելու ժամանակակից սխալների աղբյուրները:

Այժմ անհրաժեշտ է շեշտել նաև մի հանգամանք, վոր անբաժան կերպով կապված է «ֆրակցիոնականության» տարրերի հետ, ինչպես այդ ցույց է տալիս մեր կուսակցության պատմությունը: Մենք ինկատի ունենք «բլոկների» պրակտիկան, վորոնք սովորաբար տեղի յեն ունենում կուսակցության ուղեգծին թշնամի հոսանքների միջև: Բոլորը հիշում են 1912 թ. հոշակավոր «ոգոստոսյան» բլոկը, յերբ Տրոցկու նշանաբանով միավորվեցին Տրոցկու կողմնակից մենշևիկ-լիկվիդատորները և նախկին բոլշևիկները — վալերիոզիկները — փոքրիկ իմբալը: Դեռևս թարմ է հիշողության մեջ մեր կուսակցության բուրր ֆրակցիոնական բեկորների միավորումն 1926 — 27 թ. նույն Տրոցկու հեգեմոնիայի տակ: Կուսակցության ուղեգծի դեմ պայքարը հարկադրում է միանալ նրա բոլոր հակառակորդներին, վերջիններս մոռանում են իրանց տարաձայնությունները իրար միջև և միավորվում են կուսակցության դեմ՝ միատեղ պայքարելու համար: Մի քանի փաստեր ցույց են տալիս, վոր աջերը նույնպես տրամադիր են նույն անսկզբունք բլոկ կազմելու ուղիի վրա կանգնել այն տարրերի հետ, վորոնք անցյալում հայտնի յեն իրանց ոպպոզիցիոն գործնեյությունը:

Ուստի և լիովին տեղին կլինի հիշել, թե ի՞նչ եր գրում էինք ընդ-
ների այդ քաղաքականության մասին:

Տրոցկու շտապ կազմած և լիկվիդատորների ու վաերիդոլցիների,
«աջերի» ու «ձախերի» շուտով քայքայված բոլորի մասին էինք գրում
եր. — «ահա հենց «սկզբունքային հիմքերի» տեսակետից մենք չենք
կարող այդ բոլորը ավանտյուրիզմ չհամարել (ընդգծումը է-
նինինն է) այդ բառի ամենաստույգ իմաստով»: Բոլորի անխուսափելի
քայքայման «ամենախորը պատճառը» էինք համարում եր այն հան-
գամանքը, վոր «այդ բոլորը անսկզբունք է» (ընդգծումը էնին-
նինն է): Տրոցկու բոլոր Պոտրեսովի և վաերիդոլցիների հետ էինք
կոչում եր «ավանտյուրա՝ հենց սկզբունքային հիմքերի տեսակետից»
(հ. XI, մ. I, 193, և շար.):

«Լիկվիդատորների, Տրոցկու, վաերիդոլցիների, լենիների, բոյ-
շևիկ(?) - կուսակցականների, Պարիզի մենշևիկների և այլն և այլն
բոլոր նախորդ դատապարտված եր խայտառակ քայքայման, վորով-
հետև նա կազմված եր անսկզբունքության, կեղծավորության և դա-
տարի ֆուգի վրա» (հատ. XII, մ. II, 94):

«Անսկզբունքություն, կեղծավորություն և դատարի ֆուգ» — ահա
հակակուսակցական բոլորների լենինյան քարակտերիստիկան: Մենք բո-
լոր հիշում ենք, թե ինչպես բնորոշեց կուսակցությունը 1926 — 1927
թվի ուղղորդիչին բոլոր, թե ինչպես, որինակ, ընկ. Բուխարինը ապա-
ցուցում եր ընկ. Զինովյևի և Կամենևի անսկզբունքայնությունը, վորոնք
մոռանում էին այն բոլորը ինչ վոր ասել էին նրանք Տրոցկու դեմ
և այժմ կանգնում էին Տրոցկու դիրքերի վրա (տես, որինակ,
Բուխարին — Կուսակցությունը և ուղղորդիչին բոլոր, էջ 70):
Այդ տեսակետից վերջին տարիների ֆրակցիոնական պայքարի դա-
սերը մեր կուսակցության մեջ — չի խանգարում թարմացնել մեր հիշո-
ղության մեջ:

Ամբողջ ուժով հարվածելով աջ թեքումն, կուսակցությունը պետք է
ամենավճռական կերպով դատապարտի հաշտվողական վերաբերմունքը
դեպի այն: Կե նոյեմբերի պլենումը ստուգիլ թվերի վերաբերյալ բա-
նաձևի մեջ ասում է, վոր պետք է պարբերական պայքար մղել ուկ-
լոնիստների նկատմամբ ցույց տրվող աբիմատեյան անսկզբունք համ-
բերատարության (հաշտվողականության) դեմ: Աբիմատեյ-հաշտվողա-
կանները չեն ցանկանում տեսնել տարաձայնությունների սկզբունքային
արժատները՝ նրանք ամեն ինչ բացատրում են անձերի պայքարով,
«սկիզբայով»: Տեղին կլինի հիշել այստեղ, թե ի՞նչ եր գրում էինք
1912 թվին Ալսեիլոդի դեմ. —

«Սոցիալ-դեմոկրատական շարժման ներսում խմբերի վոչ մի
սկզբունքային պայքար ամբողջ աշխարհում վոչ մի տեղ չի անցնում
առանց մի շարք անձնական և կազմակերպչական կոնֆլիկտների: Հա-
տուկ «կոնֆլիկտային» դարձվածքներ վորսալը — գծուծների գործ է:
Խորանել այդ կոնֆլիկտներից, արհամարանքով յերես դարձնել նրան-
ցից — իբր թե ամեն ինչ սկիզբ է այնտեղ — կարող են թույլ տալ
լոկ թուլանելով դիլեմատաներ՝ «համակրողների շարքերից»: Բանվորա-
կան շարժումով լուրջ հետաքրքրվող մարդիկ միշտ կսովորեն — և
պետք է ու կարելի յե սովորել — ուսումնասիրելով գեթ բանվորական
շարժման մեծ գործիչների պատմական դերը — տարբերել իդեյաների
պայքարի, հոսանքների պայքարի «կոնֆլիկտային կողմը — սկզբուն-
քային կողմից»: Առանց «կոնֆլիկտային» մատերիալի, առանց «սկիզ-
կայի» չեյին անցնում մարքսիստական և անարխիստական (Մարքս և
Բակունին), գեղիստական և ժորեսիստական, լասսալյանական ու այ-
դենախյան և այլն հոսանքների պատմական ընդհարումները»:

Հաշտվողականության գեղեցիկ քարակտերիստիք է տալիս ը. էնինը
Տրոցկու դեմ գրած հոդվածներում՝ լիկվիդատորների և նրանց քողար-
կող հաշտվողականների դեմ մղված պայքարի շրջանում: «Տրոցկին —
գրում է էնինը — արտահայտեց ամենավատթար հաշտվողականու-
թյան ամբողջ վոգին, չակերտների մեջ առած «հաշտվողականություն»,
կրոժոկային հաշտվողականություն, աբիմատեյան հաշտվողականու-
թյան, վոր ի նկատի է առնում «տվյալ անձերին» և վոչ թե տվյալ ուղե-
գիծը, վոչ թե տվյալ վոգին, վոչ թե կուսակցական աշխատանքի տվյալ
իդեյական-քաղաքական բովանդակությունը»:

Տրոցկու այդ հաշտվողականությունը «իբր ամենալավ ծառայու-
թյուն է մատուցանում լիկվիդատորներին և ոտզովիստներին, ուստի
և վորքան ավելի խորամանկ, հղկված և ճոռոմ է քողարկվում նա իբր
թե կուսակցական, իբր թե հակաֆրակցիոնական դեկլամացիաներով,
այնքան ավելի վտանգավոր չարիք է ներկայացնում նա կուսակցու-
թյան մեջ»:

«Իբր, ի՞նչ է մեզ առաջադրված՝ վորպես կուսակցություն խնդրի:

«Առաջադրված են արդյոք «տվյալ անձեր և հիմնարկություն-
ներ», վոր պետք է «հաշտեցնել»՝ անկախ նրանց ուղեգծից, անկախ
նրանց աշխատանքի բովանդակությունից, անկախ նրանց վերաբեր-
մունքից դեպի լիկվիդատորությունը և ոտզովիզմը:

«Թե մեզ առաջադրված է կուսակցության ուղեգիծը, իդեյական-
քաղաքական ուղղությունը և բովանդակությունը մեր բոլոր աշխա-
տանքի, առաջադրված է՝ լիկվիդատորությունից և ոտզովիզմից այդ

աշխատանքի դաման խնդիրը, — մի խնդիր, վոր պետք է իրագործվի անկախ «անձերից, խմբերից և հիմնարկություններից», հակառակ այդ ուղեգծին անհամաձայն կամ այդ ուղեգծը չիրականացնող «անձերի, խմբերի և հիմնարկությունների դիմադրություն»:

Մի հայացք այդ միավորման վրա — կարող ես առաջին պլանում դնել «տվյալ անձերի, խմբերի և հիմնարկությունների» «հաշտությունը»: Կուսակցական աշխատանքի վերաբերմամբ, այդ աշխատանքի ուղեգծի վերաբերմամբ նրանց հայացքների միասնականությունը — յերկրորդական հարց է: Տարածայնությունները պետք է աշխատել լուծել մատնել և վոչ թե պարզել նրանց արմատները, նրանց նշանակությունը, նրանց որոշակիվ պայմանները: «Հաշտեցնել» անձերն և խմբերը — այդ է գլխավորը: Յեթե նրանք չեն հաշտվում ընդհանուր ուղեգծի անցկացնելու վրա — այդ ուղեգծը պետք է բացատրել այնպես, վոր նա ընդունելի լինի բոլորի համար: Ապրիլ և հնարավորություն տուր ուրիշներին ել ապրելու! Դա — արվատելյան «հաշտության» է, վոր անխուսափելի կերպով տանում է դեպի կրոնական ղեկավարության: Տարածայնության աղբյուրները «կոցիկել», լուծելյան մատնել նրանց, «կոնֆլիկտները» «հարթել»՝ ինչ ել վոր լինի, թշնամի հոսանքները չհզոքացնել — ահա թե դեպի վոր կողմն է ուղղած այդ տեսակ «հաշտականություն» գլխավոր ուղադրությունը:

Յեւ լենինը իրեն պարտավոր է համարում հայտարարել, վոր հաշտականները ամենևին բոյլճկիներ չեն, վոր նրանք վոչ մի առնչություն չունեն բոյլճկի հետ, վոր նրանք պարզապես «անհետևողական տրոցկիստներ են» (հատ. XI, մ. II, էջ 370):

Լենինի այս արտահայտությունները վերաբերում են բոյլճկի և լիկվիդատորության պայքարի եպոխոյի, կուսակցության համար, 1905 թվի հեղափոխական լոզունգների համար մղած պայքարի եպոխոյի հաշտականներին: Բայց այն, ինչ Լենինը ասել է 1910 — 1914 թ.թ. հաշտականների վերաբերմամբ, հարմարվում է — *mutatis mutandis* — համապատասխան փոփոխություններով նաև 1928 — 29 թ.թ. հաշտականներին: Այդ հաշտականներն ել «ուղղակի անհետևողական աջեր են», և նրանք ձգտում են լուծելյան մատնել տարածայնությունները, և վոչ թե նրանց արմատների պարզաբանման: Մեր որոշումն ել հաշտականները «ճոռոմաբան» քողարկվում են իբր թե կուսակցական, իբր թե հակա-ֆրակցիոնական դեկլամացիաներով, — իսկ, իրոք «ամենահավատարիմ ծառայություն են մատուցանում աջերին»: Երբ հիմնական հարցերում հաշտականները գլորվում են աջերի կողմը, հեռանում են կուսակցական գծից դեպի աջ թեքման

իդեոլոգիան, դիպլոմատիորեն քողարկում և պաշտպանում են աջերին: Ահա թե ինչու կուսակցությունը, հարվածելով աջերին, վոչ մի բոլոր չպետք է թուլացնի կրակը ընդդեմ հաշտականների:

Աջերի, ինչպես նաև աջ թեքման ու կուսակցական ուղեգծի միջև տարուբերվողների դերը Կոմինտերնի հարցերում՝ պառակտման ե հասցնում Կոմինտերնի VI կոնգրեսի վճիռների նկատմամբ, ինչպես և նրանց դերը Համհի ներկուսակցական հարցերում՝ մեր կուսակցության վճիռների նկատմամբ: Այստեղ ել մենք տեսնում ենք, թե ինչպես աջերը դիպլոմատիք կերպով պաշտպանում են աջ, սոցիալ-դեմոկրատական թեքման ներկայացուցիչներին՝ յեղբայրական կոմ-կուսակցություններում: Ինչպես գնահատել այսպիսի հարձակումները ընդդեմ ԿԻԳԿ ուղեգծի. — «արգումենտները փոխարինում են գոռոցով»: Ինչ անուն տալ դեկավարման փաստական ուղեգծի այս ընդդեմն — «յերբ համոզմունքը փոխարինվում է լոկ գոռոցով պլյուս հարկադրանք»: այսպես, Կոմինտերնի ներկա ուղեգծը հակադրվում է Լենինի քաղաքականությանը, յերբ պնդում են, վոր այժմ Կոմինտերնի քաղաքականության մեջ չկա «կոնցենտրացիայի վոչ մի հետք»: Ասում են, վոր հարկավոր է «իդեոլոգիական պայքար, այլ վոչ թե գոռոց, — կազմակերպչական յեղբայրացությունները իմաստություն վոչ թե առաջին, այլ վերջին խոսքն է»: Կոմինտերնի ներկա դեկավարության հասցեյին ասված այս մեղադրանքները կարծես թե կրկնություն չեն այն բոլորի, ինչ վոր ասում եյին հաշտականներ Եմբեր Դրոն և Սերբան՝ գերմանական կոմկուսակցության աջերին պաշտպանելու համար, կարծես թե Կոմինտերնը գերմանական կոմկուսակցության մեջ կազմակերպչական միջոցների չդիմաց աջերի վերաբերմամբ «իդեոլոգիական պայքարից» հետո, միմիայն նրանից հետո, յերբ գերմանական աջերը կազմակերպվեցին իբրև ֆրակցիա, ֆրակցիոնական կենտրոնով, ֆրակցիոնական մամուլի որդանով և սկսեցին պարբերաբար վոտնատակ տալ ԳԿԿ ԿԿ վորոշումները:

IV. ԱԶԵՐԸ ՅԵՎ «ՅԵՐՐՈՐԴ ՈՒԺԸ»

Յուրաքանչյուր անգամ յերբ մեր կուսակցության մեջ յերևան են գալիս «Ֆրակցիոնականության նշաններ», ծագում է նաև «յերրորդ ուժի պրոբլեմը» — ինչպես կոչում է ընկ. Բուխարինը: Լենինգրադի կազմակերպության ակտիվի ժողովին 1927 թ. հոկտ. 26-ին ընկ. Բուխարինը ասում էր. «Ընկ. Լենինը քանիցս առաջադրում էր յերրորդ ուժի պրոբլեմը: Յեթե կուսակցության մեջ բացվում է մի ճեղք, յերրորդ ուժը պատրաստ կանգնած է այնտեղ: Մեծ վոճիկ է գործում նա ով վոր ուղղակի կամ կողմնակի կերպով նպաստում է այդ յերրորդ ուժին (ընդգծումը մերն է): Մեր յերկրում կան դժգոհներ: Յեվ ահա... նրանք ուզում են ոգտագործել ամեն մի ճեղք (կուսակցությունն և ոպպոզիցիան կուսակց. XV համագումարի շեմքին, 108—109): Մենք ունենք այժմ անկասկած փաստեր, վորոնք ապացուցում են, վոր յերրորդ ուժը — թեկուզ հենց ի դեմս տրոցկիստների — իր ստավկան դնում է աջերի պայքարի վրա կուսակցական ուղեգծի դեմ, ջանում է այդ հողի վրա պայթեցնել կուսակցական դեկավարությունը, ուզում է ոգտագործել և լայնացնել այն ճեղքը, վոր բացել են մեր շրջանում աջերն ու հաշտվողականները: Այստեղ չեն ոգնի վոչ մի դեկլամացիա «Փայլելիկաների» կամ «դրեյֆուսիզմի» վերաբերմամբ, վոր հիշեցնում է տրոցկիստների հիստերիքական ճիչերը 1927 թ. վերջերին, յերբ նրանք մերկացվեցին այն բանում, վոր իրանց ֆրակցիոնական գործնեյությունը ուղղակի կապ հաստատեցին ակնհայտ բելոգվարդեյական տարրերի հետ: Պետք է պարզ տեսնել այս վտանգը, պետք է ամեն ուժ գործ դնել, վորպեսզի վոչ թե խորացվի այդ ճեղքը, այլ վորպեսզի բոլորովին փակվի այն: Յերրորդ ուժի յելույթները ամենապայծառ կերպով շեշտում են կուսակցության միասնականության ամբողջ նշանակությունը ներկա մոմենտում: Յերրորդ ուժի հաշիվների մասին մենք կարող ենք կարծիք կազմել նաև շնորհիվ այն բանի թե ինչ է գրում աջ թեքման մասին սպիտակ-եմիգրանտյան մամուլը:

Ընկ. Լենինը ուսուցանում էր մեզ ուշադրությամբ հետևել թե ինչ են ասում մեր մասին, մեր քաղաքականության մասին, մեր դարգացման պերսպեկտիվների մասին մեր դասակարգային թշնամիները: Փոխանակ կոմունիստական քաղցրահնչյուն ստախոսության, «կոմստախոսության», վոր «մենք շատ-շատ ենք լսում» — ասում էր նա Կենտր.

Կոմիտեյի զեկուցման մեջ՝ կուսակցության XI համագումարին, — «շատ ոգտավետ է» լսել «դասակարգային թշնամու դասակարգային ճշմարտությունը»: «Այդ շատ ոգտակար բան է — ասում էր նա — վորը իմ կարծիքով անհրաժեշտ է նկատի առնել»: (Հատ. XIII, մ. II, 41—42):

Սակայն վերջերս մեր մամուլի մեջ սակավ ուշադրություն են դարձնում անդրսահմանյան եմիգրանտչինայի ասումներին մեր գործերի մասին, վորի վրա իրավացի ուշադրություն է դարձրել ընկ. Բուխարինը իր զեկուցման մեջ՝ բաբսելիորների համամիութենական համագումարին: Այն ինչ բելոգվարդեյական մամուլի մեջ շատ բան կա, վորի հետ ծանոթանալը «շատ ոգտակար է» մեր Միության քանվորների համար: Յեվ ամենից առաջ այդ վերաբերում է մենշևիկյան մամուլին, «Социалистич. Вестник»-ին — ՌՍԴԲԿ որդանին: Այսպես թե այնպես — իր ժամանակ մենշևիկները մարքսիստական շղույթ են անցել, կարողում էին Մարքսը, ուզում էին նրանից մի բան սովորել:

Մենշևիկները վողջունում են աջ թեքման ծագումը մեր կուսակցության շարքերում և նրա հիմնական իդեաներին համամիտ են հայտարարում իրանց: Այստեղ հարցը վոչ թե նրանումն է վոր դասակարգային թշնամին ուրախանում է յուրաքանչյուր տարաձայնության՝ այն կուսակցության շարքերում, վորը իրականացնում է մեր Միության մեջ պրոլետարական դիկտատուրան, այլ նրանում, վոր նա ազան ականջ է դնում Կոմունիստական կուսակցության միասնականության թուլացման վերաբերյալ ամեն մի ակնարկ, տեսնելով դրա մեջ խորհրդային Իշխանության անկման առնավատչյա: Հարկավ, այդ դեպքում ել մենք նշանություն ենք մեր թշնամիների ցանկությունը՝ «խորացնելու մեր բաժանումը և դա ոգտագործելու հակահեղափոխության նպատակով», «ոգտագործելով Համկի (բ) ներսում տարաձայնությունները՝ խթան տալ հակահեղափոխության» (Լենինի գրած բանաձևը X համագումարին, կուսակցության միասնականության մասին): Յեվ այժմ «Соц. Вестник»-ը՝ «աջ ոպպոզիցիայի» մասին առաջնորդողում (№ 20) հույս է տածում «այդ (ներկուսակցական — Վ. Բ.) պայքարի հետագա դարգացման վրա», վորը, ՌՍԴԲԿ որդանի կարծիքով «դարձյալ ստիմուլ է տալիս քաղաքական կյանքի աշխուժացման թե պրոլետարիատի շարքերում և թե ամբողջ յերկրում և նորից ալելի պատեն պարագաներ և ստեղծում Ռուսաստանի սոցիալ-դեմոկրատիայի ուժերի մարզման համար (ընդգծումը մերն է), արձագանք գոյացնելով դրա համար բանվորական շարքերում: Մենշևիկները վողջունում են յուրաքանչյուր թեքման յերևան գալը մեր շրջա-

նում, անկախ նրա բովանդակությունից, իրանց ջրաղացի համար ավելորդ ջուր համարելով այն, պրոլետարիատի ղեկավարության թուլացնելու համար մի քայլ համարելով այն: Բացի դրանից, — մեր թշնամիները մոտենում են մեր այս կամ այն թեքման բովանդակության գնահատմանը — և անա այստեղ խիստ ոգտավետ կլինի՝ մոտից նայել այն անալիզին, վոր տալիս են նրանք աջ թեքումը բնորոշող իդեաներին:

Ինչպես տեսանք մենք վերևը, մենշևիկները յենթադրում են, վոր աջ թեքման պայքարը կուսակցության ուղեգծի դեմ արձագանք է գտնելու բանվորների շարքերում, վորովհետև աջ թեքման իդեոլոգիան իր գենքերը փոխառնում է մենշևիկյան արսենալից: Այդ կողմից մենշևիկները, ինչպես մենք կարդում ենք նույն հոգվածում, ավելի մեծ հույսեր են տածում «աջ ուղղության» վրա քան տրոցկիստական ուղղությանը: Վերջինիս «տնտեսական ծրագիրը» „Соц. Вестник“-ը համարում է «ուսուպիստական և ներկա պայմաններում ռեակցիոնական», վորի շնորհիվ նա «չէր կարող հույս դնել ժողովրդի լայն խավերի համակրանքի և ոգնություն վրա»: Այլ կերպ է հարցը, մենշևիկների կարծիքով, աջ թեքման վերաբերմամբ: Յեթե տրոցկիստները ռեակցիոններ են և ուսուպիստներ են, ապա մենշևիկների համար վոչ մի կասկած չկա, վոր «աջ թեքման առաջադրած եկոնոմիական ծրագիրը ըստ եյուլթյան ավելի պրոգրեսիվ է հանդիսանում այժմ, քան պաշտոնական կուսակցության տակտիկան և ավելի յե համապատասխանում յերկրի և արտադրող ուժերի շահերին»: „Соц. Вестник“-ը նույնիսկ «կարեւոր չի համարում ըստ եյուլթյան մանրամասն հիմնավորել այն՝ բոլորի համար արդեն անվիճելի ճշմարտությունը, վոր միայն անմիջական հրաժարումն ինդուստրիալիզացիայի «պլանետար մասշտաբներից», կարող է Ռուսաստանի արդյունաբերությունը ավելի առողջ և ավելի հուսալի հիմքերի վրա դնել»:

Մենշևիկները վողջունում են աջերին «տնտեսական ռեակիզմին (?) վերադառնալու համար՝ ուսուպիստական (?) սխեմաներից հրաժարվելու (?) ճանապարհով, „Соц. Вестник“-ը յենթադրում է, վոր «պետություն կյանքի և պահանջների ամբողջ լողիկան այս անգամ աջերի կողմն է լինելու» ընդգեմ կուսակցության:

Իսկ ամենից հետաքրքիրն այն է, վոր „Соц. Вестник“-ի տեսակետից Համկի (բ) «անպայման իրավացի յե՝ յերբ մատնացույց է անում, վոր այդ ծրագիրը (աջերի ծրագիրը, Վ.Բ.) նշանակում է բոյլշևիզմի լիակատար իդեյական կապիտուլյացիա՝ գյուղացիական Ռուսաստանի մանր-բուրժուական տարերքի առաջ»: Ահա այդ կապիտուլյացիայի համար է վոր մենշևիկները գովում են աջերին:

„Соц. Вестник“-ը այնուհետև զարգացնում է իր միտքը: Նրա կարծիքով «նոր ուղղության իր եկոնոմիական պահանջներով հանդիսանում է «եկոնոմիական բանականության կոչնակ», հանդիսանում է իբրև արտահայտիչ — թեպետ և առայժմ յերկշուտ — անագին ժողովրդական մասսաների հրատապ շահերի և ամենից առաջ գյուղացիական մասսաների, վորոնք ուժասպառ են լինում «սոցիալիստական գրոհի անտանելի բեռնից»:

Այստեղ մենշևիկները ըստ սովորության, գյուղացիության հիմնական չքավոր-միջակ մասսաներին փոխս են գցում կուլակների հետ, վորոնք և կաղմում են սոցիալիստական գրոհի իսկական որջեկտը:

Ժողովրդի ելի վեր խավերի արամադրությունն են արտահայտում աջերը՝ ըստ „Соц. Вестник“-ի. «գյուղացիներին հետևում են քաղաքի մանր-բուրժուական խավերը, վորոնք պակաս չեն տանջվում ներկա կուրսից. այնուհետև զալիս են սովխինովիկության լայն (?) խավերը»: Յեվ այսպես — մեր կուսակցության վորոշ ողակների վրա ճնշում են դործ դնում վոչ միայն գյուղական կուլակը, այլ և քաղաքի նեպմանը և սովապարտի վերունքը:

Վերջապես „Соц. Вестник“-ը ուզում է համոզել իրան, վոր «Ռուսաստանի բանվորների նշանակալից մեծամասնությունը (?) ևս... չի կարող նոր ուղղության պահանջները ուղիղ համարել»: „Соц. Вестник“-ի համար յերեկի վոչ մի նշանակություն չունի այն վճռական դատապարտումը, վորին յենթադրվեց աջ թեքումը մեր յերկրի պրոլետարիատի ավանդարդի կողմից, Համկի (բ) ղեկավարությամբ, այն անձեռնադահակցությունը, վոր ստանում է մեր կուսակցության քաղաքականությունը նաև անկուսակցական բանվոր մասսաների կողմից, վորի պայծառ ապացույց է հանդիսանում թեկուզ հենց խորհուրդների վերջնաորական կամպանիան:

Սակայն, հենց ինքը „Соц. Вестник“-ը ստիպված է սահմանափակել վերև բերած դատողությունների ծավալը: «Այլ ուղղության եկոնոմիական պահանջները — յեղրափակում է ՌՍԴԲԿ Կենտկոմի որդանը, — սոցիալ-դեմոկրատիայի հողի վրա կանգնած ուս բանվորներին ավելի իրական են թվում, քան... «կուսակցության ուղեգիծը»: Ահա թե ինչ! Իսկ ի՞նչ է հայտնի այն պարզ ճշմարտությունը, վոր «սոցիալ-դեմոկրատիայի հողի վրա կանգնած ուս բանվորների թիվը» վաղուց հասել է այն կլոր թվանշանին, վոր կոչվում է... զերո!

Այստեղ անհրաժեշտ է նկատել, վոր «աջ թեքումը ոգտվում է վոչ միայն II Ինտերնացիոնալի Ռուսաստանի սեկցիայի, այլ և բերդավարդեյական եմիգրացիայի ավելի աջ մասի սիմպատիաներով: Ահա

թե ինչ ենք կարդում մենք Միլյուկովի „Последн. Новости“ որդանում «Վերընտրություններ և սկիզբ» հոդվածում. «Ներկա կոմունիստական աջ թեք կարող եր հույս դնել ժողովրդի լայն շրջանների ապակրանքի վրա (ընդգծումը մերն է), յեթե նա կարողանար վճռականապես յեկնել ռազմական կոմունիզմի վերականգման (?) դեմ, գյուղացիության տնտեսության քայքայման (?) դեմ, «Ինդուստրիալիզացիայի» դեմ, վոր կայնում է «Ամերիկային գերազանցելու ֆանտազիայի համար միջոցներ խժոնելու» մեջ:

Իսկ և իսկ՝ ինչպես „Соц. Вестник“-ի մեջ, ուր կարդում ենք. — «Այն պայքարում, վոր բռնկում է կուսակարատի և աջ ոպպոզիցիայի միջև, վերջինս կարող է հույս դնել Ռուսաստանի ժողովրդի բոլոր հիմնական խավերի և դասակարգերի համակրանքի և նույնիսկ աջակցության վրա»!

Այդպես ռեբեն, «ժողովրդի լայն խավերը», «Ռուսաստանի ժողովրդի բոլոր հիմնական խավերն և դասակարգերը», ըստ „Последн. Новости“ և „Соц. Вестник“-ի, խոստանում են աջ թեքմանը իրանց «ակտիվ համակրանքը, յեթե վոչ աջակցությունը»:

Բեկդվարդեյինայի բարեկամական դիրքը աջ թեքման իդեոլոգիայի վերաբերմամբ մի ավելորդ անգամ ևս ասպցուցում է կուսակցության՝ աջ թեքմանը տված բնորոշման ուղիղ լինելը, նաև այդ թեքման ամեն տեսակի արտահայտությունների դեմ անխնա պայքար մղելու անհրաժեշտությունը:

Մեր թշնամիները կարծում են, վոր մենք չենք կարող հաղթել մեր աճման դժվարությունները: Այդ նույն „Соц. Вестник“-ն ևս գտնում է, վոր «կոմունիստական կուսակցության ներքին պայքարը միշտ հանդիսացել է վորպես անմիջական ֆունկցիա արտաքին, և ամենից առաջ եկոնոմիական դժվարությունների, վորոնց մեջ ընկել է բոյլեկիյան դիկտատուրան» — և իր ստավկան դնում է ներկուսակցական պայքարի սաստկանալու վրա:

Իրոք, ինչո՞ւն է կայանում աջ թեքման վտանգը. այդ կետի գեղեցիկ ձևակերպումը մենք գտնում ենք ընկ. Ստալինի յեկոյթների մեջ. — «Աջ թեքման հաղթությունը մեր կուսակցության մեջ՝ կնշանակեր կապիտալիստական տարրերի վիթխերի ուժեղացումը մեր յերկրում: Իսկ ի՞նչ է նշանակում կապիտալիստական տարրերի ուժեղացումը մեր յերկրում: Այդ նշանակում է՝ պրոլետարական դիկտատուրայի թուլացումն և կապիտալիզմի վերականգման շանսերի ուժեղացումն: Հիշեալը աջ թեքման հաղթությունը մեր կուսակցության մեջ կնշանակեր մեր յերկրում կապիտալիզմի վերականգման համար

անհրաժեշտ պայմանների խտացումն»: (Ճառ ՄՎՀ և ՄԿ պլենումին, 19 հոկտ. 1928 թ.):

Ինչի՞ն է հանգում աջ թեքումը... Ո՞ւր է տանում նա: Նա տանում է բուրժուական իդեոլոգիային հարմարվելու գծով, «սովետական» բուրժուազիայի ճաշակներին և պահանջներին հարմարվելու գծով: Ի՞նչ է սպառնում մեզ՝ յեթե աջ թեքումը հաղթի մեր կուսակցության մեջ: Դա կլինի մեր կուսակցության իդեյական կործանումն, կապիտալիստական տարրերի ազատություն, կապիտալիզմի վերականգման շանսերի խտացումն, կամ, ինչպես ասում եր Լենինը, «դարձ դեպի կապիտալիզմը» (Ճառ Կենտկոմի նոյեմբերյան պլենումին, 19 նոյեմբերի 28 թ.):

Այժմ տեսնենք, թե ինչպես է գնահատում «Соц. Вестник»-ը աջ թեքման պերսպեկտիվները: № 22 — 23 (5 դեկտ.) մեջ գետեղված է չափազանց հետաքրքիր հոդված («Հիմնական հարց»), վոր պատկանում է Մարտովի մահից հետո մենշևիկյան ամենախոշոր լիդեր Ֆ. Դան-ի գրչին: Քննադատելով այդ հոդվածում Կենտկոմի նոյեմբերյան պլենումի վորոշումները, Դանը ուրախությամբ բռնում է ընկ. Ֆրոմկինի այն ասույթի պոչից, իբր թե «միջակ գյուղացիության հիմնական մասսաներն» հասցրել ենք «անհույս և անպերսպեկտիվ» կացության, վոր «գյուղը, բացի չքավոր գյուղացիության մի փոքր մասից, տրամադրված է մեր դեմ (այսինքն բոյլեկիների դեմ)»: Ինչպես չէ! Չե վոր այդ այն է, ինչ մենշևիկները տարեց տարի պնդում են, և վոչ թե միայն մենշևիկները, այլ ամբողջ անդրսահմանյան բեկդվարդեյական մամուլը:

Այնուհետև Դանը իր յեղրակացությունն է անում ուկրոնիստների բռնած դիրքից: «Յեղրակացությունը պարզ է! Ստիպված ենք խոստովանվել, վոր վոչ միայն անխուսափելի յե դարձը դեպի կապիտալիզմը, այլ վոր այդ դարձը արդեն անսայթաք կերպով կատարվում է»: Ինչպես հայտնի յե, մենշևիկյան պլատֆորմի հիմնական կետը ասում է, վոր բոյլեկիներն իրենց յերկրում վոչ թե սոցիալիզմ այլ կապիտալիզմ են կառուցում:

Լսենք Դանին դարձյալ. «Աջ թեքման մեջ է արտահայտվում այն, վոր բուրժուական-կապիտալիստական հարաբերությունների վերածնությունը Ռուսաստանում անխուսափելի փաստ է՝ թե Ռուսաստանի ներքին զարգացման շնորհիվ և թե կապիտալիզմի միջազգային ստարիլիզացիայի շնորհիվ... Յեվ «աջ թեքման» այն պլատֆորմը, վոր ընդհանուր առմամբ արտահայտվում է «Ինդուստրիալիզացիայի տեմպի դանդաղեցման», գյուղի վրա ճնշում դարձադրելուց

հրաժարվելու և կոլխոզների ու սովխոզների «գերհարվածային» կառուցումն դադարեցնելու մեջ, — ինքնըստինքյան լոկ առաջին քայլն է՝ խորհրդային իշխանության քաղաքականությունը հարմարեցնելու բուրժուական-կապիտալիստական զարգացման անվերացելի պահանջներին: Իսկ հայտնի չե վոր մենշևիկները իրանց հրատարակության եջերում զբաղված են լոկ նրանով, վոր խորհուրդ են տալիս կոմկուսակցության և խորհրդային իշխանության հրաժարվել ԽՍՀՄ տերիտորիայի վրա սոցիալիզմ կառուցելու «ֆանտաստիք» ծրագրից և անցնել «նորմալ» կապիտալիզմի, բուրժուական դեմոկրատիայի ուղիներին:

Դանի տեսակետից, աջ թեքման պլատֆորմը ուղիղ է արտահայտում վոչ միայն գյուղացիության կարիքները, այլ և բանվոր դասակարգի շահերը: Մենշևիկյան լիդերը կարծում է, — կամ ավելի ճիշտ, ձևացնում է վոր կարծում է, իբր թե «բանվոր դասակարգն ել ճնշող մեծամասնությունը բաժանում է այն «ազգային» տրամադրությունները, վորոնց արտահայտիչն է հանդիսանում «աջ թեքումը»:

Այլ թեքման պլատֆորմը, ըստ Դանի, անխուսափելի կերպով տանում է դեպի այն, վոր ավելի՛ ևս պահանջ կլինի մասնավոր կապիտալի և ամենից առաջ արտասահմանյան կապիտալի դերը ուժեղացնելու մեր արդյունաբերության մեջ, վորովհետև վերջինս իբր թե չի կարող բավականաչափ արագ զարգանալ համատարած նացիոնալիզացիայի բաղայի վրա, ինչպես և «հարկ կլինի լայնացնել արտասահմանյան եքսպորտի և իմպորտի հնարավորությունները», վոր լոկ պատրվակ է արտաքին առևտրի մոնոպոլիայի լիկվիդացիայի համար: Այլ խոսքով, աջ թեքման պլատֆորմի հետևողական զարգացումը հասցնում է մենշևիկյան ծրագրին:

Այդպես է դրությունը վոչ միայն եկոնոմիկայի, այլ և քաղաքականության խնդրում. — «աջ թեքման ծրագրած տնտեսական շինարարությունը յենթադրում է վորոշ իրավական (ընդգծումը Դանին է) նախապայմաններ: Եկոնոմիկան դեմ է ընկնում քաղաքականությանը: «Աջ թեքման» լայն ծավալով նախադուշակած եկոնոմիկական շրջադարձը անխուսափելի կերպով առաջ է բերելու նաև քաղաքական շրջադարձ: Դանը խիստ տրամաբանորեն է դատում. կապիտալիստական հարաբերությունների հաղթությունը եկոնոմիկայում, անխուսափելի կերպով պետք է հասցնի պրոլետարական դիկտատուրայի խորտակմանը մեր յերկրում:

«Ճշմարիտ է, — նկատում Դանը — այն բոլոր յեզրակացությունները, վոր բղխում են աջ թեքման յեղակետերից, դեռ ևս չեն արված

նրա ներկայացուցիչների կողմից, վորովհետև «աջ թեքումն» առայժմ լոկ չձևակերպված հոսանք է կոմունիստական շրջանում՝ սաղմային պլատֆորմով, վոր դեռ ամենահերթական եկոնոմիկական խնդիրների շրջանից դուրս չի դալիս: Սակայն մտքով շարունակենք նրա զարգացման տենդենցները: Յերևակայենք, վոր նա արդեն ձևակերպված է վորպես մի կազմակերպված շարժում՝ վերջնականապես մշակված ծրագրով: Այդ դեպքում ի՞նչ հետևանք կունենար նրա հաղթությունը: Ռուսաստանի բուրժուական-կապիտալիստական զարգացման պայմանների ապահովումն... Միակ հետևանքը կլիներ եկոնոմիկական «տերմիդոր» ավարտումն և նրա պսակումն «քաղաքական տերմիդորով» (ընդգծումը Դանին է), կոմունիստական դիկտատուրայի փոխարինումն բացարձակ բուրժուական դիկտատուրայով:

Ահա թե ինչպես է վերաբերվում Դանը «աջ թեքման»: Ինչպես տեսնում ենք նա անպայման համակրական դիրք է պահում այդ թեքման հիմնական իդեաների վերաբերմամբ, վորովհետև նրանք փոխանված են մենշևիկյան արսենալից: Յեվ իրոք, միթե մենշևիկները չե՞յին, վոր միշտ պնդում էյին թե կուսակցության բռնած՝ ինդուստրիալիզացիայի տեմպը յերկրի ուժերից վեր է: Միթե նրանք չեն վոր խոսում են բոլշևիզմի հակադրողացիական քաղաքականության մասին: Միթե մենշևիկները «գործյալ մի ուտոպիական իդեյա» չեն կոչում կուսակցության կուրսը գյուղացիական տնտեսության կոլեկտիվիզացիայի վերաբերմամբ: Այդ միտքը «Сол. Вестник»-ի նույն համարում զարգացնում է Ա. Յուզովը «Կոլխոզներ և սովխոզներ» ընդարձակ հոդվածում: Ահա թե ինչու Դանը իր պաշտպանության տակ է առնում աջ թեքումն, վորի հիմնական կետերից, նրա խոսքով, պետք է հետևեն «ուսական տնտեսության բուրժուական-քաղաքական զարգացման պատմականորեն անխուսափելիությունը մոտակա շրջանում»:

Դանի չաղ համբույրները ավելորդ անգամ ցույց են տալիս կուսակցության վորոշման ուղիղ լինելը, այն, վոր կրակը պետք է ուղղել դեպի աջ կողմը, և վոր մեր կուսակցության շարքերում աջ թեքումն «գլխավոր վտանգն» է ներկայացնում:

Դանի և նրա բարեկամների՝ աջ թեքման մասին ասածների վերաբերմամբ խիստ հարմար է Լենինի խոսքերը կուսակցության XI համագումարին, — «Այդպիսի բան շատ ոգտակար է տեսնել, վոր գրվում է վոչ թե նրա համար, վոր կոմունիստական պետության մեջ ընդունված է այդպես գրել, այլ վորովհետև դա իսկապես դասակարգային ճշմարտություն է, վոր կոպիտ, բացարձակ կերպով ար-

տահայտում է դասակարգային թշնամին... Թշնամին դասակարգային ճշմարտություն է ասում, ցույց տալով այն վտանգը վոր կանգնած է մեր առաջ: Թշնամին ձգտում է՝ վորպեսզի դա անխուսափելի դառնա: Այդ է հիմնական և իսկական վտանգը» (հատ. XVIII, մ. II, 41 — 42):*

Այլ թեքման զարգացման տենդենցները որչեղտիվ կերպով տա-
նում են դեպի կապիտալիզմ: Այսպես է դասակարգային ճշմարտու-
թյունը, վոր կոպիտ, բացարձակ կերպով արտահայտում է մեր դասա-
կարգային թշնամին — մենշեիկը:

Մեզ համար դա հիմնական վտանգ է, վորի դեմ պայքարելու վրա
մենք պետք է ուղղենք մեր բոլոր ջանքերը, իսկ Դանի և Նրա բարե-
կամքների համար — դա Նրա փայփայած փափազների իրականացումն
է: Ահա այդ «դասակարգային թշնամու դասակարգային ճշմարտու-
թյան» վրա չեք խանգարի մտածել բոլոր այն ընկերներին, վորոնք
չեն ազատվել աջ թեքումից և Նրա նկատմամբ հաշտվողական վերա-
բերմունք ցույց տալուց:

Բայց, ինչպես անկասկած է այն, վոր մեր պրոլետարիատը
ՀամԿԿ (բ) ղեկավարությունը կհաղթի բոլոր «եկոնոմիական դժվարու-
թյունները», վորոնք միայն աճման դժվարություններ են, նույնպես և
անկասկած է այն, վոր մենշեիկների արթնացած հույսերը՝ ՀամԿԿ (բ)
քայքայման վերաբերմամբ՝ այս անգամ ևս չեն արդարանա, ինչպես
և առաջները: Կուսակցությունը, վոր հաղթել է տրոց-
կիստական ոպպոզիցիային իր շարքերում, կհաղթե
նաև աջ թեքումը:

Թող տատանվեն և տարուբերվեն կուսակցության ամենաան-
կայուն ողակները. — կուսակցությունն ընդհանուր առմամբ ամուր
բազուկով կիրականացնի յերկրի ինդուստրիալիզացիայի վերաբեր-
մամբ և գյուղական տնտեսության կողեկտիվիզացիայի վերաբեր-
մամբ վերցրած ուղեգիծը և չի թուլացնի քաղաքի ու գյուղի կապի-
տալիստական տարրերի վրա իր գրոհը:

1926 թ. ամառը ընկ. Բուխարինը այն ժամանակվա տրոցկիս-
տական ոպպոզիցիայի մասին ասում էր. «Ոպպոզիցիան ներկայումս
մի քանի բանով է սպեկուլյացիա անում: Նա սպեկուլյացիա յե
անում մեր տնտեսական դժվարություններով: Նա սպեկուլյացիա յե

անում Նրանով, վոր մենք մեր կյանքում շատ պակաս տեղեր
ունենք, վոր բանվորների տրամադրությունների մեջ դանազան տա-
տանումներ ունեյինք մենք այս տարի և առաջիկայում ևս կարող
ենք դարձյալ ունենալ: Վերջապես նա սպեկուլյացիա յե անում Նրա-
նով, վոր, ինչպես ինքը յենթադրում է, այժմյան Կենտրոնական
Կոմիտեն առանց Նրանց, այդ միծանուն գերմարդկանց, անկարող
կլինի ղեկավարել կուսակցությունը, և վոր մենք կխեղդվենք ուժից
վեր աշխատանքից: Իսկ մենք, ընկերներ, յենթադրում ենք, վոր յեթե
Նրանք չեն ցանկանա ոգնել կուսակցությունը ղեկավարելու գործում,
կուսակցությունը կղեկավարենք առանց Նրանց»:

Այս խոսքերը բոլորովին հարմարվում են և մեր որերի աջ թեք-
ման, թեև նա դեռ ևս վերջնականապես չի կազմակերպվել իբրև «ոպ-
պոզիցիա»: 1929 թ. աջերը և Նրանց կողմը գլորվող հաշտվողական-
ները «սպեկուլյացիա յեն անում տնտեսական դժվարությունների վրա»,
այն բանի վրա, վոր իբր թե «կրիզիս» — կատաստրոֆի յենք հասել
Նրանք նույնիսկ այն տեղն են հասել, վոր ստրկաբար կրկնելով տրոց-
կիստների հայտնի յելույթը, պնդում են՝ վոր յերկիրը դեպի «կորուստ»
է գնում:

Մեր կուսակցությունը հավաստի յե, վոր ինքը պատվով դուրս
կգա ներկայիս տնտեսական դժվարություններից: Այստեղ խիստ ոգ-
տակար կլինի հիշել ընկ. Լենինի գեղեցիկ խոսքերը՝ Մոսկվայի նա-
հանգ. կուսկոնֆերենցիային, 1921 թ. հոկտ. 29-ին. — «պատերազմի տա-
րերը — վտանգ է: Պատերազմի ժամանակ չկա վոչ մի բուլե, վոր
վտանգով շրջապատված չլինես: Իսկ ի՞նչ է պրոլետարիատի դիկտա-
տուրան: Դա պատերազմ է — և ավելի դաժան, ավելի հարատև, քան
մինչև այժմ յեղած պատերազմներից վորևէ մեկը: Այստեղ վտանգը
սպառնում է մեր ամեն մի քայլին: Կարող եք արդյոք դուք
ինձ ցույց տալ վորևէ մի ուղի հեղափոխության մեջ, Նրա վորևէ
ետապներ և պրիոմներ, ուր վտանգներ չլինեյին: Վտանգի անհայտա-
նալը կնշանակեր պատերազմի վախճանը և պրոլետարիատի դիկտա-
տուրայի դադարում, բայց դրա մասին, իհարկե, այս բոլեյին մեզ-
նից վոչ վոք չի յերազում: Այս նոր տնտեսական քաղաքականության
մեջ ամեն մի քայլը նշանակում է վտանգների մի ամբողջ շարք»:

«Կապիտալիստական հարաբերությունների զորեղանալը ինքնու-
տիքյան վտանգի զորեղանալ է»: Յեթե փոխվում են պայքարի
ձևերը — կնշանակե փոխվել են և վտանգի պայմանները: Յերբ վճռու-
վում էր խորհուրդների իշխանության հարցը, ուչրեղիկայի ցրման
հարցը, վտանգը սպառնում էր քաղաքականության կողմից: Այդ

*Լենինն այդ ասում էր սմենովեխովցիների վերաբերմամբ, վորոնք «հաժա-
ճայնում էյին աջակցելու խորհրդային իշխանության, քանի վոր նա կանգնել է նեպի-
ճանապարհին, վորով իբր վերականգնելու յե կապիտալիզմը: Բայց Լենինի խոս-
քերը բոլորովին հարմարվում են և մենշեիկներին, վորոնց, ինչպես և սմենովեխով-
ցիներին, ընդհանուր նպատակն է — դարձ դեպի կապիտալիզմ:

վտանգը փուշ վտանգ դուրս յեկավ: Իսկ յերբ հասավ քաղաքացիական կռվի շրջանը, վորին ոգնում էին ամբողջ աշխարհի իմպերիալիստները, յերևան յեկավ պատերազմական վտանգը — այդ վտանգն ավելի ահարկու յեր: Իսկ յերբ մենք փոխեցինք մեր տնտեսական քաղաքականությունը, վտանգն ավելի ևս մեծացավ, վորովհետև բաղկացած լինելով տնտեսական, առույթա ահագին քանակությամբ մանր մուկեր հարցերից, վորոնց սովորաբար ընտելանում են և վորոնց չեն նկատում, եկոնոմիկան պահանջում է մեզնից հատուկ ուշադրություն և լարում, և առանձնապես առաջադրում է՝ նրան հաղթելու ուղիղ միջոցներն ուսումնասիրելու անհրաժեշտություն» (հատ. XVIII, մ. I, 401):

Սակայն զգաստ հաշվի առնելով հարցի իսկական դրությունը, յերես առյերես նայելով այն վտանգին, վոր բղիւում է կապիտալիզմի դեմ պրոլետարիատի մղած պատերազմի տարերքից, Լենինը հավաստի յեր, վոր ուղիղ քաղաքականություն գործ դնելու դեպքում մենք կհաղթենք թե դեվարությունները և թե բոլոր վտանգները: «Բարձր սարեր վեր յելնելու մասին, վհատության մասին և այլն» հորվածում Լենինը ասում է. — «առավել ևս թուլատրելի չէ մեզ նույն իսկ ամենափոքր վհատության մեջ ընկնել, առավել ևս պակաս հիմք կա դրա համար, քանի վոր, չնայած մեր ծայրագույն աղքատության, քայքայման, յետամնացության, սովի, — մենք այս ու այն տեղ սկսել ենք առաջ շարժվել դեպի սոցիալիզմը տանող եկոնոմիկայի բնագավառում» (ընդգծումը Լենինինն է): Այս տողերը գրված են 1922 թ. սկիզբը: Ե՛ւրից հիմք ունենք վհատելու մենք 1929 թվին, եկոնոմիկական ֆրոնտում մեր ունեցած փայլուն հաջողություններից հետո, վոր խոստովանում են նույն իսկ մեր հակառակորդները, այն բանից հետո, յերբ մենք ավարտել յենք մեր եկոնոմիկական պատմության վերականգման շրջանը, և մտել վերակառուցման շրջանը, յերբ Լենինի խոսքերը «աղքատության, քայքայման, սովի մասին մեր իրականության վերաբերմամբ վաղուց արդեն անախրոնիզմ են կազմում: Ծլմարիտ է, դեվարությունները դեռ ևս շատ մեծ են, բայց բոլորակից դեվարությունները նիշում է լուկ նրա համար, վորպեսզի դրանք հաղթի, — վորքան ավելի շատ են դեվարությունները, վորքան ավելի դեվար է խնդիրը — նույնքան ավելի ուժ պետք է գործ դնել նրա լուծման համար, այդ դեվարությունները հաղթելու համար: Թող մի քանի ընկերներ անձնատուր լինեն «վհատության և պանիկային» — կուսակցությունը հենվելով «դասակարգային ուժերի հաշվառման և անվիճելի փաստերի» վրա, առանց հոգնելու աշխատելու յե մեր յերկրում սոցիալիզմի կառուցման վրա:

Բայց մեր սոցիալիստական շինարարության հաջողության անհրաժեշտ պայմանն է — մեր կուսակցության լիովին միասնականությունը՝ հաղթելու համար թե ա՛յլ բացարձակ ուղիղտունիստական՝ և թե «ձախ» թեքում: Յե՛ւ իր լենինյան Կենտկոմի հաստատուն դեկավադությունը՝ կուսակցությունը կունենա այդ միասնականությունը, — վորովհետև կուսակցական վողջ մասսան համախմբվել է Կենտկոմի շուրջը՝ կուսակցության լենինյան ուղեգիծը պաշտպանելու համար, պայքար մղելով յերկու ֆրոնտի վրա:

ԱՋԵՐԸ ՅԵՎ ՄԵՐ ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

Պետք է շեշտել, վոր ուղղորտունիստները շեղվում են լենինյան ուղեգծից ամենից առաջ գյուղի նկատմամբ մեր ունեցած քաղաքական ու թյան հարցում: Յեւ այդ հասկանալի յե: Գյուղացիական մասսան իր գերակշռող անհատական տնտեսությամբ, վոր լոկ քայլ առ քայլ է մոտենում սոցիալիստական վերաշինության ուղիին, հարկավ, այն միջավայրն է, ուր ամենից հեշտ են ծագում սոցիալիստական շինարարության վերաբերմամբ նման տատանումներ: Առհասարակ մեր քաղաքականության կենտրոնական հարցերից մեկն է գյուղացիության վերաբերմամբ ուղիղ քաղաքականություն հաստատելը և հենց դրանում են մեր ամենախոշոր դժվարությունները, վորովհետև այդտեղ հնարավոր են հակումներ թե մեկ և թե մյուս կողմը: Մեր հիմնական հարցը կայանում է նրանում, վոր սոցիալիստական շինարարության մեջ, ինչպես ասում եր Լենինը, առաջ դնանք բազմամիլիոն գյուղացիական մասսայի հետ միասին: Լենինը հաստատեց գյուղում տանելիք մեր քաղաքականության հիմնական սկզբունքները, վոր պետք է վերապահեն մեզ հակվելուց դեպի ձախ՝ վոր տանում է դեպի գյուղացիության հիմնական մասսայից անջատում, և թե հակվելուց դեպի աջ՝ վոր բացելուց ուղղորտունիստական է և հասցնում է կուլակների հետ համաձայնության գալուն:

Ներկա աջ թեքումն ել՝ գյուղում տարվող մեր քաղաքական ու թյան սխալ ըմբռնման մեջ՝ ունի իր արմատները: Մեր տնտեսական դրությունը աջ թեքման կողմնակիցները գնահատելիս ամենից առաջ յերևում են գյուղական տնտեսության զարգացման իրենց բնորոշումից: Ուստի և չափազանց կարևոր է և եյական է մերկացնել աջ թեքման դիրքերը հենց այդ հարցում, և այն ժամանակ նրա սխալները պարզ ու պայծառ կերևան մեր աչքերին:

Մարվող շեղագծի թեքության տրոցիկստներից քոչել է աջ ուղղունիստների մոտ. այստեղ գա ստացավ իր քաղաքացիական իրավունքները գյուղական տնտեսության վերաբերմամբ և իր արտահայտությունը գտավ «գյուղական տնտեսության դեգրադացիա» արտահայտության մեջ: Դա առաջագրեց ընկ. Ֆրոմկինը, բայց, իհարկե,

նա ձևակերպեց միայն այն՝ ինչը վոր յուրաքանչյուր աջ ուղղունիստ ունի իր պահեստում:

Ինչի վրա յե հիմնվում այդ՝ իրը թե գյուղական տնտեսության մեջ կատարվող դեգրադացիայի թեքության: Դա հիմնվում է նախ, գյուղատնտեսական արտադրության զարգացման վրա, գլխավորապես վերջին յերեք տարիների ընթացքում, ցանքսերի մակարդակի փոփոխման, սխալ գնահատման վրա, և յերկրորդ՝ գյուղական տնտեսության վերապահության նշանակության և բնույթի սխալ գնահատման վրա:

Փաստերի հիման վրա տեսնենք, թե ի՞նչ դրություն մեջ է հարցը թե մեկ և թե մյուս կետերում:

Դիմելով գյուղական տնտեսության արտադրությանը, մենք պետք է ամենից առաջ նկատենք, վոր շատ դժվար է՝ միմիայն յերեք տարվա տվյալների հիման վրա՝ գյուղական տնտեսության զարգացման վորոշ տեսլանքներ սահմանելը շնորհիվ գյուղատնտեսության սպեցիֆիկ առանձնահատկությունների: Գյուղատնտեսության և արդյունաբերության զարգացման հիմնական որոնքներն իրար համապատասխանում են: Սակայն մենք յերեք չենք ժխտում այն սպեցիֆիկ առանձնահատկությունները, վորոնցով գյուղական տնտեսությունը տարբերվում է արդյունաբերությունից: Մասնավորապես այդ տեսակ առանձնահատկություններին է պատկանում գյուղական տնտեսության մեծ կախում ունենալը մետեորոլոգիական պայմաններից: Չձմարիտ է, բերքի տարուբերման որիննաչափություն հաստատելը՝ լոկ այդ պայմանների հիման վրա, մեզ չափազանց կասկածելի յե թվում — տեխնիկան, անկասկած, հաղթում է տարերքին: Յերաշտի դեմ ագրո-տեխնիքական միջոցներով կռվելը հնարավորություն է տալիս խուսափելու այն հետևանքներից, վոր սովորական պայմաններում պատճառում է յերաշտը — բերքի կորուստը: Ագրո-տեխնիքական մի շարք միջոցների գործադրությունը թուլացնում է մետեորոլոգիական պայմանների ազդեցությունը գյուղատնտեսական արտադրության ընթացքի վրա: Այնուամենայնիվ այդ կախումի առկայությունը ժխտել չի կարելի, և քանի ավելի յետաձգեց և տվյալ յերկրի գյուղատնտեսությունը տեխնիքական տեսակետից, այնքան ավելի զգալի յե բնական պայմանների ազդեցությունը: Ուստի և անբերրի տարիները միշտ վորոշ չափով խանգարում են գյուղական տնտեսության զարգացմանը, և միայն շատ տարիների ընթացքում կարելի յե նրա զարգացման վորոշ որիննաչափումն սահմանել: Ուստի և յեթե խՍՀՄ մեջ վերջին յերեք տարիների

ընթացքում գյուղական տնտեսութեան զարգացման համար անհա-
ջող տարի յե լինում, դրանով չի կարելի դատել գյուղական տնտե-
սութեան իսկական ընթացքի մասին:

Վերոհիշյալ հանգամանքներն ի նկատի ունենալով միայն կա-
րելի յե լուրջ մոտենալ գյուղատնտեսական արտադրութեան վերաբեր-
մամբ ունեցած տվյալների անալիզին:

Անհատական տնտեսութեան, կոլխոզների և սովխոզների ամբողջ
ցանքսի մակարդակը նախընթաց տարվա հետ համեմատած հետևյալ
կերպով ե փոխվել՝ տոկոսներով առած. —

1926 թվին	105,7
1927 »	102,5
1928 »	101,3

Այսպիսով մենք տեսնում ենք, վոր ցանքսի մակարդակը տարեց-
տարի ավելանում եր, սակայն վերջին յերկու տարվա ընթացքում
ավելանալու տեմպը 1926 թ. բերքավոր տարվա հետ համեմատած
ավելի նվազ եր:

Այնուհետև յեթե մենք վերցնենք հացահատիկների կուլտուրա-
ները, ապա հետևյալ փոփոխությունը կտեսնենք՝ նախընթաց տարվա
հետ համեմատելով (տոկոսներով առած).

1926 թվին	107,3
1927 »	101,8
1928 »	97,0

Յեվ վերջապես հիմնական տեխնիքական կուլտուրաների վերա-
բերմամբ նույնանման տեղեկությունները հետևյալ պատկերն են ներ-
կայացնում (տոկոսներով առած). —

1926 թվին	92,7
1927 »	106,7
1928 »	117,3

Այդպիսով բերած տվյալները ցույց են տալիս, վոր ցանքսի
մակարդակը հացահատիկների կուլտուրաների վերաբերմամբ ամենա-
մեծ կրճատումն ունեցել ե 1928 թ., իսկ տեխնիքական կուլտուրաների
վերաբերմամբ ցանքսի մակարդակը այդ տարիների ընթացքում տարեց-
տարի ավելանում եր: Հացահատիկի ցանքսի մակարդակի կրճատումը
1928 թվին խիստ ցավալից ազդեցություն ե ունենում մեր բոլոր
եկոնոմիկայի վրա, բայց 1928 թվին ե, վոր մետեորոլոգիական պայ-
մանների շնորհիվ մոտ 5,5 միլիոն հեկտար կորավ: 1928 թ. գյուղա-

ցիները բերքի համար մշակել եյին և ցանել մի մակարդակ վոր 1927 թ.
հետ համեմատած 105,3% եր կազմում: Բայց շնորհիվ աշնանացանքսի
կորստի և նրանց մի մասի վերացանքսի (վերացանված ե 4 միլիոնից
ավելի զանազան կուլտուրաներ), մակարդակը կրճատվում ե և այդ կրճա-
տումը հացահատիկների կուլտուրաների վերաբերմամբ 3% ե կազմում:

Այնուհետև, յեթե մենք վերցնենք հացահատիկների կուլտուրա-
ների ցանքսի քանակությունը հեկտարներով՝ գյուղական բնակչութեան
յուրաքանչյուր հազար շնչի վրա, կստանանք հետևյալ թվանշանները. —

1925 թվին	736 հեկտար
1926 »	775 »
1927 »	774 »
1928 »	736 »

Այդպիսով մենք այստեղ տեսնում ենք՝ գյուղական բնակչութեան
յուրաքանչյուր հազար շնչի վրա, հացահատիկների ցանքսի հեկտարների
քանակութեան ստաբիլություն, և միայն 1928 թ. դարձյալ իջնում ե և
հավասարվում 1925 թ. տվյալներին:

Այնուհետև, յեթե վերցնենք անասնաբուծութեան ցուցանիշները,
այստեղ ել տեսնում ենք անասունների քանակութեան տարեց-տարի,
թեև վոչ բավականաչափ, ավելացում: Համեմատելով խոշոր յեղջյու-
րավոր անասունների քանակությունը (տոկոսներով) նախընթաց
տարվա հետ, հետևյալ դինամիկան ենք ստանում. —

1926/27 թ. — 6% ավելի, քան 1925/26 թ.
1927/28 թ. — 4% » » 1926/27 թ.
1928/29 թ. — 2% » » 1927/28 թ.

Վերջապես, յեթե վերցնենք բոլոր պրոդուկցիան, մենք կտես-
նենք, վոր բոլոր հացահատիկների կուլտուրաների ամբողջ բերքը
այսպես եր. —

1926/27 թ.	77,760 տոնն
1927/28 թ.	73,120 »
1928/29 թ.	74,280 »

Այդպիսով գյուղական տնտեսութեան համար մենք վոչ մի ար-
տադրական ցուցանիշ չունենք, վորը հաստատելիս լինի գյուղական
տնտեսութեան զեղրագացիայի վերև բերած թեորրիան:

Բայց այդ ցուցանիշները միաժամանակ ասում են և գյուղական
տնտեսութեան զարգացման չափազանց յետամնացութեան մասին և
ցույց են տալիս, վոր գյուղատնտեսութեան արտադրութեան ներկա

ծավալով մենք չենք կարող գոհացնել վոչ արտադրական և վոչ՝ ել թե քաղաքի և թե գյուղի անձնական սպառման աճող պահանջները: Յեւ դրա շնորհիվ մեր առաջ հատկապես սուր կերպ է կանգնած գյուղական տնտեսության ամբողջ ծավալի՝ ընդլայնումն, նամանավանդ հացահատիկների կուլտուրաների ծավալի: Ուստի և պլենումը մատնացույց է անում. —

«Պետք է նկատի ունենալ, վոր հացահատիկների տնտեսությունը գյուղական տնտեսության ամենագլխավոր մասն է կազմում: Ուստի և հացահատիկների տնտեսության ցուցանիշները վճռական են հանդիսանում ամբողջ գյուղական տնտեսության համար. և նրա զարգացման չափազանց յետ մնալը, մանավանդ հացահատիկների տնտեսության յետ մնալը, յերկրի օրգիւլիստական ինդուստրիալիզացիայի խափանումն է սպառնում»:

Այդպիսով գյուղատնտեսության արտադրության վերաբերմամբ զեզրադացիայի թեորիան վոչ մի փաստական ապացույց չի գտնում:

Ավելի պակաս ապացույց է գտնում նա գյուղական տնտեսության վերակառուցման բնույթի և նշանակության գնահատման վերաբերմամբ: Արդեն տեխնիքական կուլտուրաների զգալի զարգացման փաստը ցույց է տալիս այն ահագին առաջադիմությունները, վոր կատարվում են գյուղական տնտեսության մեջ:

«Տեխնիքական կուլտուրաների շրջանում» — ինչպես ասում է Կենտկոմի պլենումը — մենք ունենք անժխտելի և բավականաչափ աճում. — տեխնիքական կուլտուրաների բոլոր պրոդուկցիան 1926/27 թ. գներով, 874 միլիոն ռուբլուց՝ 1925/26 թվին, 756 միլ. ռուբլուց՝ 1926/27 թվին, հասել է 901 միլ. ռուբլու՝ 1927/28 թվին: Տեխնիքական կուլտուրաների ցանքսի մակերևույթը ներկայումս 58,5% -ով գերազանցում է նախապատերազմյան մակերևույթին:

Այդ հաջողությունը տեխնիքական կուլտուրաների ասպարիզում, անկասկած, կատարվում էր հացահատիկների կուլտուրաների հաշվին: Տեխնիքական կուլտուրաների աճումը տեղի յե ունենում մեր ինդուստրիայի պահանջների և տեխնիքական կուլտուրաների ավելի բարձր գների հետևանքով: Տեխնիքական կուլտուրաների ինդեքսը շատ ավելի գերազանց է քան հացահատիկների կուլտուրաների գները ինդեքսը:

Այնուհետև գյուղական տնտեսության տեխնիկայի բնագավառում մի շարք խոշոր փոփոխություններ կատարվեցին:

Ահա այն փաստերը, վոր հաստատում է պլենումը. —

«Ավելանում է ցրտահար վարի տոկոսը, վոր 1926 թ. կազմում էր 29,1, և վորը 1927 թ. աճել էր 32,1: Ավելանում է բազմացան

ցանքսափոխության մակարդակը, վոր 1925 թ. կազմում էր 3.664.000 հեկտար և վորը 1927 թ. հասնում է 9.429.000 հեկտարի: Բավականաչափ աճում են ցանքսերը և հետևաբար նաև չքավորների ու սակավաթվի միջնակների տնտեսությունների տնտեսական տեսակարար կշիռը: Գյուղատնտեսության ապրանքների պրոդուկցիայում աչքի ընկնող դեր է սկսում կատարել կոոպերատիվային սեկտորը: Ավելանում է գյուղատնտեսության ապահովությունը լծկան անասուններով և գյուղատնտեսական մեքենաներով: 1926/27 թ. յուրաքանչյուր 100 հեկտարին գալիս էր 25,6 գլուխ լծկան անասուն, 1928/29 — 27,4: Գյուղատնտեսական մեքենաներ յուրաքանչյուր 100 հեկտարին 1926/27 թ. գալիս էր 9 ու. 90 կ., 1928/29 թ. — 11 ու. 94 կ.: Գյուղատնտեսական մեքենագործությունը 1926/27 թվին 93 միլ. ռուբլուց հասնում է 1928/29 թվին 190 միլ. ռուբլու՝ նախապատերազմյան գներով, և կազմում է գյուղատնտեսական մեքենագործության նախապատերազմյան արտադրության ավելի քան 280%:

Անշուշտ այս բոլորը ամենամեծ նվաճումներ են գյուղատնտեսության տեխնիկայի բնագավառում: Իհարկե պետք է խոստովանել, վոր այդ բոլորը շատ հեռու յեն գոհացուցիչ լինելուց. — մեր առաջ կանգնած է գյուղական տնտեսության վերակառուցման ավելի լայնացման հարցը: Մեր առաջ մոտակա շրջանում դրված է՝ բերքայնությունը մոտ 30 — 35% բարձրացնելու խնդիրը, վոր տեխնիքական տեսակետից հնարավոր է: Սակայն, շեշտելով գյուղական տնտեսության ռացիոնալիզացիայի և վերակառուցման անգոհացուցիչ տեմպը, մենք միևնույն ժամանակ վոչ մի նշան չենք գտնում վոր ապացուցելիս լինի գյուղական տնտեսության զեզրադացիայի թեորիան: Ուստի և Կենտկոմի պլենումը ցույց տվեց նման (ընկ. Յրումկինի) հաստատումների անհիմն լինելը, իբր թե գյուղական տնտեսությունը, մանավանդ դրա հացահատիկային մասը, զեզրադացիայի պրոցեսսի յե յենթարկվում:

Դեզրադացիայի թեորիան, մարվող շեղագծի թեորիան, դրա կողմնակիցներին հարկավոր է նրա համար, վորպեսզի հիմնավորեն այն սկզբունքը, վոր իբր թե գյուղատնտեսության կրիզիսը վերացնելու համար հարկավոր է փնտրել այլ լուծումներ՝ կուսակցության XV համագումարի վորոշումներից տարբեր, վոր հարկավոր է արմատապես փոխել մեր քաղաքականությունը գյուղում: Հենց այդպիսի գործնական յեզրակացություն են անում աջ ուղևորները — գյուղական տնտեսության դրության սխալ գնահատումից յենհեղով:

Ի՞նչ միջոցներ են առաջարկում նրանք՝ այդ դժվարություններից դուրս գալու համար: Ի՞նչ նոր բան են տալիս նրանք գյուղատնտե-

սուբյան զարգացման առաջ ծագած դժվարությունները հաղթելու համար: Մենք տեսնում ենք, վոր նրանց ռեցեպտները մանր-բուր-
ժուական ամենատեսակ գույների իդեոլոգիաներից քաղած ռեցեպտներ
են, վոր վոչ այլ ինչ է, յեթե վոչ կուլակի և ունեորի վրա հենվելը:
Գյուղատնտեսության բարգավաճումը, արտադրողական ուժերի զար-
գացումը նրանք տեսնում են ֆերմերական տիպի խոշոր անհատա-
կան գյուղացիական տնտեսության մեջ: Դրանից է բղխում նրանց
արհամարհական վերաբերմունքը գյուղական տնտեսության կոոպերա-
տիվային ձևերի զարգացման նկատմամբ: Նրանք պատրաստ են ընդու-
նելու կոլխոզների և սովխոզների փորձնական բնույթը, ցուցական
բնույթը, բայց գործ անել ուզում են միայն անհատական գյուղացիա-
կան տնտեսության ուժեղ խավերի հետ:

Վոչ վոր չի ժխտում չքավորների և միջակների հիմնական մաս-
սայի անհատական գյուղացիական տնտեսությունները բարձրացնելու
անհրաժեշտության նշանակությունը: Մեր խորհրդային գյուղի ամբողջ
զարգացումը, նրա բոլոր նվաճումները ցույց են տալիս, վոր հենց
գյուղացիական տնտեսության հիմնական մասսայի — չքավորների և
միջակների, բարգավաճման հիման վրա, նրանց բարեկեցության
աճման հիման վրա յե ուժեղացել գյուղատնտեսական կոոպերացիան,
աճել և ամրացել կոլխոզական շարժումը: Վոչ մի կասկած չկա, վոր
գյուղական տնտեսության հետագա զարգացումն և նրա ընդհանուր
ծաղկումն անհնար է առանց չքավորների և միջակների անհատա-
կան տնտեսության ծաղկման: Կարելի չէ միայն ափսոսալ,
վոր միջոցների սղության պատճառով հնար չկար ավելի մեծ չա-
փով ոգնելու այդ անհատական գյուղացիական տնտեսությունների
ծաղկմանը, թեև բավական աչքի ընկնող հետևանքների այնուամե-
նայնիվ հասել ենք: Այսպես որինակ, ըստ ԽՍՀՄ Ժողկոմխորհի
կոմիտեի տվյալների (վորը ուսումնասիրել եր՝ թե ինչ չափով ծանր է
հարկը), 1924/25 — 1926/27 թ.թ. գյուղացիության չքավոր մասի յեկա-
մուտները ավելացան 21%, իսկ միջնակների յեկամուտները — 29%:

Ի դեպ, դրանով ջրվում է, իբր թե գյուղից չափազանց շատ
միջոցներ կորցելու առասպելը:

Ընդհակառակը — գյուղի վճարունակությունը զգալի չափով մե-
ծացել է: Սակայն յերևակայել, թե գյուղացիական անհատական
տնտեսությունների զարգացման հետագա ուղին նրանց տանում է
կուլակ դառնալու կողմը — կոպիտ և անհերքելի սխալ է:

Կուլակների վերի շերտերի եկոնոմիական ուժեղացումը միաժա-
մանակ նշանակում է և նրանց քաղաքական ուժեղացում, և գյուղա-

ցիության կուլակ մասին արած դիմումները տնտեսական բնագավառում
պետք է կատարվեն քաղաքական դիմումների հետ միասին, այսինքն
փոխանակ գյուղում կապիտալիստական տնտեսության եկոնոմիական և
քաղաքական պարտության, տեղի կունենա այդ տնտեսության դորեղա-
ցումն: Վոր կապիտալիստական տնտեսության գյուղացուն ունի գյուղում,
վոր կապիտալիզմի աշխատները դեռ չեն կորզված գյուղական տնտե-
սության բնագավառում — այդ հետևանք է անհատական գյուղացիա-
կան տնտեսության բնույթի: Սակայն գյուղացիական տնտեսության
զարգացման առանձնահատկությունը պրոլետարիատի դիկտատուրայի
պայմաններում կայանում է նրանում, վոր գյուղացիության հիմնա-
կան մասսան, յեթե վորոշ քաղաքականություն տարվի, զարգանում է
վոչ թե կապիտալիզմի, այլ տնտեսության կոոպերատիվային, կոլլեկ-
տիվ ձևերի, այսինքն սոցիալիզմի ուղղությամբ: Մեր քաղաքականու-
թյան մեջ, մեր տակտիկայում մենք անց ենք կապում գյուղում կապի-
տալիստական ձևերը թե տնտեսապես և թե քաղաքականապես հաղթա-
հարելու միջոցները: Մենք ներկայումս բավականաչափ մի-
ջոցներ և ուժեր ունենք, վորպեսզի գյուղացիության տնտեսու-
թյան զարգացումը կոոպերացիայի, կոլլեկտիվ տնտեսություն ստեղ-
ծելու ուղիով տանենք: Մեր ազգայնացրած արդյունաբերությունը, վոր
գյուղին մատակարարում է արտադրության միջոցներ, կոոպերացիայի
միջոցով գյուղին արդյունաբերական ապրանքներ մատակարարելու
մեր սխտեմը, տրանսպորտի և ֆինանսական միջոցների՝ պետության
ձեռքին գտնվելը — այս բոլորը միասին հնարավորություն են տալիս
ազդելու գյուղացիության հիմնական մասսայի զարգացման ընթացքի
վրա, և գյուղում կապիտալիստական ձևերի դեմ կռվելու:

Կուլակի և ունեորի վրա հենվելը, յեթ նույնիսկ դա արդարա-
նար գյուղի այդ մասի եկոնոմիական ուժեղացման իմաստով, ապրան-
քային պրոդուկցիայի շրջանում ավելորդ հարյուր հազար տոնն հաց
ստանալու իմաստով, կհասցնի այն բանին, վոր շուկայում մենք
կհանդիպեյինք ավելի մեծ պայքարի և ավելի մեծ մրցման՝ կուլակ
տարրերի կողմից, և իվերջո խորհրդային տնտեսության հետևանք-
ները ավելի քան կասկածելի կլինեյին: Կուլակներից հավաքած
150 հազար տոնն հացը տարբերվում է միջակներից հավաքած 150 հա-
զարից և ավելի շատ տարբերվում է կոլխոզներից հավաքած 150 հա-
զարից, վորովհետև այդ հացի եկվիվալենտը, յեթե վերցնենք վոչ
միայն դրամական արժեքով, այլ և սոցիալական տեսակետից, տար-
բեր կլինի: Ուստի և իլլուզիա չէ՝ գյուղական տնտեսության դժվար-
ություններից յեղբ վնասել գյուղի վերին մասին ուժեղացնելու ուղի:

մեջ: Անհրաժեշտ է բարձրացնել գյուղացիության տնտեսության վոչ թե այդ 4—5% կամ նույնիսկ 10%, այլ անհրաժեշտ է բարձրացնել գյուղացիության հիմնական մասսայի՝ 90%-ի տնտեսությունը: Միայն այս վերջին դեպքում մենք կստանանք թե եկոնոմիական և թե քաղաքական հետևանքներ: Ով այդ չի հասկանում, նա չի հասկանում մեր եկոնոմիական զարգացման ամբողջ ընթացքը, նա չի հասկանում մեր սոցիալիստական շինարարության ուղիները: Գյուղացիության ամբողջ հիմնական մասսայի տնտեսության զարգացման հարցը լուծելով — լայն կերպով տարածելով ագրո-տեխնիքական միջոցներ՝ գյուղին առատ մատակարարելով մեքենաներ, պարարտացման միջոցներ, զտված սերմեր և այլն, — մենք միաժամանակ պետք է պահպանենք և կոլխոզների զարգացման տեմպը և սովխոզների հետագա կազմակերպությունը: Կենտկոմի պլենումը այդ հարցի վերաբերմամբ բոլորովին վորոշ վճիռ կայացրեց. —

«Կի պլենումը շեշտում է, վոր կուսակցական և խորհրդային որդանների կողմից՝ անհատական գյուղացիական տնտեսության աճմանը աջակցելու համար՝ ձեռք չեն առնված այն բոլոր միջոցները, վորոնք կկարողանային ապահովել գյուղացիական տնտեսությունների հիմնական մասսայի լուրջ վերելքը:»

Միաժամանակ Կի պլենումը հաստատում է, վոր չնայած առաջին հաջողություններին՝ սովխոզների և կոլխոզների շինարարության գործում՝ նվաճումները այդ բնագավառում դեռևս պարզորեն անբավարար են: Նոր սովխոզների շինարարության և հսերի բարելավման ուժեղացման հետ միասին անհրաժեշտ է ձգտել կոլխոզների թե վորակային և թե քանակային հետագա աճման: Կի պլենումը հավանություն է տալիս՝ ստուգիչ թվերով նախատեսված այն միջոցներին, վորոնք գյուղական տնտեսության սոցիալիստական սեկտորին ուժեղ աջակցություն են ցույց տալու:»

Այլ ուղիներումները նույնպես «ընդունում են» կոլխոզները, բայց նրանք վերաբերվում են կոլխոզներին ինչպես զվարճալի հիմնարկությունների, վորոնք նախատիպ են հանդիսանում ապագա սոցիալիստական ձևերի, բայց վորոնք առայժմ գործնական շատ քիչ նշանակություն ունեն մեր պայմաններում: Ուստի և նրանք, ընդունելով դրանց վորակային նշանակությունը, կասկածով են վերաբերվում դրանց քանակային նշանակության, այսինքն՝ դրանց տեսակարար կշռին՝ գյուղական տնտեսության մեջ: Մինչդեռ այդ հայացքը արմատապես հակասում է ունեցած փաստերին: Այս տարի շնորհիվ կոլխոզների զարգացման վերաբերմամբ ունեցած մեր քաղաքականու-

թյան, մենք վորոշ հաջողություն ստացանք: Կոլխոզների ընդհանուր քանակությունը, 1928 թ. հունվարի 1-ի հետ համեմատած, 1928 թ. մայիսին համարյա կրկնապատկվել է (182%)՝ ըստ ԽՍՀՄ կենտվիճի 1928 թ. մայիսին կատարած ընդհանուր վիճակագրության: Կոլխոզների ցանքսի մակարդակը համարյա կրկնապատկվել է: Կոլխոզներում մթերած հացի քանակությունն էլ նույնպես բավական մեծացել է. (Կոլխոզներտրի ասեկով, այս տարի նրանք հանձնում են պետության 491.400 տոնն հաց): Իսկ յեթե նկատի առնենք թե սովխոզները և թե կոլխոզները, ապա նրանց՝ պետական մարմիններին հանձնած հացի քանակությունը հավասար կլինի մոտ 980 հազար — 1.150 հազար տոննի: Այս արդեն բավական լուրջ թվանշաններ են: Բայց այնուամենայնիվ կոլխոզների ընդհանուր քանակությունը անշնչան է: Ըստ նույն վիճակագրության, նրանց ընդհանուր քանակությունը հասնում է 32.425: Դրանցից ՌՍԽՖՆ մեջ — 21.080 կոլխոզներ, Ուկրաինայում — 9.735, Բելուսիայում — 611, Անդրկ. ԽՖՍՀ (առանց Ազերբեյջանի) — 240, Ուզբեկստանում — 645, Թուրքմենստանում — 64:

Մենք կանգ չենք առնի կոլեկտիվիզացիայի թերությունների ու դժվարությունների և կոլխոզների գործնեյություն վրա: Մեր առաջ կանգնած է կոլեկտիվիզացիայի տեմպի պահպանման հարցը: Բոլորովին իրական է հանդիսանում հենց այս տարի կոլխոզներից 16 միլ. տոնն ապրանքային հաց ստանալու խնդիրը: Այդպիսով կոլխոզների զարգացումը վոչ միայն վորակային, այլ և լուրջ քանակային նշանակություն ունի մեր ժողովրդական տնտեսության համար: Իսկ մեր յերկրի համար կոլխոզների քանակային ավելացումը, նրանց տեսակարար կշռի խտացումը մեր ժողովրդական տնտեսության մեջ վիթխարի նշանակություն կունենա: Պետք է ուղղակի ասել — կոլխոզները միայն այն ժամանակ լուրջ հաշվի կառնվեն, յերբ նրանք իրոք լուրջ ազդեցություն ձեռք կբերեն մեր շուկայում իրանց ապրանքային պրոդուկցիայի քանակությամբ: Այդ հասկանում են թե իրանք կոլխոզները և թե նրանց կենտրոնները և այդ պետք է հասկանան նաև մեր տնտեսական քաղաքականության ղեկավարները: Կոլխոզների տեսակարար կշռի խտացումն գյուղատնտեսական պրոդուկտների շուկայում թե տնտեսական, թե կազմակերպչական և թե քաղաքական եֆֆեկտ կտա: Առայժմ կոլխոզների աջակցության համար մենք ծախսում ենք բոլորովին չնչին գումար: Անցյալ տարի, որինակ, պետությունը կոլխոզներին միմիայն 60 միլիոն վարկ տվեց, այս տարի տրվում է 75 միլիոն ուրլի, այսինքն վորևե խոշոր ձեռնարկության

շինարարութիւնը ավելի շատ միջոցներ ե կլանում, քան տարվա ընթացքում բոլոր կոլխոզներին տված վարկը:

Գյուղական տնտեսութեան տեխնիքական վերակառուցման ուղիները անցնում են գյուղատնտեսական կոոպերացիայի միջոցով, հետեւաբար և կոլխոզների, նաև սովխոզների միջոցով: Քանի վոր մենք դեռ չքավոր ենք, մեր ունեցած միջոցների գործադրութիւնից մենք կարող կլինենք ուղղորդել արդյունքներ ստանալ միայն այն դեպքում, յետքէ մենք այդ միջոցները ծախսենք կազմակերպված ձևով, հաշվի առնելով նրանց եֆֆեկտութիւնը: Մեր պայմաններում շատ հեշտ ե միջոցները ցրել տալ, բայց ամենամեծ եֆֆեկտ կարող ե տալ միայն կենտրոնացրած ծախքը: ԲԳՏ ԺԿ հատուկ հետախուզութիւն ե կատարել մի շարք գյուղացիական տնտեսութիւնների բերքայնութեան պրոբլեմների վերաբերմամբ և այդ հետախուզութեան հիման վրա նա այն յեղրակացութեան ե հանգել, վոր միայն, որինակ, դտած սերմերի ցանքսն ե ապահովում բերքայնութեան բարձրացումը վոչ պակաս քան 20%: Ուստի և բերքայնութեան 30 — 35% բարձրացման խնդիրը հիմնական կուլտուրաների վերաբերմամբ մոտակա հինգամյակում՝ ռեալ ե հանդիսանում:

Գյուղական տնտեսութեան սոցիալիստական վերակառուցումը չի կարելի կատարել առանց ուժեղացնելու գյուղական տնտեսութեան կոոպերատիվային սեկտորը: Նա, ով վոր հենվում ե կուլակի վրա, նա ըստ եյուլթեան մեր գյուղի սոց. վերակառուցման դեմ ե դնում: Մեր նպատակն ե — առաջվա պես ընթանալ չքավորների և միջնակների բազմամիլիոն գյուղացիական մասսայի հետ՝ գյուղի արտադրական ուժերի զարգացման ուղիով, գյուղական տնտեսութեան և նրա սոցիալիստական վերաշինութեան տեխնիքական վերակառուցման ուղիով: Այդ ուղին անշուշտ դժվար ե և այստեղ պետք կլինի կռիւ մղել գյուղի կապիտալիստական տարրերի դեմ, և պետք ե հաղթել նրանց:

Գյուղական տնտեսութեան զարգացումը անմիջական կախումն ունի մեր ինդուստրիայի զարգացումից: Կի պլենումը այդ հարցում ուղիղ ե մատնացոյց անում, թե —

«Կուսակցութեան հիմնական խնդիրը, նրա գլխավոր ուղեգիծը — յերկրի հետագա ինդուստրիալիզացիայի ուղեգիծն ե, Ժողովրդական տնտեսութեան սոցիալիստական սեկտորի հնարավոր յեղածին չափ արագ աճման, գյուղացիութեան կոոպերացման, գյուղատնտեսութեան արտադրութեան (սովխոզների, կոլխոզների և այլն) կուլեկտիվ ձևերի աճման ուղեգիծն ե: Սև մետալուրգիայի, մեքենայագործութեան, էլեկտրոշինարարութեան, քիմիական արդյունաբերութեան զարգա-

ցումը, գյուղական տնտեսութեան ինդուստրացումը և մեքենայացումն, արտադրութեան միջոցների արտադրութեան տեսակարար կշիւի սխտեմատիք բարձրացումը — դրանք հանդիսանում են իբրեւ պարտադիր նախապայմաններ՝ յերկրի հետագա զարգացման (ինարկե նաև գյուղական տնտեսութեան), և հատկապես անհրաժեշտ են դարձնում ամբողջ արտադրական պրոցեսի աճող ուսցիոնալիզացիան, գիտութեան լայն կիրառումն, արեւմտյան Յեվրոպայի և Ամերիկայի գիտութիւնների և փորձառութեան ամենալիաւատար ոգտագործումը: Սոցիալիստական շինարարութեան պրոցեսում մասսաներին մեծագույն չափով մասնակից անելու հիման վրա, նրանց նյութական բարեկեցութեան աճման, 7 Ժամյա բանվորական որվա սխտեմատիք իրականացման, տեխնիքական կադրերի աշխատանքը վերակապես բարձրացնելու հիման վրա, և գիտութեան, տեխնիկայի, տնտեսական վարչութեան և առհասարակ տնտեսական պրակտիկայի ավելի ու ավելի միավորման հիման վրա, — կուսակցութիւնը պետք ե վճռական և ամուր կերպով շարունակի յերկրի ինդուստրացման կուրսը»:

Ժողովրդական տնտեսութեան զարգացման հինգամյա պլանը — վոր նպատակ ե դնում հինգամյակի վերջը ավելի քան կրկնապատկել արդյունաբերութեան ընդհանուր պրոդուկցիան, չորս անգամ ավելացնել գյուղատնտեսական մեքենաների արտադրութիւնը, տրակտորների մասսայական արտադրութիւնը — գյուղական տնտեսութեան խոշոր, կուլեկտիվ ձևերի ուժեղ զարգացման պայմաններ ե ստեղծում. և այդ զարգացման պրոցեսը չպետք ե թուլացնել և չպետք ե կանգնեցնել, վորչափ ել շարունակվեն աջ լաւկանների լաց ու կոծերը:

ՆՅՈՒԹԵՐԻ ՑԱՆԿ

Վ. ԲԻՍՏՐԹԱՆՍԿԻԹ

I. Աջ քեֆման սոցիալական արմատները	3
II. Աջերը յեվ կուսակցության հաղափական գիծը	17
III. Աջերի նահանգը բոլշևիկյան կազմակերպչ. սկզբունքներից	42
IV. Աջերը յեվ «լեքոնդ ուժը»	54

Վ. ՄԻԼՅՈՒՏԻՆ

Աջ քեֆումը յեվ մեր գյուղական ճնշումը	66
--	----

ԼՈՒՅՍ ՏԵՍԱԾ ԳՐԲԵՐԻՑ ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ ԿԱՆ ՀԵՏԵՎՅԱԼՆԵՐԸ

Ազգային Հարց,—Ի. ՄՏԱԼԻՆ	1 n. 60 կ.
Գյուղացիական Հարց,—Ի. ՄՏԱԼԻՆ	50 »
Լենին.— Պատգամներ ժողովրդ. լուսավորության մասին	20 »
Լենին.— Պատգամներ յերիսասարգության	15 »
Համ. Կոմկուսի (բ) պատմությունը,—Վ. ՎՈԼՈՍԵՎԻՉ	1 n. 50 »
Ոպպոզիցիոն հոսանքները Համ. Կոմ. Կուս. (բ) ներսում	20 »
Բոլշևիկների կուսակցությունը 1917 թվին,— ՅԵՄ. ՅԱՐՈՍԼԱՎՍԿԻՑ	85 »
Ինչ չվեց Հոկտեմբերը բանվորներին,—Մ. ՏՈՒՄՍԿԻՑ	20 »
Սոցիալիզմի ուղին,—Ն. ԲՈՒԽԱՐԻՆ	1 n. 25 »
1905 թ. մեր I-ին բանվորա-գյուղացիական հեղափոխու- թյունը,—Ի. ՖԼԵՐՈՎՍԿԻՑ	70 »
Քաղաքական բառարան,—կազմեց Վ. ԱԲՐԱՄՅԱՆ (656 էջ) 2 n. —	
Պատմական մատերիալի ալբոմներ	80 »
Պայքարի յեվ շինարարության 10 տարի,—ՆՈՎԱԿՈՎՍԿԻՑ	70 »
«Ի. ՄՏԱԼԻՆ» (համառ. կենսագր.)	7 »
Ինչպես աշխուժացնել գյուղատնտեսները,—Զ. ԼԱՎՐԵՆՏՅԵՎ	30 »
Պատերազմ չենք ուզում, բայց դիմադրելու պատրաստ ենք	10 »
Ինչով է ուժեղ կարմիր բանակը,—ԶՈՐԻՆ	15 »
Մեքոդական ձեռնարկ (ուսուցիչների համար)	70 »
Նոր-դպրոցի նախապահին (ժողովածու, 480 էջ)	2 n. —
Հասարակագիտությունը I-ին ասիանի դպրոցում,—	65 »
Գեղջկուհին յեվ յերեխաները	25 »
Տգիսությունը յեվ սնահավասությունը,—Վ. ԴՐԻՏՐԻՅԵՎ	15 »
Ինչպես է սարքված տնտեսությունը,—Գ. ԳՐԱՎԵ (նկարագ.)	50 »
Արեվը, նրա վորդիները յեվ բոռները,—Բ. ՍԵՄԵՅԿԻՆ (նկ.)	40 »
Ինչպես է առաջացել յեվ զարգացել կյանքը յերկրի վրա, Մարդու յեվ կենդանիների ծագումը,—Դ. ԱԳՈԼ (նկ.)	35 »
Մարդը-մեքենա,—Մ. ԳՐԵՄԵՍՅԱՆ (նկարագրող)	45 »
Մարդու անճեսանելի բռնամիտներն ու բարեկամները,—	20 »
Վորոս, կայծակ, էլեկտրականություն,—ԳՐԵՄԵՍՅԱՆ (նկ.)	40 »
Պատանի Պիոներ (ժողովածու, նկարագրող)	60 »

Պիոներ, հետեվիր Լեհիմի պատգամներին	20 կ.
Հոկտեմբեր (համառոտ պատմ.)	10 »
Մեր ավագ յեղբայրներ — Կոմյերիսականներ	33 »
Քաղաքագիտության դասագիրք կոմյերիս. համար պրակ I	40 »
» II	50 »
» III	45 »

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԳՐԳՈՒՅԿՆԵՐ, 25 անուն
ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ, 18 անուն
ԳՅՈՒՂԱՅԻԱԿԱՆ ԳՐԳՈՒՅԿՆԵՐ, 8 անուն
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԳՐԳՈՒՅԿՆԵՐ, 6 անուն
ԳՊՐՈՑԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ՊԻՏՈՒՅՔՆԵՐ (հայերեն տեքստով):

ՆՈՐ ԼՈՒՅՍ ՏԵՍԱՆ

Աջ թեմուր կուսակցության շարքերում, — Վ. ԲԻՍՏՐՅԱՆՅԱՆԻ յեվ Վ. ՄԻԼՅՈՒՏԻՆԻ	25 կ.
Ինչ ասած կուսակցության XVI կոնգրեսին, — Մ. ԼՈՅՆԵՆԿՈՅԻ	20 »
Հեռագիր, հեռախոս, ռադիո (նկարագրող)	25 »
Աստու յեվ աստվածաբանության մասին (նկ.)	30 »
Ռազմի ուր, — Ն. ՈՒՆՅԱՆՎ	20 »
Պայքար աջ վստակ յեվ հաշվողականության դեմ	23 »
Կոմիսերնի VI Կոնգրեսի վարչություններ	30 »
Վոմիսերնի տար տարին	18 »
Կոմունիստներ (պատմվածքների ժողովածու)	50 »
Զորս բալլադ, — ՅԵ. ԶԱՐԵՆՅԻ	15 »
Սպիտակ ձի, — ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՅԻ	35 »
Հովի հիշատակարան	15 »
Բոլշևիկների կուսակցությունը ինչպես է պաշտպանում բաժնակի տներ	15 »
Բաժնակության յեվ հովվության սոցիալական ապահովա- գրություն	15 »
Ինչպես պետք է աշխատի գյուղացիների վերահսկիչ հանձ- նաժողովը	20 »

ՀԱՆՁՆՎԱԾ ԵՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹՅԱՆ

Վ. Ի. ԼԵՆԻՆ. — 1) «Հոգվածներ 1914 — 18 թ. թ. պատերազմի մա-
սին», 2) «Ի՞նչ անել», 3) «Մի քանի առաջ, յերկու քան յես»
(ընդամենը 50 մամուլ):

Պահանջեցի մեր լրիվ գրացուցակը, վաճառվում է ձեռք:

Դիմել՝ Москва, Никольская 10, Центриздат

19978

В. Быстрянский и В. Милютин

О правом уклоне

На армянском языке.

ЦЕНТРАЛЬНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО НАРОДОВ С. С. С. Р.
Москва, центр, Никольская, 10.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0182046

